

ตารางที่ 5 ชี้ให้เห็นว่า สมาชิกคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้มีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเปลี่ยนตัว (Turnover) ค่อนข้างมาก ตลอดจนมีสมาชิกใหม่ ๆ ทั้งในประเภทสมาชิกประจำและสมาชิกสำรองในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา สมาชิกคณะกรรมการกลางของบางชุดเป็นหน้าใหม่เกือบทั้งหมด ดังเช่นในชุดที่ 9 ค.ศ. 1969 หลังการปฏิวัติทางวัฒนธรรมมีหน้าใหม่ถึง 95% ในสมาชิกสำรอง เป็นต้น การเปลี่ยนตัวค่อนข้างมากคงเป็นผลมาจากความขัดแย้งในช่วงการปฏิวัติทางวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาถึงภูมิหลังการศึกษาตลอดจนประสบการณ์ในการทำงานของสมาชิกคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในระหว่างปี ค.ศ. 1949 จนถึง ค.ศ. 1992 สิ่งที่น่าสนใจคือ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในลักษณะทางสังคมและการศึกษาของสมาชิกพรรคระดับสูงซึ่งเป็นชนชั้นนำของจีน ในช่วงแรกเริ่มของการสถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่าง ค.ศ. 1949 - 1978 ซึ่งเป็นช่วงที่เหมาะสมที่สุดมีสำนึกและใช้นำการเมืองของจีน คณะกรรมการกลางในระหว่างเวลาดังกล่าว คือ คณะกรรมการกลางชุดที่ 8 (ค.ศ. 1956) ชุดที่ 9 (ค.ศ. 1969) และชุดที่ 10 (ค.ศ. 1973) มีสมาชิกส่วนใหญ่ที่มีภูมิหลังมาจากชนบทมักมาจากครอบครัวชาวนาบ้างก็เป็นผู้ประกอบการ มีการศึกษาค่อนข้างน้อย แต่มีประสบการณ์การปฏิวัติโซเวียต ทั้งในด้านการเผยแพร่อุดมการณ์ การจัดตั้ง การปลุกระดมมวลชน หรือการปฏิบัติการทางการเมือง อีกทั้งมีความยึดมั่นในอุดมการณ์มาร์ก-เลนิน และความศรัทธาต่อเหมาเจ๋อตงอย่างเต็มที่ และยังคงอยู่ในวัยกลางคนหรือมีอายุสูง อาจกล่าวได้ว่า ชนชั้นนำของจีนในยุคแรกของสาธารณรัฐประชาชนจีน มักเป็น “นักปฏิวัติ-ปลุกระดม” (Revolutionary - mobilizer) เป็นส่วนใหญ่ หรืออีกนัยหนึ่งมีลักษณะเป็น “Red” (สีแดง) ซึ่งหมายถึง เน้นคุณสมบัติในด้านศรัทธายึดมั่นต่ออุดมการณ์มาร์ก-เลนิน และใช้เป็นหลักในการคิดและดำเนินการต่าง ๆ มากกว่าการให้ความสำคัญต่อ “Expert” (ผู้เชี่ยวชาญ) คือ มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านจากการศึกษาเล่าเรียนหรือการทำงาน

อย่างไรก็ดี แม้ว่าชนชั้นนำของจีนและผู้นำในระดับสูงจะเป็น “นักปฏิวัติ-ปลุกระดม” แต่เนื่องจากจีนได้เริ่มวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยเลียนแบบสหภาพโซเวียตตั้งแต่ ค.ศ. 1953 ทำให้มีความต้องการความเชี่ยวชาญและบุคลากรที่รู้เรื่องเทคนิคและเศรษฐกิจ เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นอุตสาหกรรมสามารถดำเนินไปได้ด้วยประสิทธิภาพ จึงมีการรับคนหนุ่ม-สาว ที่มีการศึกษาให้เข้ามาทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ของพรรคและฝ่ายบริหารมากขึ้น การบริหารประเทศทำให้มีความต้องการคนที่เข้าใจกฎระเบียบ และสามารถสร้างแผนงานตามนโยบายต่าง ๆ ระบอบการปกครองจีนได้ขยายตัวอย่างมากในสมัยทศวรรษที่ 1950 แต่ต่อมาหมดตัวลงในทศวรรษที่ 1960 เนื่องมาจากการปฏิวัติทางวัฒนธรรม ผู้นำของพรรคหลายคนตลอดจนข้าราชการระดับสูงหมดอำนาจ บางคนก็ถูกทำร้ายจิตใจและร่างกายจนพิการหรือเสียชีวิต แต่ผู้นำที่ได้เข้าจากการเป็นข้าราชการระดับล่างก็เริ่มขึ้นมามีมาก ในคณะกรรมการกลางชุดที่ 10 (ค.ศ. 1973) และชุดที่ 11 (ค.ศ. 1977) จะเห็นได้ว่า สมาชิกคณะ

กรรมการกลางที่เป็น “ข้าราชการ-นักบริหาร” (Administrative - Bureaucrat) ได้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะทั้งที่เคยทำงานอยู่ในระบบราชการและหน่วยงานของพรรคหรือของฝ่ายบริหาร

ภายหลังการตายของเหมาเจ๋อตงใน ค.ศ. 1976 และตั้งแต่นั้นมามีอำนาจแทนที่ ตั้งแต่นั้นมาได้ดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนตามนโยบายสี่ทันสมัย (Four Modernizations) นั่นคือ การปฏิรูปจีนให้เป็นสังคมนิยมที่ทันสมัยในสี่ด้าน คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การป้องกันประเทศ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยการกระจายอำนาจการตัดสินใจทางเศรษฐกิจไปสู่ผู้ประกอบการ คือ ครอบครัวเกษตรกรในชนบท ผู้จัดการวิสาหกิจ และโรงงาน ต่างๆ ตลอดจนเปิดประเทศให้กับธุรกิจต่างชาติเข้ามาลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones) ทางใต้ คือ เซินเจิ้น จูไห่ ซานโถวในมณฑลกว่างโจว เซี่ยเหมินในมณฑลฝูเจี้ยน มณฑลไห่หนาน และที่ผู่ตงในเซี่ยงไฮ้

การพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้กลไกตลาดทำให้ต้องมีการสร้างบุคลากรที่มี “ความเชี่ยวชาญ” (Expert) เฉพาะด้าน มีความรู้ความสามารถเข้ามาอยู่ในระบบราชการของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และของฝ่ายบริหารมากขึ้น มีการส่งนักศึกษาไปเรียนวิชาการใหม่ ๆ ในต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้จัดเป็น “เทคโนแครต-นักเทคนิค” ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเกี่ยวนวาทูผู้นำอาวุโสที่ไม่รู้การจัดการและวิชาการสมัยใหม่หรือไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 14 ในปัจจุบันมีสมาชิกประจำ 189 คน สมาชิกสำรอง 130 คน รวมทั้งสิ้น 319 คน เป็นเครื่องชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของคณะกรรมการกลางและของชนชั้นนำของจีน ลักษณะทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นคุณสมบัติทางการศึกษาหรืออายุ แตกต่างกับคณะกรรมการกลางในชุดก่อน ๆ อย่างเห็นได้ชัด

ตารางที่ 4.6

อัตราส่วนสมาชิกคณะกรรมการกลางที่ได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย

คณะกรรมการกลาง	ค.ศ.	อัตราส่วนการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (%)
ชุดที่ 8	1950	44.3
ชุดที่ 9	1969	38.8
ชุดที่ 10	1973	-
ชุดที่ 11	1977	25.7
ชุดที่ 12	1982	55.4
ชุดที่ 13	1987	73.3
ชุดที่ 14	1992	83.7

แหล่งที่มา : Li Cheng & Lynn White, “The Thirteenth Central Committee of the Chinese Communist Party,” Asian Survey (April 1988) และ Xiaowei Zang, “The Fourteenth Central Committee of the CCP,” Asian Survey (Aug. 1993)

ตารางที่ 4.7

การกระจายของอายุของสมาชิกประจำของคณะกรรมการกลางชุดที่ 14

อายุ/ปี	จำนวน	(%)
45 - 49	2	1.08
50 - 54	22	1.84
55 - 59	47	24.67
60 - 64	84	44.4
65 - 69	19	10.05
70 - 74	3	1.58
75 - 79	2	1.08
ไม่รู้	10	5.29
รวม	189	100.00

แหล่งที่มา : Xiaowei Zang "The Fourteenth Central Committee of the CCP," Asian Survey (Aug. 1993).

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบอัตราส่วนของสมาชิกคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย จะเห็นได้สมาชิกคณะกรรมการกลางในชุดที่ 9 (ค.ศ. 1969) และชุดที่ 11 (ค.ศ. 1977) มีคนได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยมีน้อยกว่าชุดอื่นคือเพียง 23.8% และ 25.7% ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะผลจากการปฏิวัติทางวัฒนธรรมที่เน้นครุฑาต่ออุดมการณ์และการที่เหมาเจ๋อตงและผู้สนับสนุนของเหมาเน้นคุณสมบัติ "แดง" หรืออุดมการณ์มากกว่า "ความเชี่ยวชาญ" หรือความรู้-เทคนิค แต่คณะกรรมการกลางชุดที่ 12 (ค.ศ. 1982) มีสมาชิกที่ได้ผ่านการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยถึงกว่าครึ่งประมาณ 55.4% และเพิ่มมากขึ้นในชุดที่ 13 เป็น 73.3% และในชุดปัจจุบัน คือชุดที่ 14 (ค.ศ. 1992) สมาชิกถึง 83.7% ของคณะกรรมการกลางทั้งหมดมีความรู้ถึงระดับมหาวิทยาลัย แสดงว่าการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเป็นเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งในการก้าวขึ้นมาสู่การเป็นผู้นำและชนชั้นนำของจีนในปัจจุบัน

ส่วนตารางที่ 7 แสดงถึงการกระจายของอายุของสมาชิกประจำของคณะกรรมการกลางชุดที่ 14 (ค.ศ. 1992) โดยสมาชิกที่มีอายุระหว่าง 59 - 45 ซึ่งเป็นวัยฉกรรจ์มีจำนวน 71 คน หรือประมาณ 37% ส่วนในวัยสูงอายุน้อยระหว่าง 60 - 64 ปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ-นักบริหาร มีจำนวน 84 คน หรือประมาณ 44% ในขณะที่ผู้ที่มีอายุเกิน 70 ปีขึ้นไป มีเพียง 5 คน หรือเพียง 2.5% เท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า ผู้นำในชนชั้นนำของจีนมีอายุโดยเฉลี่ยน้อยลงและมีการศึกษาสูงขึ้น

งานวิจัยของนักวิชาการหลายคน เช่น Li Cheng & Lynn White และ Xiaowei Zang ชี้ให้เห็นว่า พรรคคอมมิวนิสต์จีนกำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่าน (Transitional Period) ของผู้นำ พรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตงก่อนการยึดอำนาจใน ค.ศ. 1949 มีผู้นำซึ่งส่วนใหญ่เป็น "นักปฏิวัติ-ปลุกกระดม" แต่เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ยึดอำนาจได้ใน ค.ศ. 1949

ต้องพัฒนาเศรษฐกิจและบริหารเทศ จึงต้องรับผู้มีความรู้มาทำหน้าที่บริหารเป็นข้าราชการมากขึ้น ดังนั้นในชนชั้นนำของจีนในช่วงต้นของสาธารณรัฐประชาชนจีน จึงประกอบด้วย “นักปฏิบัติ-ปลุกระดม” เป็นส่วนใหญ่ และข้าราชการ-นักบริหารเป็นส่วนน้อย ต่อมาภายหลังการตายของเหมาเจ๋อตุงใน ค.ศ. 1976 เด่งเสี่ยวผิงได้ขึ้นมาเป็นผู้นำสูงสุดแทนที่ การปฏิรูปเศรษฐกิจไปสู่ความทันสมัยโดยใช้กลไกตลาด ทำให้มีผู้ที่ได้รับการศึกษาและมีอายุน้อยเลื่อนขึ้นมาเป็นชนชั้นนำ ดังนั้นชนชั้นนำของจีนในยุคที่ 2 นี้ประกอบด้วย นักปฏิบัติ-ปลุกระดม เป็นส่วนน้อย เนื่องจากสุขภาพ หรือเสียชีวิต แต่ยังคงอิทธิพลสูง เนื่องจากมีส่วนในการบุกเบิกสถาปนาประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็น “ข้าราชการ-นักบริหาร” และ “เทคนิค-เทคโนแครต” ดังจะเห็นได้จากสมาชิกของคณะกรรมการกลางชุดที่ 14 (ค.ศ. 1992)

แนวโน้มของชนชั้นของจีนในยุคหลังเติ้งเสี่ยวผิงในศตวรรษที่ 21 นี้ น่าจะเป็นกลุ่มคน 2 ประเภท คือ นักบริหาร-ข้าราชการ และเทคโนแครต ทั้งนี้เพราะผู้นำที่เป็นนักปฏิบัติและปลุกระดมคงเสียชีวิตเกือบหมดแล้ว ที่เหลืออยู่ก็ชราภาพมากจากไม่สามารถชี้นำอะไรได้อีกต่อไป จีนจะถูกชี้นำโดยผู้นำที่เป็นข้าราชการและเทคโนแครต

ชนชั้นนำของจีนกับแนวโน้มการเมืองจีนในศตวรรษที่ 21

การเปลี่ยนแปลงรุ่นของชนชั้นนำจีน ไม่เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนตัวบุคคล แต่ยังเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติและคุณลักษณะของผู้นำอีกด้วย ชนชั้นนำของจีนในปัจจุบันและอนาคตคงจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ① อายุโดยเฉลี่ยจะน้อยลงกว่าเดิม สมาชิกของคณะกรรมการกลางน่าจะมียายุเฉลี่ยระหว่าง 50 - 59 ปี
- ② การศึกษาของสมาชิกคณะกรรมการกลางส่วนใหญ่จะเป็นระดับมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศจีนเองและต่างประเทศ
- ③ ชนชั้นนำของจีนในอนาคตจะยังคงประกอบด้วยผู้นำที่เป็นข้าราชการ-นักบริหาร และผู้นำที่เป็นเทคโนแครต ในระยะยาวชนชั้นนำของจีนจะมีลักษณะเป็นเทคโนแครตมากขึ้น

ชนชั้นนำของจีนในรุ่นที่ 3 คือรุ่นที่มีเจียงเจ๋อหมิน เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นแกนนำนั้นน่าจะเป็นเทคโนแครตเกือบทั้งหมด ทั้งนี้เพราะเจียงเจ๋อหมินต้องการสานต่อนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจของเติ้งเสี่ยวผิงต่อไปจนถึงศตวรรษที่ 21 แต่อย่างไรก็ดี ถ้านางสูงสุดจะยังคงอยู่ที่ผู้นำระดับสูงที่ยังคงเป็นข้าราชการ-นักบริหาร ดังเช่น เจียงเจ๋อหมิน หลี่เฉิงและ จูหรงจี เป็นต้น

การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 15 มีที่นาระหว่างวันที่ 12-18 กันยายน ค.ศ. 1997 มีสมาชิกพรรคระดับนำ 2,108 คน มาร่วมประชุมกัน เพื่อกำหนดทิศทางและนโยบายใน

การนำประเทศจีนใน 5 ปีข้างหน้าสู่ศตวรรษที่ 21 การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 15 นี้มีความสำคัญ เพราะเป็นการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งแรกหลังจากรณกรรมของเติ้งเสี่ยวผิงในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 ซึ่งเป็นรัฐบุรุษอาวุโสและผู้อุปถัมภ์ของเจียงเจ๋อหมิ่น เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนคนปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นการประชุมที่เจียงเจ๋อหมิ่นมีบทบาทจัดการประชุมโดยตรง เพื่อสรรหาผู้นำจีนรุ่นต่อไปในการสืบทอดอำนาจและเตรียมผู้นำจีนสู่ศตวรรษที่ 21

การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 15 นี้ ยังได้ยืนยันการวิเคราะห์ข้างต้นว่า ชนชั้นนำของจีนนั้นวันข้างหน้าจะมีลักษณะเป็นเทคโนโลยีและมีความรู้รอบรู้ แต่จะมีการศึกษาสูงขึ้นกว่าในอดีต ที่ประชุมสมัชชาพรรคให้เลือกคณะกรรมการกลางชุดใหม่ ซึ่งประกอบด้วย กรรมการประจำ 193 คน และกรรมการสำรอง 151 คน รวมทั้งสิ้น 344 คน ในจำนวนกรรมการประจำของคณะกรรมการกลาง 193 คน กรรมการใหม่ที่ได้รับแต่งตั้ง 109 คน หรือ 57% และในกรรมการสำรอง 151 คน มีกรรมการใหม่ 106 คน หรือ 70% ในคณะกรรมการกลางชุดใหม่ 344 คนนี้ กรรมการสำรองที่ได้รับการเลื่อนให้ไปเป็นกรรมการประจำ 46 คน ดังนั้นสมาชิกใหม่ที่ได้รับแต่งตั้งของคณะกรรมการกลางจึงมี 109 คน หรือ 49% ของทั้งหมด นับเป็นการปรับเปลี่ยนผู้นำระดับสูงครั้งสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

เมื่อพิจารณาถึงอายุและการศึกษาของชนชั้นนำของจีนในคณะกรรมการกลางชุดที่ 15 นี้ จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนกับชุดก่อนๆ ตารางที่ 8 นี้ให้เห็นถึงอายุโดยเฉลี่ยของสมาชิกคณะกรรมการกลาง จะเห็นได้ว่า สมาชิกคณะกรรมการกลางชุดนี้อายุโดยเฉลี่ยเพียง 55.9 ปี น้อยกว่าชุดที่ 14 เพียงเล็กน้อย แต่เมื่อเทียบกับชุดที่ 10 (ค.ศ. 1973) ชุดที่ 11 (ค.ศ. 1977) และชุดที่ 12 (ค.ศ. 1982) จะเห็นถึงความแตกต่างกันมากเกือบ 10 ปี สมาชิกคณะกรรมการกลางในอดีตจะมีอายุโดยเฉลี่ย 62-65 ปี แต่ในปัจจุบันประมาณ 55-56 ปีเท่านั้น

ตารางที่ 4.8

อายุโดยเฉลี่ยของสมาชิกคณะกรรมการกลาง

คณะกรรมการกลาง	ค.ศ.	อายุเฉลี่ย/ปี
ชุดที่ 8	1956	58.4
ชุดที่ 9	1969	59.0
ชุดที่ 10	1973	62.0
ชุดที่ 11	1977	64.6
ชุดที่ 12	1982	62.0
ชุดที่ 13	1987	55.2
ชุดที่ 14	1992	58.3
ชุดที่ 15	1997	55.9

ตารางที่ 4.9

อัตราส่วนของสมาชิกคณะกรรมการกลางที่ได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย

คณะกรรมการกลาง	ค.ศ.	ร้อยละ
ชุดที่ 8	1956	44.3
ชุดที่ 9	1969	23.8
ชุดที่ 10	1973	-
ชุดที่ 11	1977	25.7
ชุดที่ 12	1982	55.4
ชุดที่ 13	1987	73.3
ชุดที่ 14	1992	83.7
ชุดที่ 15	1997	92.4

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาถึงระดับการศึกษาของสมาชิกคณะกรรมการกลางชุดที่ 15 นี้ จะเห็นความแตกต่างกันยิ่งขึ้น ชนชั้นนำของจีนที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นถึงระดับมหาวิทยาลัยนับวันจะทวีจำนวนมากขึ้น ตารางที่ 9 ระบุว่า สมาชิกของคณะกรรมการกลางชุดที่ 15 ส่วนมากถึง 92.4% ได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งมากที่สุดอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน นับเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญของลักษณะของผู้นำจีนที่กำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นเทคโนโลยีที่มีความรู้สูงจากสถาบันการศึกษา การเปลี่ยนแปลงนี้มิได้เกิดเฉพาะในชนชั้นนำระดับสูงเท่านั้น แต่เป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นกับผู้นำของจีนในทุกระดับ

ที่ประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนยังได้เลือกคณะกรรมการเมือง (Politburo) ชุดใหม่ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด 24 คน เป็นสมาชิกประจำ 22 คน และสำรอง 2 คน สมาชิกประจำคณะกรรมการเมืองชุดใหม่ประกอบด้วย เจียงเจ่อหมิน หลี่เผิง จูหวังจี หลี่รุ่ยหวาน หูจิ้นเทา ดิงกวนเก็น เฉียนจื่อหุยน อู่ป๋ิงกว๋อ หลี่หลานซิง หลี่ฉางซุน หลี่เฉียนหิง อู่กวนเจิ้ง ฉือเก๋วเหียน นจางหวานเมี่ยน ลีวกัน เจียงซุนหุยน เจีซิงหลิน เฉียนจี้เจิน หวงจู่ เว่ยเจียนลิ่ง เหวินเจียเป่า เท่เคฉะ สมาชิกสำรอง 2 คน คือ เจิ้งชิงหง และอู่หยี

ส่วนคณะกรรมการประจำของกรมการเมืองชุดใหม่ (Standing Committee) ซึ่งเป็นศูนย์กลางการนำสูงสุดของพรรคคอมมิวนิสต์จีน มีสมาชิก 7 คนเท่าเดิม คือ เจียงเจ่อหมิน หลี่เผิง จูหวังจี หลี่รุ่ยหวาน หูจิ้นเทา เว่ยเจียนลิ่ง หลี่หลานซิง แตกต่างจากชุดที่ 14 คือ เจียงลี้ และหลิวหวาซิงเกษียณไป โดยมีเว่ยเจียนลิ่ง และหลี่หลานซิงมาแทนที่

ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1998 สภาประชาชนแห่งชาติจีนได้จัดประชุมครั้งที่ 9 และมีการปรับเปลี่ยนผู้นำระดับสูงในฝ่ายบริหารที่สำคัญคือ

ประธานาธิบดี ได้แก่ เจียงเจ่อหมิน

รองประธานาธิบดี ได้แก่ หูจิ่นเทา

ประธานสภาประชาชนแห่งชาติจีน คือ หลี่เจียง

นายกรัฐมนตรี คือ จูหรงจี

รองนายกรัฐมนตรี มี 4 คน คือ หลี่หลานซิง เจียนจี้เจิน อู๋ปิงกว๋อ เหวินเจี้ยนเป่า

การจัดประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 15 ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1997 และการจัดประชุมสภาประชาชนแห่งชาติครั้งที่ 9 ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1998 เป็นการประทับอำนาจของเจียงเจ๋อหมิน ท้าทายทางการเมืองของเติ้งเสี่ยวผิงและหัวหน้าคณะผู้นำจีน (Collective Leadership) เจียงเจ๋อหมิน ได้ใช้ตำแหน่งที่เป็นทางการ (Formal Politics) ทั้งในพรรคในฝ่ายบริหารและในองค์กรกำหนดนโยบายของกองทัพ สร้างฐานอำนาจทางการเมืองในการสืบทอดอำนาจต่อจากเติ้งเสี่ยวผิง และสามารถผลักดันคู่แข่งทางการเมือง เช่น เจียวชิว หรือผู้นำอาวุโสที่ใกล้ชิดกับเติ้งเสี่ยวผิง เช่น หลิวหาซิง ให้พ้นไปจากศูนย์กลางการนำ คือ คณะกรรมการประจำของกรมการเมือง ทำให้เจียงเจ๋อหมินมีอาวุโสสูงสุด

เจียงเจ๋อหมินยังสร้างแนวร่วมกันที่เผิง ซึ่งตรงข้ามกับการเป็นนายกรัฐมนตรี และให้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานสภาประชาชนแห่งชาติแทนเจียวชิว เจียงเจ๋อหมิน ยังใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว (guanxi) หรือ การเมืองที่ไม่เป็นทางการ (Informal Politics) สนับสนุนคนสนิทหรือผู้เคยทำงานร่วมกันในเชิงใต้ให้มาดำรงตำแหน่งสูงในพรรคคอมมิวนิสต์จีนและในฝ่ายบริหาร จนถูกมองว่าเป็น “กลุ่มเผิงไฮ้” เช่น หวงจู่ อู๋ปิงกว๋อ หวางเตยหวน เจิ้งชิงหง เป็นต้น ผู้นำเหล่านี้ล้วนมีประสบการณ์ในการทำงานคล้ายๆ กันกับเจียงเจ๋อหมิน และได้รับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยและเป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่จะเป็นฐานอำนาจให้เจียงเจ๋อหมิน

สรุป

อาจกล่าวได้ว่า ชนชั้นนำของจีนภายใต้การนำของเจียงเจ๋อหมินทั้งในกรมการเมืองและในคณะกรรมการกลางส่วนใหญ่เป็นเทคโนโลยีการศึกษาระดับสูงและมีประสบการณ์ในการบริหารในระดับต่างๆ หูจิ่นเทา ผู้นำหนุ่มที่สุดในคณะกรรมการประจำของกรมการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรองประธานาธิบดี ในการประชุมสภาประชาชนแห่งชาติครั้งที่ 9 น่าจะเป็นหนึ่งในคณะท้าวทางการเมืองของเจียงเจ๋อหมิน หรือผู้นำรุ่นที่ 4 ที่จะนำจีนในต้นศตวรรษ 21

ชนชั้นนำของจีนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และมีลักษณะของนักบริหาร-เทคโนโลยีมากกว่า นักปฏิวัติ-ปลุกระดม น่าจะส่งผลต่อการเมืองและเศรษฐกิจของจีนในอนาคต ทางด้านการเมืองชนชั้นนำของจีนที่เป็นเทคโนโลยีและคงรักษาระบบคอมมิวนิสต์ โดยพรรคคอมมิวนิสต์ยังคงรักษาอำนาจเบ็ดเสร็จทางการเมืองของจีนต่อไป และจะสนใจในต่อ

การเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะผลักดันการปฏิรูปทางเศรษฐกิจให้ดำเนินต่อไปในลักษณะของ
สังคมนิยมที่ไกลไกลตลาด

อย่างไรก็ตาม การล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ตลอดจนการ
สิ้นสุดของสงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกาและรัสเซีย (สหภาพโซเวียต) น่าจะส่งผลกระทบต่อ
ความรู้สึกและศรัทธาต่อพรรคคอมมิวนิสต์จีน ถ้าหากว่าจีนเผชิญวิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสังคม
อันเป็นผลมาจากการปฏิรูปเศรษฐกิจแบบไกลไกลตลาด หรือในระยะยาวเทคโนโลยีตะวันตกเข้ามามี
บทบาทสูงเป็นชนชั้นนำของจีนในพรรคคอมมิวนิสต์จีนมากขึ้น การเมืองของจีน จะผันแปรไปใน
ทิศทางเดียวกันยุโรปตะวันออกหรือไม่ เป็นเรื่องที่น่าจับตามองอย่างยิ่ง

บทที่ 5

นโยบายการป้องกันประเทศของจีน : ปัญหาเก่า - เวลาใหม่

สุรชาติ บำรุงสุข

“ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของเราสร้างอยู่บนพื้นฐานของสงครามประชาชน... กองทัพปลดแอกประชาชนได้สร้างงานการเมืองที่ปฏิบัติอันเข้มแข็งของตนขึ้น บนพื้นฐานแห่งสงครามประชาชน”

เหมาเจ๋อตง

สถานการณ์ปัจจุบันและการะ

หนักที่ของเรา (1947)

“ความอ่อนแอทางยุทธศาสตร์ของจีนไม่สามารถป้องกันจีนจากการใช้กำลังในนโยบายต่างประเทศของตนเองได้... แต่การใช้กำลังของจีนก็มีขอบเขตแคบกว่ามหาอำนาจอื่น ๆ ในเอเชีย”

แอนดรู เนทาน

โรเบิร์ต วอล

The Great Wall and the Empty

Fortress (1997)

กล่าวนำ

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของจีนนับตั้งแต่พรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นสู่อำนาจจนถึงปัจจุบันก็คือ ปัญหาของการป้องกันประเทศ ชัยชนะในสงครามกลางเมืองทำให้กองทัพจีนได้ยึดถือแนวความคิดของเหมา เจ๋อตง ในเรื่องของ “สงครามประชาชน” (People's War) เป็นสุดยอดของมโนทัศน์ทางด้านยุทธศาสตร์ (strategic concept) ที่ใช้ในการป้องกันประเทศให้พ้นจากการรุกรานของข้าศึกจากภายนอก ตลอดจนความเชื่อว่าสงครามประชาชนมีขีดความสามารถในการป้องปราม (deterrence) ต่อการใช้อาวุธนิวเคลียร์ของมหาอำนาจฝ่ายตรงข้ามได้

แต่ในความเป็นจริง กลับพบว่ามโนทัศน์ทางยุทธศาสตร์ที่วางรากฐานอยู่บนแนวทางสงครามประชาชนนั้น ไม่อาจจะใช้ในการยับยั้งการรุกรานด้วยกำลังทางทหารในสงครามสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สงครามสมัยใหม่ที่มีเทคโนโลยีทหารที่ทันสมัยเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญนั้น ทำให้จีนพบว่าตนเองมีความล้าหลังทางทหารอยู่มาก อีกทั้งยังพบถึงความล้าหลังในมิติอื่นๆของประเทศอีกด้วย ดังนั้นในยุคหลังเหมาหรือจากยุคเติ้ง เสี่ยว ผิง แนวความคิดในการพัฒนาประเทศจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

หลักการที่เป็นแนวทางในยุคของเติ้งก็คือ “หลักการ 4 ทันสมัย” โดยมุ่งการพัฒนาประเทศ 4 มิติใหญ่ อันได้แก่ การเกษตร อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ - เทคโนโลยี และการป้องกันประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าหนึ่งในสี่มิติของแนวทางการพัฒนาในยุคใหม่ของจีนได้ถือเอาประเด็นด้านการทหารและการป้องกันประเทศเป็นประเด็นสำคัญ ฉะนั้นบทความต่อไปนี้จะเป็นการสำรวจสถานะอย่างสังเขปของนโยบายการป้องกันประเทศของจีนในยุคปัจจุบัน

มรดกทางประวัติศาสตร์

ในทางประวัติศาสตร์นั้น อาณาจักรของจีนถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางและเป็นแหล่งของอารยธรรมที่สำคัญในภูมิภาคตลอดระยะเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์ ความเหนือกว่าของจีนไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของขีดความสามารถด้านการทหาร เศรษฐกิจ ตลอดจนเรื่องของวัฒนธรรมทำให้จีนถือว่าตนเองเป็นเสมือน “ศูนย์กลางของจักรวาล” โดยมีประเทศอื่น ๆ ในเอเชียที่ด้อยกว่าแวดล้อมอยู่ ความต้องการจะได้การยอมรับในฐานะดังกล่าวจึงเป็นเรื่องสำคัญของการสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านในภูมิภาค ดังจะเห็นได้จากประเพณีที่รัฐในภูมิภาคต้องส่งเครื่องบรรณาการให้แก่ผู้ปกครองของจีน

แต่ความยิ่งใหญ่ของจีนถูกทำลายโดยตรงจากการรุกรานอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะการล่าอาณานิคมในศตวรรษที่ 19 ซึ่งมีความก้าวหน้าในเรื่องเทคโนโลยี อันมีผลโดยตรงต่อขีดความสามารถด้านการทหาร ความอ่อนแอของสังคมจีนประกอบกับความล่าช้าทางเทคโนโลยีทำให้ขีดความสามารถในการต่อต้านแรงกดดันทั้งทางการเมืองและการทหารของตะวันตกเป็นสิ่งที่เป็นไปได้โดยยาก กล่าวคือในทางการทหาร จีนอ่อนแอเกินกว่าจะใช้กำลังทหารของตนเองยังยั้งต่อแรงกดดันดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่ผู้ปกครองของจีนต้องยอมจำใจเปิดเมืองให้มีการค้าและการติดต่อกับต่างประเทศ ตลอดจนรวมถึงการถูกบังคับให้ยอมรับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตอันเป็นผลมาจากการบังคับใช้ของสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

จีนในยุคที่ต้องเผชิญกับนักล่าอาณานิคมตะวันตกในศตวรรษที่ 19 เป็นจีนที่ถูกทำลายความภาคภูมิใจในตัวเอง (humiliate) เป็นจีนที่มีความอ่อนแอทางด้านเทคโนโลยีและการทหาร และเป็นจีนที่มีความล่าช้าทางด้านสังคม ดังที่ ซุน ยัต เซน ได้กล่าวแสดงความรู้สึกอย่างขมขื่นถึงสภาพของจีนในยุคนั้นว่า “เรา (จีน) เป็นประเทศที่ยากจนและอ่อนแอที่สุดในโลก อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำสุดในกิจการของโลก ประชาชนของประเทศอื่น ๆ จึงเป็นเสมือนมดแล่นเนื้อ ซึ่งเรา (จีน) เป็นเสมือนปลาและเนื้อ”

ทางเลือกของสังคมจีนในการทำความเข้าใจกับพื้นดินมาจึงเป็นประเด็นสำคัญในช่วงของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของจีน ทางเลือกดูจะมีอยู่เพียง 2 ทางคือจะปฏิรูปหรือปฏิวัติ

การต่อสู้ของสองแนวทางดำเนินไปภายใต้สภาพการณ์ของความปั่นป่วนทางการเมือง การตกต่ำทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการถูกกดดันและการถูกเล้าวืดเอาเปรียบจากประเทศต่าง ๆ ที่ต้องการแสวงหาผลประโยชน์จากจีน และในสภาพการณ์ของการต่อสู้เช่นนี้ ไม่ว่าจะเป็นนักปฏิรูปหรือนักปฏิวัติ นักชาตินิยมหรือพวกนิยมคอมมิวนิสต์ มีจุดยืนต่ออดีตและอนาคตของจีนไม่แตกต่างกัน พวกเขาต้องการนำความภาคภูมิใจและความยิ่งใหญ่แห่งอดีตของจีนกลับมา เพื่อต้องการให้จีนมีฐานะเป็นตัวแสดงที่สำคัญในการเมืองโลกในวันข้างหน้า

ปัญหาการต่อสู้เพื่อเลือกทางเดินของสังคมจีน ในที่สุดก่อให้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นระหว่างฝ่ายก๊กมินตั๋งและฝ่ายคอมมิวนิสต์ และสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีน (พคจ.) ในเดือนตุลาคม 1949 ชัยชนะที่เกิดขึ้นในทางการเมืองทหารได้ขึ้นยับยั้งคำขวัญที่เหมาและพคจ. ได้กล่าวถึงเสมอ ๆ ว่า “อำนาจรัฐเกิดจากปากกระบอกปืน” (political power grew out of the barrel of a gun) ทั้งยังดอกย้ำอีกว่า “ปืนเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลงโลก” (with guns the whole world can be transformed) และที่สำคัญก็คือชัยชนะนี้ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในแนวทางในการใช้สงครามประชาชนเป็นรูปการณ์ใหม่ของการสงคราม เพราะชัยชนะในสงครามปฏิวัติของจีนนั้น เป็นชัยชนะของสงครามประชาชนที่ดำเนินการโดยพรรคคอมมิวนิสต์

โลกทัศน์ในนโยบายป้องกันประเทศ

แม้ว่าจีนจะประสบความสำเร็จในการจัดตั้งรัฐบาลคอมมิวนิสต์ขึ้นแล้วก็ตาม แต่ปัญหาของพรรคก๊กกตทงทางประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญ และผล กระทบของปัญหาดังกล่าวได้มีส่วนโดยตรงต่อการสร้าง “โลกทัศน์ทางยุทธศาสตร์” (strategic outlook) ในการวางนโยบายป้องกันประเทศ

จากประวัติศาสตร์ที่จีนต้องถูกกดดันจากภัยคุกคามทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร และแม้แต่ในยุคหลังจากการปลดปล่อยในปี 1949 แล้วก็ตาม ปัญหาดังกล่าวได้ถูกดอกย้ำจากข้อพิพาทในวิกฤตการณ์เกาหลี และความขัดแย้งกับอินเดียน สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นมาในประวัติศาสตร์ว่า สถานะของจีนที่ถูกคุกคามนั้น เป็นผลมาจากความล้าหลังของสังคมจีนไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเศรษฐกิจหรือเทคโนโลยีก็ตาม ซึ่งมักจะสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากความล้าหลังด้านการทหาร ดังนั้นมหาอำนาจตะวันตกมีทัศนะไม่ค่อยแตกต่างจากเดิมเท่าไรในอดีตไม่ว่าจะยุคของการบังคับให้ “เปิดประตูเมืองจีน” (Open - Door Policy) หรือยุคของพรรคคอมมิวนิสต์ครองอำนาจ โดยมองว่าสังคมจีนโดยทั่วไปล้าหลังและไม่มีความเข้มแข็งโดยเฉพาะด้านการทหาร

ดังนั้นข้อถกเถียงในการแสวงหาหนทางในการปฏิรูปสังคมจีนเป็นสิ่งที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ในประวัติศาสตร์ของจีน ในช่วงทศวรรษของปี 1860 เมื่อได้มีความพยายามที่จะทำการปรับ

ระบบของจีนให้ความสำคัญแก่ความก้าวหน้ามากขึ้นเพื่อต่อสู้กับการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก ข้อถกเถียงระหว่าง “การพึ่งตนเอง” (self reliance) กับ “การพึ่งตะวันตก” ด้วยการเปิดรับวิทยาการที่ก้าวหน้าและทันสมัยจากโลกตะวันตกก็หวนกลับมาอีก และข้อถกเถียงเช่นนี้เป็นประเด็นที่ดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์ของจีนมาโดยตลอดจากในประวัติศาสตร์ยุคใหม่จนถึงในปัจจุบัน

ในยุคของการสร้างสังคมนิยมของจีนหลังจากความสำเร็จในการปลดปล่อยประเทศแล้ว ผู้นำของจีนจะยึดหลักของ “การพึ่งตนเอง” อย่างมาก ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะการถูกปิดล้อมจากโลกตะวันตกในยุคสงครามเย็น อีกส่วนอาจเกิดจากปัญหาความแตกต่างกับโซเวียต หลังจากปี 1960 ซึ่งทำให้จีนไม่มีทางเลือกอะไรมากนักในนโยบายการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงการพัฒนากองทัพด้วย ในกิจการด้านการป้องกันประเทศก็เช่นเดียวกัน การพึ่งตนเองนั้นทำให้กองทัพจีนยึดถือเอาหลักนิยมของ “สงครามประชาชน” (People's War) เป็นแนวทางหลักในการดำเนินการสงคราม ซึ่งก็สอดคล้องกับเงื่อนไขที่เป็นจริงของสถานะของจีนในขณะนั้น โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากสิ่งที่เรียกว่า “เศรษฐกิจฐานกำลัง” (Economy of Force) ของจีน

แต่โลกทัศน์ของจีนกับการพึ่งตนเองทางทหารต้องเปลี่ยนแปลงไปในยุคหลังเหมา เพราะการพบว่าตนเองทั้งห้าประเทศตะวันตกอยู่ค่อนข้างมาก แม้จะเกิดความเปลี่ยนแปลงว่า “แมวสีอะไรก็จับหนูได้” แต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยังมีอิทธิพลความคิดของเหมาดำรงอยู่ ดังจะพบว่ากองทัพจีนยังคงยึดถือเอาหลักนิยมของสงครามประชาชนเป็นจุดสำคัญของแนวทางและนโยบายการทหารของจีน แม้ว่ากองทัพพยายามจะปรับตัวเองให้มีความเป็นกองทัพที่ทันสมัยให้มากขึ้นเพื่อเตรียมรับการทำสงครามกับสหภาพโซเวียตก็ตาม

ดังนั้นหากพิจารณาถึงโลกทัศน์ในนโยบายทหารจีนจะพบว่าอิทธิพลของภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการผลักดันวิธีคิดและแนวทางนโยบายทางทหารของจีนให้เกิดขึ้น ซึ่งแรงผลักดันนี้ก็คือความพยายามที่จะนำประเทศกลับไปสู่การเป็นประเทศที่มีความสำคัญในกิจการของโลก และความพยายามที่จะไม่ให้มีการทำทลายหรือถูกกระทำในลักษณะของการลดความภาคภูมิของชาติ (humiliate) เช่นที่เป็นมาในประวัติศาสตร์ของยุคอาณานิคม

วัตถุประสงค์แห่งชาติ - ยุทธศาสตร์ชาติ

จากประสบการณ์ในประวัติศาสตร์ของการถูกคุกคามในเรื่องของเอกราชและอธิปไตย ทำให้วัตถุประสงค์หลักในทางการทหารของจีน คือการปกป้องพรหมแดนตนเองให้พ้นจากการถูกโจมตีจากข้าศึก (ซึ่งในกรณีนี้อาจกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์หลักของจีนไม่แตกต่างกับวัตถุประสงค์หลักของประเทศอื่น ๆ) อีกทั้งประสบการณ์ของความแตกแยกภายใน ทำให้ผู้นำจีนในยุคหลังปลดปล่อยให้ความสำคัญกับการสร้างเอกภาพภายในของตนเองมากขึ้น ตลอดจนถึงการรักษา

ความมั่นคงภายในและการสร้างความอยู่ดีกินดีให้เกิดแก่ประชาชน เพราะประสบการณ์ในอดีตของความอดอยากและความยากจนในสังคมจีนเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ลดความสามารถของรัฐจีน นอกจากนี้ความสำเร็จในการจัดตั้งระบบการปกครองแบบสังคมนิยมขึ้นนั้น ทำให้รัฐบาลจีนต้องให้ความสำคัญแก่การรักษาระบอบการปกครองดังกล่าวให้สามารถดำรงอยู่ได้ (ไม่ว่าจะเป็นในช่วงสงครามเย็นที่ถูกคุกคามจากสหรัฐ หรือช่วงที่เกิดปัญหาข้อพิพาทกับสหภาพโซเวียตแล้วก็ตาม)

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์แห่งชาติดังกล่าว ผู้นำจีนได้เน้นถึงการสร้างชาติตามแนวความคิดของเหมา เจ๋อตง ด้วยการผสมผสานระหว่างลัทธิชาตินิยมและสังคมนิยมเช่น การเน้นความเด่นแดง เน้นการพึ่งตนเอง และในกิจการของการป้องกันประเทศนั้น ก็เน้นในเรื่องของสงครามประชาชน

แต่ในยุคหลังเหมาแล้ว แนวทางในการดำรงไว้ซึ่งวัตถุประสงค์แห่งชาติได้เปลี่ยนแปลงไป การหันไปสู่นโยบายที่ทันสมัยเพื่อเปิดรับเอาวิทยาการและเทคโนโลยีจากโลกตะวันตกเพื่อการพัฒนางานด้านการเกษตร อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการป้องกันประเทศนั้น ไม่ได้แตกต่างจากข้อถกเถียงเดิมในประวัติศาสตร์ระหว่างการพึ่งตนเองกับการพึ่งตะวันตก

นอกจากนี้ แรงผลักดันให้จีนกลับเข้าหาตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐนั้น เป็นผลโดยตรงจากความขัดแย้งระหว่างจีนกับโซเวียต แม้ว่าภาวะประนีประนอมกับคุกคามในทิศทางของจีน จะถือว่าอภิมหาอำนาจทั้งสองคือสหรัฐและโซเวียตเป็นภัยคุกคามหลักต่อจีนไม่แตกต่างกัน แต่ในช่วงปลายทศวรรษที่ 7 ทิศนะในการมองภัยคุกคามของจีนดูจะให้น้ำหนักแก่โซเวียตมากกว่าสหรัฐ ดังจะเห็นได้จากการประมาณโซเวียตว่าเป็น "สังคมจักรวรรดินิยม" (Social Imperialism) หรือการเรียกร้องให้จัดตั้ง "แนวร่วมต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้า" (united front against hegemonism) ดังที่ปรากฏในทฤษฎีสามโลก (Three World Theory) ซึ่งจีนเป็นผู้เสนอขึ้น ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งในเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศก็คือ การเรียกร้องให้พรรคคอมมิวนิสต์ของประเทศต่าง ๆ ร่วมมือกับประเทศตะวันตกในการต่อต้านโซเวียต ในกระบวนการประเมินทางยุทธศาสตร์ของจีนรูปธรรมที่เกิดจากการขยายอิทธิพลโซเวียตในเอเชีย - แปซิฟิกถูกพิจารณาว่าเป็นภัยคุกคามหลักต่อผลประโยชน์และสถานะความมั่นคงของจีนอย่างแน่นอน และยังเมื่อโซเวียตได้เข้าแทรกแซงกิจการภายในและยึดครองอัฟกานิสถาน สนับสนุนเวียดนามในการยึดครองกัมพูชา ก็ยิ่งทำให้จีนมองว่าโซเวียตเป็นภัยคุกคามหลักของจีน และในแนวทางการประเมินภัยคุกคามเช่นนี้ สหรัฐได้กลายเป็นมิตรกับจีน เพราะความขัดแย้งระหว่างจีนกับโซเวียต ดังนั้นหากจะกล่าวว่าสหรัฐเล่น "ไพ่จีน" (China Card) ในนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงต่อต้านการขยายอิทธิพลของโซเวียตในเวทีโลก จีนก็เล่น "ไพ่อเมริกา" ในนโยบายดังกล่าวต่อต้านโซเวียตเช่นเดียวกัน

แต่แนวโน้มต่อต้านโซเวียตระหว่างสหรัฐกับจีนก็มีปัญหาพื้นฐานในเรื่องของความขัดแย้งผลประโยชน์ระหว่างรัฐทั้งสองดำรงอยู่ และว่าทั้งจีนแล้วแนวร่วมดังกล่าวเกิดการขยายบทบาทและอิทธิพลของโซเวียตอย่างมากในเอเชีย - แปซิฟิก ดังนั้นในช่วงกลางทศวรรษที่ 8 เป็นต้นมาเมื่อโซเวียตประสบกับปัญหภายในโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงผู้นำในช่วงสุดท้ายก่อนการแตกสลายของระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมจีน โซเวียตยังประสบกับปัญหาของการควบคุมรัฐบาลในยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในโปแลนด์ ทั้งยังประสบกับปัญหาความสูญเสียเนื่องมาจากปฏิบัติการทางทหารที่ไม่คุ้มค่าในอัฟกานิสถาน ดังที่มีผู้เปรียบเทียบว่า อัฟกานิสถานก็คือสภาพการณ์สงครามเวียดนามของโซเวียตนั่นเอง อีกทั้งยังต้องแบกรับภาระในการให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามและการยึดครองกัมพูชาของเวียดนามอีกด้วย อย่างไรก็ตามในช่วงระยะเวลาดังกล่าว มีความขัดแย้งในผลประโยชน์พื้นฐานระหว่างสหรัฐกับจีนเกิดขึ้น เช่น ปัญหาข้อพิพาทด้านการค้า ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในจีน ปัญหาการรวมไต้หวัน ซึ่งจะเห็นได้จากช่วงกลางทศวรรษที่ 8 เป็นต้นมา จีนดูจะมีปัญหาเกี่ยวกับสหรัฐมากกว่ากับโซเวียต ซึ่งอาจจะอธิบายได้ว่าเป็นเพราะสถานะภัยคุกคามของโซเวียตในมุมมองของสหรัฐมีแนวโน้มที่ลดลง ความต้องการจีนเป็นผู้ถ่วงดุลย์กับโซเวียตในเอเชียก็ลดลงด้วย

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 8 ปัญหาระหว่างจีนกับสหรัฐดูจะมีมากขึ้น ในขณะเดียวกันโซเวียตได้มีท่าทีอ่อนลงด้วยการลดความเป็นศัตรูกับจีน ทั้งยังเสนอให้มีการปรับปรุงความสัมพันธ์ทางการค้าและวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสอง นอกจากนี้ ในท้ายที่สุดเมื่อโซเวียตจำเป็นต้องถอนกำลังออกจากอัฟกานิสถาน ตลอดจนยุติการให้ความช่วยเหลือต่อเวียดนามในการยึดครองกัมพูชา เมื่อสงครามเย็นยุติลง การปรับท่าทีเช่นนี้ย่อมมีผลโดยตรงต่อความเป็นไปของการปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียต

ในระยะเวลาที่กอร์บาชอฟเป็นผู้นำ โซเวียตก็ได้พยายามมีท่าทีที่ผ่อนคลายกับจีน ความสัมพันธ์ทางการค้าและวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสองขยายตัวมากขึ้น อันนำไปสู่การประกาศที่เมืองวอชิงตันสต็อก ในเดือนสิงหาคม 1986 โดยโซเวียตเสนอที่จะให้มีการถอนทหารของตนออกจากมองโกเลียเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีน แต่จีนยืนยันว่าปัญหาสำคัญคือปัญหากัมพูชา และในที่สุดการพัฒนาความสัมพันธ์ของจีนและโซเวียตได้นำไปสู่การประชุมสุดยอดระหว่างประเทศทั้งสองในปี 1989

แม้ว่าอาจจะไม่ใช่สิ่งที่เป็นไปได้มากนักที่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียตจะกลับไปสู่ "ยุคน้ำผึ้งพระจันทร์" อย่างเช่นช่วงทศวรรษที่ 5 แต่ก็เห็นได้ชัดว่า รัสเซียได้กลับมาเป็นทางเลือกอีกครั้งในนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงของจีน เมื่อความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหรัฐในประเด็นต่าง ๆ มีมากขึ้น และอาจจะเป็นไปได้มากขึ้นในอนาคตว่าจีนมีความขัดแย้งกับสหรัฐมากขึ้นเท่าใด จีนก็จะยิ่งเข้าไปใกล้ชิดกับรัสเซียมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการทหารและความต้องการเทคโนโลยีทหาร แต่ขณะเดียวกันการที่ตะวันตกจะทำการ "ปิด

ลือน" จีนเหมือนเช่นในยุคสงครามเย็น ก็เป็นไปได้ยาก เพราะจีนวันนี้ไม่ได้อ่อนแอมากเท่ากับในอดีต และการจะนำเอาอุดมการณ์ระหว่างประเทศมาเป็นรากฐานทางความคิดเช่นยุคสงครามเย็นในการปิดล้อมจีนก็ดูเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากเช่นกัน เช่นความพยายามในการเชื่อมโยงระหว่างปัญหาสิทธิมนุษยชนและการค้าระหว่างประเทศเข้าด้วยกัน เป็นตัวอย่างอันดีในเรื่องนี้ นอกจากนี้ประเทศตะวันตกหลาย ๆ ประเทศก็มีผลประโยชน์ของตนเองในจีนและไม่ได้หมายความว่าผลประโยชน์เหล่านั้นจะต้องสอดคล้องกับสหรัฐเสมอไป ซึ่งทำให้ในอนาคตหากจีนมีปัญหากับสหรัฐ จีนจะมีทั้งยุโรปและรัสเซียเป็นทางเลือกเพิ่มขึ้น

พลังอำนาจแห่งชาติของจีน

องค์ประกอบของพลังอำนาจแห่งชาติโดยทั่วไป ได้แก่ พลังอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร และสังคมจิตวิทยา การกล่าวถึงพลังอำนาจแห่งชาติจึงเป็นการกล่าวถึงภาพองค์รวมของศักยภาพของประเทศในด้านต่าง ๆ และทั้งยังสามารถพิจารณาศักยภาพดังกล่าวโดยเปรียบเทียบกับประเทศอื่นด้วยวิธีการจัดอันดับของดัชนีของปัจจัยต่าง ๆ ที่ประเทศนั้น มีอยู่

หากนำปัจจัยของพลังอำนาจของจีนมาจัดอันดับเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ในปี 1993 เราจะพบลำดับต่าง ๆ ที่น่าสนใจดังนี้

อันดับของพลังอำนาจทางสังคม

หากพิจารณาเรื่องจำนวนของประชากร จีนมีประชากรประมาณ 1,176 ล้านคน ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดเป็นลำดับที่ 1 ของโลก จากจำนวนของประชากรดังกล่าว รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณต่อหัวเป็นจำนวน 295 เหรียญสหรัฐ (หรือคิดเป็นจำนวน 7,375 บาทต่อประชากร 1 คน) ซึ่งเป็นลำดับที่ 101 ของโลก และสำหรับประชากร 1 คนนั้น จีนได้ใช้เงินด้านการทหารเป็นจำนวน 48 เหรียญสหรัฐ (1,200 บาท) ซึ่งถือเป็นอันดับที่ 79 ของโลก

นอกจากนี้ ในจำนวนประชากรทุก ๆ 1,000 คน จีนมีคนรับราชการทหารจำนวน 2.6 คน ถือเป็นอันดับที่ 115 ของโลก และสำหรับทหาร 1 คน จีนจะใช้เงินเป็นจำนวน 18,531 เหรียญสหรัฐ (463,275 บาท) สูงสุดเป็นอันดับที่ 57 ของโลก

อันดับของพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ

ประเทศจีนในปี 1993 ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) เป็นจำนวน 2,047,000 ล้านเหรียญสหรัฐ ถือเป็นประเทศที่มี GNP สูงเป็นอันดับที่ 3 ของโลก และผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

คิดเฉลี่ยต่อประชากร 1 คน จะได้เป็นจำนวน 1,738 เหรียญสหรัฐ (43,450 บาท) คิดเป็นลำดับที่ 83 ของโลก

ในส่วนของงบประมาณของประเทศนั้น ในปี 1993 รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเป็นมูลค่า 347,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (8,887.5 พันล้านบาท) จัดอยู่ในประเทศที่มีงบประมาณมากเป็นอันดับที่ 8 ของโลก และด้วยจำนวนงบประมาณดังกล่าวจะมีสัดส่วนเป็นร้อยละ 17.0 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติที่สูงสุดเป็นอันดับที่ 143 ของโลก

สำหรับประเทศจีนนั้น ได้มีการผลิตอาวุธเพื่อส่งเป็นสินค้าออกสูงสุดเป็นลำดับที่ 6 มีมูลค่า 950 ล้านดอลลาร์สหรัฐ/ปี (หรือ 23,750 ล้านบาท) โดยคิดเป็นร้อยละ 1 ของมูลค่าของสินค้าส่งออกทั้งหมด ซึ่งจัดเป็นลำดับที่ 6 ของโลก และสำหรับในปี 1993 มีรายงานว่าประเทศจีนมีการนำอาวุธเข้า คิดเป็นมูลค่า 440 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (11,000 ล้านบาท) มูลค่าการนำอาวุธเข้านี้สูงสุดเป็นอันดับที่ 12 ของโลก และมูลค่าดังกล่าวคิดเป็นร้อยละ 0.4 ของมูลค่าสินค้าเข้าทั้งหมด สัดส่วนของมูลค่าของการนำอาวุธเข้ากับมูลค่าของสินค้าเข้าทั้งหมดสูงสุดเป็นอันดับที่ 47 ของโลก

อันดับของพลังอำนาจทางทหาร

ในปี 1993 กองทัพจีนมีกำลังพลรวมทั้งสิ้น 3,031,000 คน จำนวนกำลังพลนี้สูงเป็นอันดับที่ 1 ของโลก โดยในปีดังกล่าวประเทศที่มีกำลังพลสูงสุดติดอันดับ 6 ประเทศแรกของโลก (อันดับ 1 คือ จีน, อันดับ 2 คือ รัสเซีย, อันดับ 3 คือ สหรัฐ, อันดับ 4 คือ อินเดีย, อันดับ 5 คือ เกาหลีเหนือ, อันดับ 6 คือ เวียดนาม)

ในปีเดียวกันนี้ ประเทศจีนมีค่าใช้จ่ายด้านการทหารรวมทั้งสิ้น 56,170 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (1,404.25 พันล้านบาท) ค่าใช้จ่ายจำนวนนี้สูงสุดเป็นอันดับที่ 3 ของโลก และทำให้จ่ายด้านการทหารของจีนคิดเป็นร้อยละ 2.7 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ซึ่งอัตราการมีค่าใช้จ่ายต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในจำนวนดังกล่าว จัดลำดับสูงสุดที่ 74 ของโลก

นอกจากนี้ หากพิจารณาเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายด้านการทหารกับจำนวนรวมของงบประมาณของประเทศทั้งหมด จะคิดเป็นร้อยละ 16.2 ซึ่งเป็นลำดับที่ 41 ของโลก

ฉะนั้น หากพิจารณาจากตัวเลขดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ากองทัพจีนในปัจจุบันมีดัชนีของพลังอำนาจทางทหารอยู่ในลำดับต้น ๆ พอสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ ในจำนวน 168 ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขนาดของกองทัพซึ่งเป็นลำดับที่ 1 และค่าใช้จ่ายด้านการทหารเป็นลำดับที่ 3 ของโลก

การจัดลำดับที่ของพลังอำนาจแห่งชาติของจีน

	สูงลำดับที่ ของโลก	จำนวน/ มูลค่า
1. ค่าใช้จ่ายด้านการทหาร (คิดเป็นล้านเหรียญสหรัฐ)	3	56,170
2. จำนวนกำลังพลในกองทัพ (คิดเป็นจำนวนพันคน)	1	3,031
3. มูลค่าการส่งออก (คิดเป็นล้านเหรียญสหรัฐ)	5	950
4. มูลค่าการนำเข้า (คิดเป็นล้านเหรียญสหรัฐ)	12	440
5. ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (คิดเป็นล้านเหรียญสหรัฐ)	3	2,047,000
6. งบประมาณรัฐบาล (คิดเป็นล้านเหรียญสหรัฐ)	8	347,500
7. จำนวนประชากร (คิดเป็นล้านคน)	1	1,177.6
8. สัดส่วนร้อยละของค่าใช้จ่ายด้านการทหาร/ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ	74	2.7
9. สัดส่วนร้อยละของค่าใช้จ่ายด้านการทหาร/ งบประมาณรัฐบาล	41	10.2
10. ค่าใช้จ่ายด้านการทหารเฉลี่ยต่อประชากร 1 คน (คิดเป็นเหรียญสหรัฐ)	79	48.0
11. ค่าใช้จ่ายด้านการทหารเฉลี่ยต่อทหาร 1 คน (คิดเป็นล้านเหรียญสหรัฐ)	57	18,531
12. จำนวนทหารต่อประชากร 1,000 คน	110	2.6
13. สัดส่วนร้อยละของการส่งออก/มูลค่าสินค้า ออกทั้งหมด	6	1.0
14. สัดส่วนร้อยละของการนำเข้า/มูลค่าสินค้าเข้า ทั้งหมด	47	0.4
15. ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อหัวของประชากร (คิดเป็นเหรียญสหรัฐ)	83	1,738
16. งบประมาณรัฐบาลต่อหัวของประชากร (คิดเป็นเหรียญสหรัฐ)	101	295
17. สัดส่วนร้อยละของงบประมาณรัฐบาล/ผลิตภัณฑ์ มวลรวมประชาชาติ	143	17.0

หลักการสงคราม

จากวัตถุประสงค์แห่งชาติ ในการสร้างความเจริญและความมั่นคงให้แก่จีนนั้น สะท้อน
ออกเป็นยุทธศาสตร์ชาติในรูปของนโยบายสี่ทันสมัย ที่หนึ่งในนโยบายสี่ ทันสมัยคือการเสริม
สร้างขีดความสามารถในการป้องกันประเทศของจีน อันมีความหมายโดยตรงถึงการพัฒนากอง

ทัพจีนให้ความทันสมัยมากขึ้นเช่นกองทัพของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะในเรื่องของการยกระดับขีดความสามารถของเทคโนโลยีทหาร ซึ่งกองทัพจีนมีความล้ำหลังอยู่ค่อนข้างมาก

ในยุคทองเหมา ข้อถกเถียงเรื่องเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ทหารและหลักนิยมทางทหาร (Military Doctrine) เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นมากนัก เพราะหลักนิยมของกองทัพจีนตั้งอยู่บนรากฐานแนวคิดเดียวคือหลักของสงครามประชาชน ด้วยความเชื่อว่าสงครามประชาชนเป็นหลักการสงครามที่ได้ถูกทดสอบแล้วจากการต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่นและกองทัพก๊กมินตั๋ง ซึ่งมีทั้งกำลังพลและอาวุธยุทโธปกรณ์เหนือกว่าและได้รับชัยชนะต่อกองทัพแดงของพรรคคอมมิวนิสต์มาก แต่กองทัพแดงก็สามารถสร้างความเหนือกว่ากองทัพทั้งสองด้วยการดำเนินสงครามประชาชน ดังนั้นหลักนิยมของสงครามประชาชนก็คือ การผสมผสานประสบการณ์ของสงครามปฏิวัติ ที่นำเอาวิถีทางการเมืองและการทหารรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของมวลชนในการสงคราม และดำเนินการสงครามแบบยืดเยื้อ (protracted war) ด้วยการเคลื่อนไหวทางการเมืองของมวลชน

แม้ในช่วงที่จีนถูกปิดล้อมจากสหรัฐในยุคสงครามเย็น หรือในช่วงที่มีปัญหาข้อพิพาทกับโซเวียต ผู้นำจีนก็ยังคงเชื่อว่าสงครามประชาชนยังคงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะต่อต้านสงครามจากมหาอำนาจทั้งสองได้ ความเชื่อพื้นฐานก็คือการใช้กำลังขนาดเล็กปฏิบัติการด้วยสงครามประชาชนต่อต้านข้าศึกที่มีกำลังเหนือกว่า หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการใช้กำลังทหารขนาดเล็กเข้าต่อสู้กับกำลังรบของข้าศึกที่มีความเหนือกว่าทางเทคโนโลยี ทั้งยังเชื่อว่าในระดับโลกนั้น หากประเทศโลกที่สามรวมกันและ “ทำสงครามประชาชนระหว่างประเทศ” ก็จะสามารถเอาชนะปลดปล่อยโลกได้ กล่าวคือเป็นการใช้สงครามประชาชนทั้งในระดับภายในประเทศและในระดับระหว่างประเทศ

แต่สิ่งที่ดำรงอยู่เป็นปัญหาของสงครามประชาชน ในยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าอย่างมาก ก็คือ หากจีนต้องทำสงครามกับประเทศที่มีความเหนือทางทหารกว่าในทุก ๆ ด้านอย่างมาก หลักนิยมของสงครามประชาชนจะยังสามารถใช้ได้กับการสงครามดังกล่าวหรือไม่ หรือว่าคำถามนี้ตอบด้วยรูปธรรมของชัยชนะในสงครามต่อต้านญี่ปุ่น

ผู้นำจีนดูจะมีความเชื่อว่าหลักนิยมของสงครามประชาชนซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 3 และเป็นแกนกลางทางความคิดมาจนทศวรรษที่ 7 นั้น น่าจะยังคงมีประสิทธิภาพเพียงพอในการดำเนินการสงครามสมัยใหม่ แต่นักการทหารของโลกตะวันตกดูเหมือนจะคิดแตกต่างออกไป ในทัศนะของนักการทหารสมัยใหม่มองว่าจีนอาจจะมีกองทัพขนาดใหญ่ แต่กองทัพของจีนไม่มีความทันสมัย กล่าวคือ กองทัพจีนมีความใหญ่ในเชิงปริมาณไม่ใช่ในเชิงคุณภาพ และที่สำคัญก็คือจีนไม่มีขีดความสามารถในการทำการรบระยะไกล เช่น กองทัพของสหรัฐ หรือของโซเวียต

ดังนั้นหากพิจารณาในมาตรฐานของโลกตะวันตก กองทัพจีนอาจจะมีความล้าหลังกว่ากองทัพของประเทศพัฒนาแล้ว แต่ในยุคของเหมา เหมาได้รับหลักนิยมโดยการบูรณาการแนวคิดทางการเมืองของสงครามปฏิวัติเข้ากับหลักการของสงครามประชาชนเดิม อันเป็นการประยุกต์หลักของสงครามสมัยใหม่เข้ากับประสบการณ์ของสงครามกองโจรแต่เดิม จากการถือเอาประสบการณ์จากชัยชนะของกองทัพแดงต่อกองทัพญี่ปุ่น หลักนิยมเช่นนี้จึงเน้นในเรื่องของการปลุกกระดมมวลชน โดยยึดถือว่าการเมืองกับมวลชนนั้น เป็นจุดหลักของการสงครามมากกว่าจะเน้นในเรื่องของความเหนือกว่าด้านอาวุธ

ต่อมาเมื่อจีนมีแนวโน้มต้องเผชิญกับภัยคุกคามทางทหารจากภายนอก เหมาจึงได้ปรับหลักนิยมของสงครามประชาชนให้มีความเหมาะสมมากขึ้น โดยการปรับยุทธศาสตร์ให้เป็น "ยุทธศาสตร์การป้องกันเชิงรุก" (active defense strategy) ในทัศนะของเหมา การป้องกันเชิงรุกก็คือ "การรุกของการป้องกัน" (offensive defense) หรือหมายถึงการป้องกันด้วยการมีการรบขึ้นแตกหัก (decisive engagement) ซึ่งต่างจากแนวคิดของโซเวียตที่เน้นในเรื่องของการรบในทางลึก (deep battle) ดังนั้นแนวคิดใหม่ในหลักนิยมทางทหารของยุคเหมาจึงเน้นในเรื่องของการป้องกันทางยุทธศาสตร์ (strategic defense) และการทำสงครามยืดเยื้อทางยุทธศาสตร์ (strategic protraction)

การทำสงครามแบบยุทธศาสตร์เชิงรุกของเหมา จึงเปิดโอกาสให้กองทัพของชาติถูกเข้ามายังดินแดนตอนในของจีน และจะใช้วิธีของสงครามทอนกำลัง (attrition warfare) ทำลายกำลังรบชาติใด เพื่อเปลี่ยนจากยุทธศาสตร์ของการรับเป็นการรุก การดำเนินการสงครามนี้จึงให้ความสำคัญกับการป้องกันทางยุทธศาสตร์ (strategic defense) การป้องกันในทางลึก (defense in depth) และการผสมแนวคิดของสงครามใน 3 ลักษณะเข้าด้วยกัน ได้แก่ สงครามกองโจร สงครามกลยุทธหรือสงครามเคลื่อนที่ (mobile warfare) และสงครามตรึงกำลัง (positional warfare)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสถานะด้านกำลังรบของจีนเช่นนี้ ทำให้ในช่วงทศวรรษที่ 7 ที่จีนกับโซเวียตมีปัญหากันอย่างหนักนั้น มีการประเมินว่าหากเกิดการบุกรุกของโซเวียตขึ้น กำลังรบของจีนไม่อาจจะป้องกันแนวพรมแดนได้ เพราะไม่ว่ากำลังยานเกราะหรือกำลังอากาศทางยุทธวิธีของจีนไม่น่าจะยับยั้งการรุกของโซเวียตได้ หรือในทำนองเดียวกันกำลังรบของจีนก็ไม่มีความสามารถที่จะข้ามแม่น้ำอุสุรี (Ussuri) เพื่อทำการยึดเป้าหมายที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในอีกฝั่งของแม่น้ำดังกล่าวได้ และนอกจากนี้กำลังนิวเคลียร์ของจีนก็ยังไม่สามารถทดแทนต่อความอ่อนแอของกำลังรบตามแบบ (conventional forces) ของตนเองที่มีต่อโซเวียตได้ อีกทั้งในสงครามสมัยใหม่นั้นก็มีความแตกต่างจากสงครามที่ญี่ปุ่นและฝ่ายก๊กมินตั๋งได้ดำเนินในช่วงทศวรรษที่ 3 และ 4 อย่างมาก

แต่ข้อได้เปรียบประการสำคัญสำหรับผู้ที่ยังยึดในแนวทางสงครามประชาชนและยุทธศาสตร์การป้องกันเชิงรุกก็คือ จีนนั้นมีพื้นที่ขนาดใหญ่ กองทัพของชาติที่ถนัดในการทำ การรบในแผ่น

ดินของจีนจะไม่แตกต่างกับการเพ่งมองในมหาสมุทร ซึ่งก็จะไม่แตกต่างกับการสงครามในอดีตที่พรรคคอมมิวนิสต์เคยทำกับญี่ปุ่นและก๊กมินตั๋งมาแล้ว แม้ว่าข้าศึกสมัยใหม่จะมีอาวุธที่ทันสมัยกว่ามากก็ตาม

ข้อถกเถียงในวิธีการเดิมที่จีนเคยใช้ว่าจะเหมาะสมกับการสงครามสมัยใหม่ได้เพียงใด เป็นปัญหาที่ดำรงอยู่มาโดยตลอดในนโยบายการป้องกันประเทศของจีน แต่นักการทหารของจีนก็ดูจะตระหนักถึงจุดอ่อนในทางเทคโนโลยีทหารที่มีอยู่ในกองทัพของตน ในด้านหนึ่งเพื่อไม่ให้กระทบกับหลักการที่ได้วางไว้ตั้งแต่ยุคหลงเหม่า ผู้นำทางทหารจึงได้พยายามที่จะปรับหลักการของสงครามประชาชนให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของช่วงเวลา เช่นการตีความว่าสงครามประชาชนไม่ใช่สงครามจำกัด แต่เป็นวิธีการของการระดมกำลังแบบเบ็ดเสร็จ (total mobilization) ซึ่งมีแก่นแกนทางความคิดอยู่ใน 4 ประเด็นใหญ่คือการระดมสรรพกำลัง (mobilization) การทำสงครามยืดเยื้อ (protracted warfare) และการเน้นในเรื่องของการตั้งรับ (defensive flavor) เพื่อให้เป็นฝ่ายได้เปรียบในการรบ และการให้ความสำคัญกับงานการเมืองและมวลชน

ผู้นำทางการทหารของจีนในยุคหลงเหม่าจะตระหนักดีว่าศัตรูทางทหารที่พวกเขาต้องเผชิญในอนาคต เป็นข้าศึกที่มีความเหนือกว่าทั้งทางด้านเทคโนโลยีและระบบอาวุธ ดังนั้นสงครามประชาชนจะถูกเน้นว่าเป็นวิธีการของสงครามกองกำลัง (a war of attrition) โดยมีคำขวัญว่า “ทุกคนเป็นทหาร ทุกหมู่บ้านเป็นป้อมปราการ ทุกพื้นที่เป็นสนามรบ” การดำเนินการภายใต้แนวความคิดนี้ก็คือ กองทัพของจีนจะป้องกันพื้นที่ที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ พยายามเหนี่ยวรั้งไม่ให้กองทหารของข้าศึกรุกเข้ามาในพื้นที่ตอนในของประเทศ ซึ่งต่างจากแนวคิดของสงครามกองโจรแบบเดิมที่ปล่อยให้กำลังรบข้าศึกเข้ามาสู่พื้นที่ตอนในแล้วจึงใช้วิธีการหลอกล่อทำลายน แต่หากไม่สามารถขัดขวางการรุกของข้าศึกได้ ก็จะปล่อยให้กำลังรบของข้าศึกเข้ามา โดยกองทัพจีนจะเป็นผู้เลือกพื้นที่การรบเพื่อทำลายกำลังของข้าศึกในขั้นแตกหัก ซึ่งการใช้การดำเนินสงครามยืดเยื้อทางยุทธศาสตร์ในที่สุดแล้ว จะเปลี่ยนดุลย์กำลังรบโดยจะทำให้จีนเป็นฝ่ายที่มีความเหนือกว่าได้ (หรือเปลี่ยนจากการรับเป็นการรุก)

ความต้องการในการปรับหลักนิยมมีมากขึ้นในหมู่นักการทหารของจีน ดังจะเห็นได้ชัดถึงความพยายามดังกล่าวในช่วงกลางของทศวรรษที่ 8 ดังเช่นในปี 1986 สื่อมวลชนของจีนได้รายงานการจัดสัมมนาเรื่องยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศใน ค.ศ. 2000 (Seminar on National Defense Strategy for the Year 2000 and System Engineering) ที่กรุงปักกิ่ง โดยมีผู้เข้าร่วมจากกองทัพและจากฝ่ายพลเรือนมากกว่าร้อยคน การจัดสัมมนาเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการปรับยุทธศาสตร์และหลักการสงครามของกองทัพจีนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งยังจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการกำหนดนโยบายการป้องกันประเทศในที่สุดปัจจุบันได้ถูกทิ้งทิ้งเป็นภาพสะท้อนของความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงในหมู่นักการทหารของจีนที่เริ่มไม่เชื่อว่า หน่วยกองโจรที่มีอาวุธปืนไฟเฟลนั้นจะสามารถเอาชนะเครื่องบินรบ

และปืนใหญ่ของชาติได้ โดยมีความเชื่อว่าหลักนิยมของสงครามประชาชนนั้นไม่ใช่ “สี่ธรรม” อีกต่อไป

การเปลี่ยนแปลงความเชื่อดังกล่าวในช่วงแรกเป็นผลมาจากการเตรียมรับการบุกครองของโซเวียต ปัญหาในช่วงระยะเวลาดังกล่าวคือทำอะไรจะหยุดยั้ง/เอาชนะกำลังรบของโซเวียตได้ก่อนที่จะกำลังดังกล่าวจะสามารถทำการรุกเข้าไปถึงพื้นที่ตอนใน การมองปัญหาเช่นนี้มี ความแตกต่างจากแนวคิดของสงครามประชาชน เพราะหมายถึงว่ากองทัพจีนจะต้องทำการรบ อันแตกหักให้ได้ในช่วงแรกของการสงคราม มากกว่าจะปล่อยให้โซเวียตรุกเข้ามาแล้วจึงอาศัย การทำสงครามประชาชนในรูปของสงครามยืดเยื้อเพื่อทอนกำลังของโซเวียต (ดังเช่นที่กล่าวแล้ว ในข้างต้น) นอกจากนี้การเปลี่ยนแนวความคิดยังสะท้อนจากเกรงที่จีนเริ่มให้ความสำคัญแก่การ ปกป้องกันตัวเมืองและเขตอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น หากจีนต้องการจะใช้หลักการ สงครามประชาชน การป้องกันเมืองย่อมไม่ใช่ความสำคัญในการวางแผนการป้องกันประเทศของ จีน

หลังยุคเหมาเพื่อรักษาสถานะเดิมของแนวความคิดด้านการทหารของเหมา ผู้นำทาง ทหารของจีนจึงยังคงย้ำถึงหลักการสงครามประชาชน โดยเพิ่มคำขยายต่อท้ายว่า “ภายใต้เงื่อนไข ที่ทันสมัย” (under modern conditions) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หลักการสงครามเริ่มเปลี่ยน จาก “หลักการของสงครามประชาชน” แบบเดิม ไปสู่หลักนิยมใหม่ ที่ต้องการเตรียมรับภัย สงครามจากการรุกรานของชาติภายนอกมากกว่าจะเป็นเรื่องของการต่อสู้กับกองทัพของอำนาจรัฐ เก่า หลักนิยมใหม่จึงได้แก่การเตรียมตัวต่อสู้กับสงครามสมัยใหม่

ฉะนั้นความหมายของคำว่า “สงครามประชาชนภายใต้เงื่อนไขที่ทันสมัย” ก็คือ การปรับ หลักนิยมของสงครามประชาชนของเหมาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์และ เทคโนโลยีทหารใหม่ของปลายทศวรรษที่ 7 ซึ่งนักการทหารของจีนหลาย ๆ คนมีความรู้สึก ว่า หลักนิยมของสงครามประชาชนแบบเดิมนั้นไม่สามารถใช้ได้กับสถานการณ์ทางยุทธศาสตร์ใหม่ แม้จะมีการปรับปรุงโดยการใช้ยุทธศาสตร์ของการป้องกันเชิงรุกเช่นในยุคของเหมาแล้วก็ตาม ดังนั้นหลักนิยมของสงครามประชาชนภายใต้เงื่อนไขที่ทันสมัย ว่าที่จริงแล้วก็คือ การปรับตัวเพื่อ ถอยห่างจากหลักนิยมของยุคเหมา หลักนิยมภายใต้เงื่อนไขที่ทันสมัยจึงได้แก่

- การปรับปรุงและการสร้างความทันสมัยด้านการทหาร โดยเฉพาะในเรื่องของ การบังคับบัญชา การควบคุม การสื่อสาร และการข่าว (C³I) ระบบส่งกำลัง บำรุง การจัดตั้งกอง กำลังเคลื่อนที่เร็ว

- การเน้นในเรื่องของสงครามท้องถิ่นมากกว่าจะเน้นในเรื่องของสงครามเบ็ดเสร็จ

ซึ่งผู้นำของจีนยอมรับว่า โอกาสที่จีนจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามนิวเคลียร์น่าจะมีน้อย ลง เพราะสถานการณ์ระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่จะมีสันติภาพมากขึ้น และสถานการณ์

ความขัดแย้งระหว่างประเทศ น่าจะเป็นสงครามท้องถิ่นหรือเป็นความขัดแย้งที่มีระดับความรุนแรงต่ำ (low-intensity conflict)

- สร้างความเป็นทหารอาชีพให้เกิดขึ้นในกองทัพจีน และรวมถึงการสร้างความเป็นอาณานิคมในกองทัพจีนด้วย

สถานการณ์เช่นนี้ทำให้กองทัพจีนต้องยกเลิกแนวคิดของยุทธศาสตร์การป้องกันเชิงรุกแบบเก่าที่ได้ใช้สืบเนื่องกันมาตั้งแต่ยุคของเหมา โดยมีการทบทวนใหม่ และเรียกว่า “ยุทธศาสตร์การป้องกันเชิงรุกฉบับทบทวนภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ใหม่” (The revised active defense strategy under new historical conditions) ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการคือ

1) การป้องกันทางยุทธศาสตร์

ในห่วงแรกของสงครามนั้น กองทัพเริ่มเปลี่ยนแนวคิดที่จะคอยโต้ตอบให้ข้าศึกยึดพื้นที่/เมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ และดำเนินการตอบโต้ด้วยสงครามประชาชน ซึ่งในแนวคิดใหม่นั้น กองทัพจีนจะเน้นการป้องกันจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญไม่ยอมให้ตกอยู่ในการยึดครองของข้าศึก

2) การขยายพื้นที่ความลึกทางยุทธศาสตร์

ในแนวคิดของสงครามประชาชนแบบเดิมให้ความสนใจไม่มากนักต่อความลึกของพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ ซึ่งก็คือ การขยายแนวตั้งรับทางยุทธศาสตร์ในพื้นที่ส่วนหน้า (ตามหลักการทางทหารของฝ่ายตะวันตก) อันทำให้กองทัพจีนสามารถสร้างแนวการป้องกันได้หลายชั้นออกไปจากพื้นที่ของตัวประเทศจีนเอง

3) การพัฒนากองทัพ

จากแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่เช่นนี้ หมายถึงการเปลี่ยนหลักนิยมของกองทัพจีน ซึ่งก็คือ กองทัพจะต้องทำการรบแตกหักกับกำลังรบข้าศึกในแนวป้องกันที่ถูกจัดขึ้นในห่วงแรกของสงคราม ดังนั้น การจะทำให้หลักนิยมใหม่ประสบความสำเร็จ กองทัพจีนจะต้องพัฒนากองทัพให้มีความทันสมัย ซึ่งในแนวคิดของสงครามประชาชนแบบเดิมนั้น การสร้างความทันสมัยไม่ใช่จุดหลักที่จะต้องให้ความสำคัญ

แต่ยิ่งในสถานการณ์ที่มีการพัฒนาของเทคโนโลยีทหารที่มีความก้าวหน้าอย่างมากเช่นในช่วงสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 ดังที่ได้เห็นรูปธรรมจากกรณีสงครามอ่าว ก็ยิ่งเป็นแรงผลักดันให้กองทัพจีนต้องหันมาสนใจการพัฒนากองทัพด้วยการสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการคัดเลือกบุคลากร การฝึกศึกษา ระบอบชุดโขนครุฑ ตลอดจนการ

พัฒนาและวิจัยเทคโนโลยีทหาร นอกจากนี้กองทัพจีนยังได้เน้นมากขึ้นในเรื่องของการศึกษาวิทยาศาสตร์ (Military Science) เพื่อยกระดับคุณภาพของนายทหารในกองทัพ

นอกจากนี้ในยุคหลังสงครามเย็นซึ่งภัยคุกคามทางทหารขนาดใหญ่ของโซเวียตหมดไป หลักนิยมของการป้องกันเชิงรุกแบบเก่าอาจจะกลายเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับการพิทักษ์ผลประโยชน์แห่งชาติของจีน ปัจจุบันจีนมีพื้นที่ที่เป็นปัญหาเป็นจุด ๆ มากกว่าจะเป็นแนวรบขนาดใหญ่อย่างที่เคยเป็นมาในแผนการเตรียมรับภัยสงคราม ความขัดแย้งที่มีลักษณะเป็นพื้นที่เป็นจุด ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอย่างสแปรตริหรือทิเบตก็ตามสะท้อนให้เห็นว่าการสงครามที่จีนต้องเผชิญในอนาคตอาจเป็น “สงครามจำกัด” (limited war) มากกว่าจะเป็น “สงครามตามแบบขนาดใหญ่” เช่นในยุคของการเผชิญหน้ากับโซเวียต

ดังนั้นหลักนิยมของจีนในยุคหลังสงครามเย็นจึงหันไปสู่ยุทธศาสตร์ของการทำ “สงครามท้องถิ่น” (local war) โดยจะเน้นขีดความสามารถของกำลังรบในการเข้าจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งหมายความว่า การเตรียมพร้อมรับกับสถานการณ์ความขัดแย้งในระดับท้องถิ่นเช่นนี้ ทำให้จีนต้องการขีดความสามารถในการทำสงครามที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความแตกต่างกับมิติของเวลาในแบบเดิมของสงครามกองโจร ซึ่งต้องการการทำสงครามยืดเยื้อด้วยการบั่นทอนกำลังรบของข้าศึก ซึ่งทำให้กองทัพของจีนในอนาคตต้องการการปรับตัวในเรื่องของโครงสร้างกองทัพและระบบอาวุธเพื่อให้ความทันสมัยมากขึ้นด้วย

การพัฒนากองทัพ

1) การจัดองค์กร

ประเด็นสำคัญในการสร้างความทันสมัยในการป้องกันประเทศของจีนก็คือ การทำให้กองทัพประชาชนจีนมีความทันสมัยสามารถปฏิบัติการได้ในสงครามสมัยใหม่ ดังนั้นในการดำเนินการเพื่อให้หลักการสร้างความทันสมัยให้เกิดแก่กองทัพอย่างเป็นจริง จึงได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ประสงค์ของการพัฒนากองทัพคือ

1. สร้างความเป็นทหารอาชีพ (military professionalism) ให้เกิดขึ้นเพื่อให้อำนาจกองทัพเป็นกำลังรบที่มีประสิทธิภาพ
2. ลดขนาดของกำลังพลเพื่อให้อำนาจกองทัพมีขนาดเล็กและใช้ค่าใช้จ่ายน้อยลง
3. ยกระดับขีดความสามารถทางด้านเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงระบบอาวุธให้ทันสมัย
4. เสริมสร้างอุดมการณ์และการฝึกทางการเมืองในกองทัพ เพื่อให้เกิดความแนบแน่นกับการนำของพรรค

นอกจากนี้จะพบว่าหลังจากปี 1982 เป็นต้นมา ยังได้มีความพยายามที่จะลดบทบาททางการเมืองของกองทัพประชาชนจีนลงเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของนายทหารในคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ลดลงอย่างมาก ในปี 1969 นายทหารเป็นสมาชิกของคณะกรรมการกลางถึงร้อยละ 50 และลดลงเหลือร้อยละ 22 ในปี 1982 และเหลือร้อยละ 16 ในปี 1988 อีกทั้งยังพบว่ากองทัพจีนพยายามที่จะสร้างการฝึกและการศึกษาของกองทัพให้เป็นระบบมากกว่าที่เป็นอยู่ การฝึก-ศึกษาของกองทัพเช่นกองทัพของนานาประเทศได้ถูกทำลายลงในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม การจัดการศึกษาของกองทัพในยุคเหมาไม่เป็นระบบแต่อย่างใด นอกจากนี้จะเน้นในเรื่องของ "การสัมผัสมวลชน" โดยการออกสู่ชนบทและโรงงาน การจัดระบบขึ้นยศของนายทหารถูกยกเลิกในปี 1965 ส่วนการยกเลิกระบบทหารขึ้นประทวน เกิดในปี 1964

การสร้างความเป็นทหารอาชีพจึงได้ถูกเรียกขึ้นในยุคของเติ้ง เสี่ยว ผิง โดยมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยป้องกันประเทศ (National Defense University) ในระดับบนสุดพร้อมกับการเสริมสร้างระบบการฝึก-ศึกษาใหม่ในระดับต่าง ๆ ทั้งสำหรับนายทหารและทหารขึ้นประทวน ตลอดจนจบการเน้นในเรื่องของทักษะในการบริหารและเทคโนโลยีขึ้นยศของนายทหารถูกนำมาใช้ใหม่ในปี 1988 และยศของทหารขึ้นประทวนถูกจัดขึ้นอีกในปี 1988 อีกทั้งยังมีการจัดตั้งสถาบันวิจัยทางทหารขึ้นเพื่อรองรับกับภารกิจของการค้นคว้าวิจัยทางทหาร

ความเปลี่ยนแปลงประการสำคัญ ก็คือ การจัดองค์กรของกองทัพให้มีความเหมาะสมกับกระบวนการสร้างความเป็นทหารอาชีพและสถานการณ์ด้านการเมือง-การทหารของจีนในสมัยใหม่

การลดกำลังพล

การจัดใหม่ (Restructuring) ของกองทัพจีนเริ่มด้วยการตั้งเป้าหมายที่จะลดจำนวนกำลังพล โดยในเดือนพฤษภาคม 1985 จีนได้ประกาศที่จะลดกำลังพลลง 1 ล้านคน (หรือประมาณร้อยละ 25 ของกำลังพลเดิม) ซึ่งในปี 1990 จีนได้ยืนยันถึงความสำเร็จของการดำเนินการดังกล่าว โดยกำลังพลได้ลดลงจาก 4.238 ล้านคนในปี 1987 เหลือ 3.199 ล้านคนในปี 1990 โดยลดกำลังพลลง 1.039 ล้านคน (หรือคิดเป็นร้อยละ 24.5 ของกำลังพลเดิม)

การยุบหน่วย

นอกจากจะลดกำลังพลลงแล้ว กองทัพจีนยังได้ทำการยุบหน่วยบางหน่วยเข้าด้วยกัน และบางหน่วยก็ได้ยกเลิกไป ในระดับของกองบัญชาการกองทัพภาค (military area command) ได้ถูกยุบลงจาก 11 ให้เหลือเพียง 7 กองบัญชาการ เพื่อให้แต่ละกองบัญชาการมีความสมบูรณ์ในการบรรจุกำลังอาวุธเข้าประจำการให้มากขึ้น เช่น กำลังรบตั้งที่เคยอยู่ใต้กองบัญชาการกองกำลังยานเกราะ (Armored Force Command) ได้ถูกโอนการบังคับบัญชาให้กับกองบัญชาการ

กองทัพภาค การจัดระบบแบบกองทัพนกในสนาม (field army system) ได้ถูกยกเลิกไป โดยหันไปจัดในรูปของกลุ่มกองทัพ (group armies) แทน เพื่อให้เกิดการผสมผสานกันในเรื่องการใช้อาวุธ (combined arms operation) อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้หน่วยในระดับที่สูงกว่ากรมอีก 5,900 หน่วย ได้ถูกยุบและยุบรวมกับหน่วยอื่น ๆ เพื่อให้โครงสร้างกองทัพจีนในยุคใหม่นี้นับขนาดเล็กลง

การปรับระบบงาน

แต่เดิมกองทัพประชาชนจีนมีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับงานมวลชนอยู่โดยตรง ทำให้นายทหารบางส่วนในกองทัพต้องทำงานในส่วนที่มีช่องงานด้านการทหาร การปรับตัวของกองทัพจีนจึงต้องการผลักดันงานดังกล่าวออกจากความรับผิดชอบเช่นที่เป็นมาแต่เดิม ดังนั้นนายทหารซึ่งมีภารกิจในงานด้านการค้นคว้าและวิจัยทางวิทยาศาสตร์ งานทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ งานด้านการศึกษา (ที่ไม่ใช่การศึกษาด้านการทหาร) งานด้านศิลปะและวรรณกรรม ตลอดจนงานทางด้านสาธารณสุข จึงถูกโอนไปเป็นตำแหน่งพลเรือนภายในกองทัพ โดยมีใช้เป็นตำแหน่งทางทหารอย่างแต่ก่อน

การลดจำนวนอาวุธ

การปรับลดจำนวนกำลังพลและหน่วยทหาร ทำให้เกิดผลกระทบต่อมาในเรื่องของการลดจำนวนอาวุธ ในช่วงที่ผ่านมากองทัพได้ลดจำนวนปืนใหญ่ลง 10,000 กระบอก รถถังมากกว่า 1,100 คัน และประมาณว่าลดจำนวนเครื่องบินรบลง 2,500 ลำ และเรือรบมากกว่า 610 ลำ การลดอาวุธเช่นนี้ เป็นการนำอาวุธเก่าที่เคยประจำการออกไป และนำเอาอาวุธใหม่เข้ามาประจำการแทน

การปิดสิ่งปลูกสร้างทหาร

การจัดกำลังพลใหม่ ทำให้กองทัพจีนต้องปิดสิ่งปลูกสร้างทางทหาร (military facilities) ลงเป็นจำนวนมาก รัฐบาลจีนได้เปิดเผยว่า กองทัพจีนได้ปิดสนามบินทางทหารทั่วประเทศเป็นจำนวน 101 แห่ง และท่าเรือทหาร 29 ท่าให้พลเรือนใช้ร่วม และยังเปิดให้พลเรือนได้เข้าไปใช้สิ่งปลูกสร้างทางทหารอีกหลาย ๆ แห่งเพราะความจำเป็นทางทหารได้น้อยลง

งบประมาณทหาร

รัฐบาลจีนได้พยายามควบคุมงบประมาณทหารของประเทศ ตัวเลขของรัฐบาลนั้นได้แสดงให้เห็นว่า จีนได้ใช้งบประมาณทหารไม่มากเมื่อเปรียบเทียบกับมหาอำนาจอื่น ๆ เช่น สัดส่วนของงบประมาณการป้องกันประเทศคิดเป็นร้อยละ 5.6 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน (GDP) ในปี 1978 และได้ลดลงเหลือร้อยละ 1.3 ในปี 1994 และสัดส่วนของงบประมาณการ

ป้องกันประเทศในปี 1979 คิดเป็นร้อยละ 18.5 ของงบประมาณทั้งหมด และในปี 1994 สัดส่วนดังกล่าวลดลงเหลือร้อยละ 9.5

นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้แถลงยืนยันว่างบประมาณทหารของประเทศจากปี 1979 ถึงปี 1994 มีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.22 ต่อปี ในขณะที่ดัชนีผู้บริโภคเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.7 ต่อปี และรัฐบาลยังยืนยันอีกด้วยว่างบประมาณส่วนใหญ่ของงบประมาณทหารนั้นถูกนำมาใช้เป็นงบทรงชีพของบุคลากรภายในกองทัพ เพราะการเพิ่มขึ้นอย่างมากของค่าครองชีพในสังคมจีน โดยทางการได้เปิดเผยตัวเลขว่าประมาณร้อยละ 34.1 ของงบประมาณทหารในปี 1994 จะถูกนำไปใช้เป็นงบทรงชีพ

2) การพัฒนาระบบอาวุธ

การสร้างความทันสมัยให้แก่กองทัพจีนในยุคเดิมนั้น นอกจากจะทำการปรับเปลี่ยนในเรื่องขององค์กรและโครงสร้างแล้ว ยังได้ทำการพัฒนาในเรื่องของยุทธโศปกรณ์ เพราะความเก่าและความล้าสมัยของยุทธโศปกรณ์ของกองทัพจีนเป็นปัญหาหลักปัญหาหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจีนหันไปให้ความสำคัญแก่หลักนิยมของการสงครามสมัยใหม่มากกว่าจะเน้นอยู่แต่ในเรื่องของสงครามประชาชน

กองกำลังทางยุทธศาสตร์

กองทัพจีนยังคงให้ความสำคัญแก่การพัฒนาอาวุธยุทธศาสตร์นิวเคลียร์ โดยจีนได้ทำการทดลองนิวเคลียร์ใต้ดินหลายต่อหลายครั้งโดยไม่นำพาคู่กระแสนการคัดค้านของนานาชาติ จุดมุ่งหมายของกาวทดลองดังกล่าวเพื่อพัฒนาหัวรบนิวเคลียร์ของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะจีนถือว่าตัวเองแม้จะเป็นมหาอำนาจหนึ่งของโลก แต่ก็มีพหุอันอ่อนแอในเรื่องของอาวุธนิวเคลียร์เพื่อเปรียบเทียบกับมหาอำนาจอื่น ๆ

ดังนั้นแม้จะเป็นยุคหลังสงครามเย็น แต่จีนก็ยังคงหันไปพัฒนากองกำลังทางยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของขีปนาวุธข้ามทวีป (Intercontinental Ballistic Missile - ICBM) เพื่อให้มีพิสัยครอบคลุมยุโรปและสหรัฐให้ได้ ทั้งยังได้พัฒนาขีปนาวุธพิสัยกลาง (Medium-Range Ballistic Missile - MRBM) และขีปนาวุธพิสัยใกล้ (Short-Range Ballistic Missile - SRBM) เพื่อให้ครอบคลุมเป้าหมายในส่วนต่าง ๆ ของทวีปเอเชีย

แต่จุดอ่อนประการหนึ่งของจีนก็คือกองกำลังทางยุทธศาสตร์ของจีนมีความอ่อนแอในเรื่องของขีปนาวุธที่ยิงจากเรือดำน้ำ (Submarine Launched Ballistic Missile - SLBM) ประกอบกับกองทัพเรือจีนมีเรือดำน้ำที่ติดตั้งขีปนาวุธนิวเคลียร์ (SSBN) ประจำการอยู่เพียง 1 ลำเท่านั้น ฉะนั้นการพัฒนาขีดความสามารถในเรื่องของขีปนาวุธยิงจากเรือดำน้ำและเรือดำน้ำ

พลังงานนิวเคลียร์จะเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในการสร้างนาวิกานุภาพทางด้านนิวเคลียร์ของจีน

ในส่วนของการอ้างทางอากาศนั้น จีนมีเครื่องบินที่สามารถทิ้งระเบิดนิวเคลียร์ได้เป็นจำนวนมาก แต่จีนขาดเครื่องบินทิ้งระเบิดระยะไกล (หมายถึงเครื่องบินทิ้งระเบิดทางยุทธศาสตร์ - strategic bomber) ที่มีพิสัยข้ามทวีปเช่นเครื่องบินทิ้งระเบิดระยะไกลของสหรัฐและรัสเซีย ซึ่งจีนอาจจะทดแทนความขาดแคลนในส่วนนี้ด้วยการพัฒนาขีปนาวุธข้ามทวีปและขีปนาวุธที่ยิงจากเรือดำน้ำแทน

กำลังทางบก

กองทัพบกนั้นถือได้ว่าเป็นกระดูกสันหลังของกำลังหลักของทุกประเทศ การพัฒนากองทัพบกจึงเป็นจุดสำคัญในแผนพัฒนากองทัพของทุกประเทศ แต่เนื่องจากกองทัพบกของจีนมีขนาดใหญ่ การพัฒนากองทัพบกอย่างทั่วถึงหมดนั้นหมายถึงจะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก แผนพัฒนากองทัพบกจึงมีลักษณะเฉพาะส่วน โดยหันไปพัฒนากองพลทหารราบบางส่วนให้เป็นกองพลทหารราบที่มีขีดความสามารถในการเคลื่อนที่อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยการเพิ่มขีดความสามารถในการเคลื่อนย้ายกำลังทางอากาศ ตลอดจนการเพิ่มขีดความสามารถในการทำสงครามสะเทินน้ำสะเทินบกอีกด้วย

กำลังทางเรือ

นับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 9 เป็นต้นมา กองทัพเรือได้หันมาสร้างและพัฒนาเรือรบบนผิวน้ำหลาย ๆ แบบ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัญหาการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือเกาะสแปรตรี ทำให้เกิดแรงผลักดันต่อกองทัพเรือจีนในการพัฒนานาวิกานุภาพของตนให้ทันสมัยและมีขีดความสามารถในการปฏิบัติการระยะไกลมากขึ้น รูปธรรมของการขยายกำลังทางนาวีของจีนในปัจจุบัน ได้แก่ การปรับปรุงเรือลาดตระเวนที่มีอยู่ให้เป็นเรือลาดตระเวนติดอาวุธนำวิถี การต่อเรือพิฆาตและเรือฟริเกตใหม่ และทั้งยังมีการนำเรือดำน้ำชั้น Kilo จากรัสเซียเข้าประจำการอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข่าวมาโดยตลอดว่ากองทัพเรือจีนต้องการจะนำเอาเรือบรรทุกเครื่องบินเข้าประจำการ แต่โครงการดังกล่าวก็ยังไม่ปรากฏเป็นจริง ซึ่งหากกองทัพเรือจีนมีเรือบรรทุกเครื่องบินเข้าประจำการแล้ว ก็จะทำให้กองทัพเรือมีขีดความสามารถในการทำกรรมระยะไกลได้ถ่วงเป็นจริง ดังนั้นการพัฒนากำลังรวมทั้งเรือรบบนผิวน้ำและเรือดำน้ำจะเป็นประเด็นสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถทางทหารของจีนในอนาคต

กำลังทางอากาศ

กำลังรบทางอากาศของจีนโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นเครื่องบินที่ออกแบบมาจากเครื่องบินรบของโซเวียต ซึ่งเกินเครื่องบินรบแบบเก่า ซึ่งเทียบกับเครื่องบินรบสมัยใหม่ของสหรัฐและรัสเซียแล้วเครื่องบินรบของจีนมีข้อจำกัดอย่างมาก

ทางเลือกในการพัฒนา กำลังรบทางอากาศของจีนนั้นไม่อาจจะอาศัยแหล่งสนับสนุนจากอุตสาหกรรมและการค้นคว้าทดลองจากภายในได้ทั้งหมด วิทยาการด้านอวกาศและการบินที่มีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้จีนต้องหันไปหารัสเซียอีก โดยการนำเอาเครื่องบินรบแบบ Su-27 เข้าประจำการ เครื่องบินรบแบบนี้มีพิสัยไกลถึง 1,500 กม. จึงสามารถปฏิบัติการทางอากาศยุทธวิธีครอบคลุมน่านฟ้าของจีนจนถึงสเปร์ตริ อีกทั้งกองทัพอากาศจีนยังได้จัดหาอาวุธปล่อยแบบใหม่ ๆ จากรัสเซียเข้าประจำการพร้อมกับเครื่องบินรบแบบนี้ด้วย

แต่ในการรบทางอากาศสมัยใหม่ ซึ่งต้องการการควบคุมอากาศนั้น ยังคงเป็นจุดอ่อนประจำคำคัญของจีน ความต้องการเครื่องบินเตือนภัยทางอากาศล่วงหน้า (Airborne Early Warning - AEW) จึงเป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนา กำลังรบทางอากาศของจีนในปัจจุบัน ความต้องการนี้จีนไม่อาจหาได้จากแหล่งภายใน อันทำให้จีนจำต้องแสวงหาประเทศอื่น ๆ เพื่อเป็นแหล่งสนับสนุนทางด้านอาวุธและเทคโนโลยีทางอวกาศและการบินแผ่นดิน

นอกจากนี้จีนยังคงจะต้องพัฒนาขีดความสามารถในการเติมน้ำมันกลางอากาศ เพื่อขยายพิสัยของเครื่องบินให้มีระยะทำการไกลขึ้น ตลอดจนรวมถึงการปรับปรุงและพัฒนาเครื่องบินรบที่จีนทำการผลิตจากอุตสาหกรรมเครื่องบินภายในประเทศให้มีขีดความสามารถในการรับการเติมน้ำมันกลางอากาศ ทั้งยังรวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงระบบการเดินอากาศสำหรับเครื่องบินรบของจีนด้วย เพราะเครื่องบินรบสมัยใหม่จะไม่มีขีดความสามารถหากหากไม่มีระบบการเดินอากาศที่ทันสมัย ซึ่งในส่วนนี้จีนอาจจะต้องพึ่งทั้งรัสเซียและโลกตะวันตกมากขึ้น

อำนาจกำลังรบ 1997/98

แต่อย่างไรก็ตามด้วยสถานะทางด้านกำลังของจีนนั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่าจีนเป็นมหาอำนาจแห่งเอเชีย แม้ว่าในการปี ขีดความสามารถด้วยการทหารและคุณภาพอาวุธของจีนจะเทียบไม่ได้เลยกับอำนาจทางทหารของสหรัฐ หรือแม้แต่กับของสหภาพโซเวียตในยุคสงครามเย็นก็ตาม แต่ด้วยสถานะเชิงปริมาณของกองทัพจีนทั้งในแง่กำลังพลและจำนวนอาวุธของเหล่าทัพต่าง ๆ ของจีน กองทัพประชาชนจีนยังคงเป็นประเด็นสำคัญในการถูกเฝ้ามอง ทั้งในเรื่องของบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่างประเทศ และทั้งในเรื่องของการพัฒนาตนเอง

สังคม-เศรษฐกิจ-การทหาร (ดูตารางที่ 5.1 และ 5.2)

สถานะของความเป็น “ยักษ์ใหญ่แห่งเอเชีย” ของจีนนั้นเห็นได้ชัดจากจำนวนประชากรจีนเป็นประเทศที่มีประชากรสูงสุดของโลก คือมีจำนวนเกินกว่า 1,200 ล้านคน นอกจากนี้ขนาดความใหญ่ของประเทศ ก็เป็นคุณลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของจีน

ขณะเดียวกัน ก็จะพบว่าขนาดของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน (GDP) ของจีนในปี 2539 นั้น มีมูลค่า 616 พันล้านเหรียญสหรัฐ และประเด็นที่น่าสนใจในทางเศรษฐกิจของจีนก็คือ จีนในปีดังกล่าวมีอัตราเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงถึงร้อยละ 9.7 แต่ด้วยสภาพการณ์ของการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วนี้ อัตราเงินเฟ้อในจีนก็พุ่งสูงขึ้นด้วย คือในปีเดียวกันนั้น จีนมีอัตราเงินเฟ้อถึงร้อยละ 8.3 (ดูตารางที่ 5.1)

ในส่วนของงบประมาณทหาร ซึ่งได้แก่ตัวเลขงบประมาณจากรัฐบาลนั้น รัฐบาลจีนประกาศว่าในปี 2539 จีนมีงบประมาณทหาร 8.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม นักวิเคราะห์ด้านการทหารของประเทศตะวันตกถือว่าค่าใช้จ่ายจริงด้านการทหารของจีนนั้น สูงกว่าที่รัฐบาลจีนได้ประกาศไว้ เช่น ในปี 2538, 2539 รัฐบาลจีนประกาศว่าได้ใช้งบประมาณทางทหารมีมูลค่า 7.6 และ 8.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ ตามลำดับ แต่ฝ่ายตะวันตกได้มีการประเมินว่าค่าใช้จ่ายจริงน่าจะเป็น 83 และ 38 พันล้านเหรียญ ตามลำดับ (ดูตารางที่ 5.2) ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับปัญหาในการประเมินค่าใช้จ่ายด้านการทหารของโซเวียตในยุคลงความเย็น ซึ่งตัวเลขของรัฐบาลโซเวียตกับตัวเลขของนักการทหารตะวันตกมีความแตกต่างกันอย่างมาก

กำลังพล (ดูตารางที่ 5.3)

กองทัพจีนนั้น ถือได้ว่าเป็นกองทัพที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของโลก กำลังพลประจำการโดยรวมนั้น มีจำนวนถึง 2.8 ล้านคน และแยกเป็นกองทัพบก 2.0 ล้านคน กองทัพเรือ 2.8 แสนคน กองทัพอากาศ 4.7 แสนคน กองกำลังอาวุธนิวเคลียร์ 1.2 แสนคน และมีกำลังพลสำรองสูงถึง 1.2 ล้านคน มีข้อน่าสังเกตว่า กองทัพจีนมีทหารหญิงอยู่เป็นจำนวนมากถึงแสนกว่าคน จนอาจกล่าวได้ว่าจีนเป็นกองทัพที่มีทหารหญิงมากที่สุดในโลก

อาวุธนิวเคลียร์ (ดูตารางที่ 5.4)

ดัชนีหนึ่งของความเป็นมหาอำนาจในเวทีการเมืองโลกในปัจจุบัน ก็คือ ขีดความสามารถในการมีและใช้อาวุธนิวเคลียร์ กองกำลังอาวุธนิวเคลียร์ของจีนอาจจะยังเทียบไม่ได้กับของสหรัฐหรือของโซเวียต แต่อย่างน้อยจีนก็มีระบบอาวุธที่มีขีดความสามารถในการทำลายเป้าหมายในขอบเขตทั่วเอเชียและทั่วโลก

จีนมีขีปนาวุธข้ามทวีป 17 ลูก ซึ่งจีนเป็นหนึ่งในสามประเทศที่มีระบบอาวุธนี้ (อีกสองประเทศ ได้แก่ สหรัฐและรัสเซีย) ส่วนเรือดำน้ำมีติดตั้งขีปนาวุธนิวเคลียร์ หรือเรือดำน้ำทาง

ยุทธศาสตร์นั้นจีนมีอยู่เพียงลำเดียวและชี้นำวูตที่อิงจากเรือดำน้ำเป็นจำนวน 12 ลูก แต่ก็คาดว่าในอนาคตระบบอาวุธชนิดนี้จะเป็นสิ่งหนึ่งที่จีนจะให้ความสนใจในการพัฒนา

ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ก็คือ จีนมีทีปนาวุธพิสัยกลางประจำการอยู่เป็นจำนวน 46 ลูก ซึ่งชีปนาวุธนี้สามารถครอบคลุมเป้าหมายได้ทั่วทั้งภูมิภาค (การประเมินของ Jane แตกต่างจากของ IISS เพราะ Jane ประเมินว่าอาวุธพิสัยปานกลางของจีนมีจำนวนประมาณ 64 ลูก)

กำลังรบทางบก (ดูตารางที่ 5.5 และ 5.6)

ความใหญ่ของกองทัพบกจีนนั้น เห็นได้ชัดจากจำนวนกองพลประจำการ กองทัพบกจีนมีกำลังหลักคือ ทหารราบ 73 กองพล ทหารม้า 11 กองพล ทหารปืนใหญ่ 5 กองพล และยังประกอบด้วยกองพลน้อยอิสระอีกส่วนหนึ่ง

ในขณะเดียวกัน กองทัพบกจีนมีรถถังหลักเป็นจำนวนถึง 8,500 คัน รถถังเบา 2,000 คัน รถหุ้มเกราะลำเลียงพลและรถรบทหารราบรวม 5,500 คัน ส่วนปืนใหญ่ลากจูงมี 14,500 กระบอก และปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานอีก 15,000 กระบอก ดังนั้นจากปริมาณของรถถัง รถหุ้มเกราะ และปืนใหญ่เช่นนี้แสดงให้เห็นชัดว่ากองทัพบกจีนสามารถเปิดการรบด้วยสงครามกลาโหม (Mechanized Warfare) ได้

กำลังรบทางทะเล (ดูตารางที่ 5.7)

กองทัพเรือจีน อาจจะมีขีดความสามารถด้านเทคโนโลยีและความทันสมัยน้อยกว่ากองทัพเรือที่ 7 ของสหรัฐ หรือกองทัพเรือแปซิฟิกของโซเวียตในอดีต ดังนั้นการพัฒนาของเรือของจีนจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและติดตามในอนาคตว่าจีนจะหันไปพัฒนากำลังทางทะเลของตนเองอย่างไร จะใช้เทคโนโลยีภายในเพื่อการต่อเรือใหม่ ๆ หรือจะซื้อเรือรบที่มีความทันสมัยมากกว่าจากโซเวียต

กองกำลังทางทะเลของจีน ประกอบด้วยเรือรบหลักบนผิวน้ำ 54 ลำ และเรือตรวจการณ์ และเรือป้องกันชายฝั่ง 830 ลำ และกองบินนาวิกโยธินก็มีเครื่องบินประจำการอยู่ถึง 535 เครื่อง และเฮลิคอปเตอร์ติดอาวุธอีก 25 เครื่อง แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเหล่านี้ปฏิบัติการจากสนามบินบนชายฝั่ง เพราะจีนไม่มีเรือบรรทุกเครื่องบิน นอกจากนี้จำนวนเรือป้องกันชายฝั่งเป็นจำนวนมากนั้น ก็สะท้อนให้เห็นว่ากองทัพเรือจีนยังเน้นยุทธศาสตร์ของการป้องกันชายฝั่ง เพราะขีดความสามารถในการปฏิบัติการในทะเลหลวงยังมีอยู่อย่างจำกัดอยู่มาก แต่ก็มิได้หมายความว่า กองทัพเรือจีนจะไม่สนใจที่จะออกทะเลหลวง ปัญหาสแปตรีอาจะเป็นดัชนีตัวหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า จีนในอนาคตอาจต้องสนใจในการพัฒนากองเรือน้ำลึกมากขึ้น

กำลังรบทางอากาศ (ดูตารางที่ 5.8)

หากพิจารณาในเชิงปริมาณ จะพบว่า กองทัพอากาศของจีนมีขนาดใหญ่มาก กล่าวคือ มีจำนวนเครื่องบินรวมทั้ง 3,448 เครื่อง ซึ่งในจำนวนนี้เป็นเครื่องบินทิ้งระเบิดขนาดกลาง และเครื่องบินทิ้งระเบิดขนาดเบา 100 และ 200 เครื่อง ตามลำดับ มีเครื่องบินขับไล่-โจมตี และเครื่องบินขับไล่สกัดกั้น 400 และ 2,748 เครื่อง ตามลำดับ แต่จีนมีเฮลิคอปเตอร์ติดอาวุธ อยู่ไม่มากนัก ซึ่งอาจจะเป็นจุดอ่อนประการหนึ่งสำหรับการใช้กำลังทางอากาศสนับสนุนการรบ ของกำลังทางบก

นอกจากนี้จำนวนเครื่องบินขับไล่สกัดกั้นของจีนที่มีเป็นจำนวนถึง 2,748 เครื่องนั้น แต่ส่วนใหญ่เป็นเครื่องบินที่ไม่มีความทันสมัยเท่าใดนัก ยกเว้นเครื่องบินแบบซู-27 จำนวน 48 ลำเท่านั้น การดำรงสภาพเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความกังวลของจีนต่อการถูกรุกด้วยกำลังทาง อากาศของข้าศึกอย่างมาก ดังนั้นสำหรับกำลังรบทางอากาศของจีนจะอยู่เชิงรับมากกว่าเชิงรุก แต่ในอนาคตจีนอาจจะขยายขีดความสามารถของกำลังทางอากาศของตนด้วยการนำเอา อาวกาศยานรุ่นใหม่ ๆ ของโซเวียตเข้าประจำการแทนเครื่องบินรบรุ่นเก่าที่จีนเคยได้รับจากโซเวียต ในอดีต

ตารางที่ 5.1

ขีดความสามารถเศรษฐกิจของจีน

- จำนวนประชากรมากกว่า 1200 ล้านคนโดยประมาณ
- ผลผลิตมวลรวมภายใน (GDP) 616 พันล้านเหรียญสหรัฐ (1996)
- อัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ 9.7% (1996)
- อัตราเงินเฟ้อ 8.3% (1996)

ตารางที่ 5.2

งบประมาณทหารและค่าใช้จ่ายจริงทางทหารของจีน

	1995	1996	1997
งบประมาณทหาร	7.6	8.6	9.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ
ค่าใช้จ่ายด้านการทหาร	33	38	N.A. พันล้านเหรียญสหรัฐ

หมายเหตุ งบประมาณทหารหมายถึงตัวเลขงบประมาณทหารของทางราชการจีน ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการทหารเป็นตัวเลขประมาณการกับค่าใช้จ่ายทางทหาร ที่เป็นจริง

N.A. = ไม่มีข้อมูล

ตารางที่ 5.3
กำลังพลของกองทัพบก

- กำลังพลประจำการ	2,840,000 คน
ในจำนวนนี้ประมาณว่า	1,275,000 คนเป็นทหารเกณฑ์
และ	136,000 คนเป็นทหารหญิง
- กองทัพบก	2,090,000 คน
- กองทัพเรือ	280,000 คน
- กองทัพอากาศ	470,000 คน
- กองกำลังอาวุธนิวเคลียร์	125,000 คน
- กำลังพลสำรอง	1,200,000 คน

ตารางที่ 5.4
กองกำลังอาวุธนิวเคลียร์ของจีน

- ขีปนาวุธข้ามทวีป	17*
- ขีปนาวุธพิสัยกลาง	46*
- เรือดำน้ำพิสัยงานนิวเคลียร์ติดตั้งขีปนาวุธนิวเคลียร์	1
- ขีปนาวุธนิวเคลียร์ติดตั้งในเรือดำน้ำ	12
- กำลังพลในกองกำลังขีปนาวุธทางยุทธศาสตร์	125,000 คน
(กำลังพลส่วนนี้รวมอยู่ในกองทัพบก)	

ตารางที่ 5.5
การจัดส่งกำลังของกองทัพบกจีน

จำนวนรวมกำลังรบของกองทัพบกจีน

กำลังรบหลัก

- 73 กองพลทหารราบ
- 11 กองพลทหารม้า (รถถัง)
- 13 กองพลน้อยทหารม้า (รถถัง)
- 5 กองพลทหารปืนใหญ่
- 20 กองพลน้อยทหารปืนใหญ่
- 7 กรมเอ็คอปเตอร์

กำลังรบอิสระ

- 5 กองพลทหารราบ
- 2 กองพลน้อยทหารราบ
- 1 กองพลน้อยทหารม้า (รถถัง)
- 1 กองพลทหารปืนใหญ่
- 3 กองพลน้อยทหารปืนใหญ่
- 4 กองพลน้อยทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน

กำลังพลส่งทางอากาศ

- 3 กองพล

กำลังสนับสนุน

- 50 กรมทหารช่าง
- 50 กรมทหารสื่อสาร

ตารางที่ 5.6
อาวุธหลักในกองทัพบกจีน

- รถถังหลัก	8,500 คัน (ประมาณ)
- รถถังเบา	2,000 คัน
- รถหุ้มเกราะลำเอียงพล	5,500 คัน
- รถรบทหารราบ	
- ปืนใหญ่ลากจูง	14,500 กระบอก
- ปืนใหญ่อัตตาจร	- ไม่มีตัวเลข -
- เครื่องยิงจรวดหลายท่อ	- ไม่มีตัวเลข -
- ปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน	15,000 กระบอก (1994/95)

ตารางที่ 5.7

เรือรบและอากาศยานในกองทัพเรือจีน

จำนวนเรือรบหลักบนผิวน้ำ	54 ลำ
- เรือพิฆาตติดอาวุธนำวิถี	18 ลำ
- เรือฟริเกตติดอาวุธนำวิถี/ปืน	36 ลำ
จำนวนเรือตรวจการณ์และเรือป้องกันชายฝั่ง	830 ลำ
จำนวนเรือดำน้ำทางยุทธวิธี	59 ลำ
เรือการสงครามทุ่นระเบิด	121 ลำ
กองบินนาวิก	
- เครื่องบินรบ	535 ลำ (ปฏิบัติการจากฐานทัพบนชายฝั่ง)
- เฮลิคอปเตอร์ติดอาวุธ	25 ลำ

ตารางที่ 5.8

อากาศยานรบในกองทัพอากาศจีน

เครื่องบินรบ	3,448 เครื่อง (ประมาณ)
- เครื่องบินทิ้งระเบิดขนาดกลาง	100 เครื่อง
- เครื่องบินทิ้งระเบิดขนาดเบา	200 เครื่อง
- เครื่องบินขับไล่-โจมตี	400 เครื่อง
- เครื่องบินขับไล่	2,748 เครื่อง

เฮลิคอปเตอร์ติดอาวุธ - มีจำนวนไม่มากนัก -

หมายเหตุ: อากาศในตารางที่ 6, 7, และ 8 เป็นการนับจำนวนรวมไม่จำแนกแบบและ
ขีดความสามารถ

แนวโน้มในอนาคต

แนวโน้มใหม่ของการพัฒนากองทัพจีนสะท้อนให้เห็นชัดเจนมากขึ้น ดังปรากฏให้เห็นจากการประชุมสมัชชาของพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 15 ในเดือนกันยายน 1997 ซึ่งว่าไปแล้วก็คือ ข้อถกเถียงดั้งเดิมในประวัติศาสตร์ของจีนนั่นเอง ที่จีนเองตระหนักดีอยู่ตลอดเวลาถึงความอ่อนแอด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีทหาร ซึ่งส่งผลให้จีนมีความอ่อนแอด้านการทหาร เพราะกองทัพจีนอาจจะมีขนาดใหญ่ในเชิงปริมาณ แต่หากพิจารณาในเชิงคุณภาพแล้ว กองทัพจีนยังล้าหลังกองทัพของประเทศตะวันตกอย่างมาก จนมีผู้กล่าวว่า กองทัพจีนคือพิพม์ภัณฑ์ทหารขนาดใหญ่

การพัฒนากองทัพจีนในอนาคตจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จีนจะต้องพึ่งพิงภายนอก แต่การพึ่งพิงภายนอกหมายถึงสหรัฐแล้ว จีนก็อาจจะประสบปัญหาอยู่พอสมควร เพราะมีความแตกต่างระหว่างสหรัฐกับจีนดำรงอยู่ในหลาย ๆ ประเด็น ได้แก่ ปัญหาไต้หวัน ปัญหาทิเบต ปัญหาในทะเลจีนใต้ ปัญหาสิทธิมนุษยชน ปัญหาการค้า และปัญหาการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของจีน ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อการใช้ถ่ายทอดเทคโนโลยีทหาร (military technology transfers) ของสหรัฐมาให้อินโดนีเซีย แม้ว่าในปัจจุบันบริษัทโบอิงและแมคโดนัลด์ ดักกลาส (Boeing and McDonnell Douglas) จะเป็นผู้ลงทุนร่วมกับรัฐบาลจีนในการพัฒนาอุตสาหกรรมอวกาศและการบินในจีนก็ตาม

สหรัฐอาจจะเป็นผู้ครอบครองเทคโนโลยีทหารที่ก้าวหน้า แต่การที่จีนจะหวังการพึ่งพาเทคโนโลยีจากสหรัฐแหล่งเดียวอาจจะเป็นข้อจำกัด อันเป็นผลเนื่องมาจากข้อขัดแย้งในนโยบายของประเทศทั้งสองดังได้กล่าวมาแล้ว

ในกรณีเช่นนี้ ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างจีนกับรัสเซียที่ได้รับการยกระดับขึ้น จึงเป็นประเด็นที่น่าจับตามองในอนาคตเป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏให้เห็นในการทำความตกลงในการขายเทคโนโลยีทางทหารระดับสูงของรัสเซียให้แก่จีนในปี 1994-95 การขายนี้ยังรวมถึงยุทธโศปกรณ์ที่มีสมรรถนะสูง เช่น เครื่องบินขับไล่สกัดกั้นระยะไกลแบบซู-27 (Su-27) เครื่องบินเติมน้ำมันกลางอากาศ และเรือดำน้ำ เป็นต้น

นอกจากนี้ จีนยังได้รับลิขสิทธิ์ให้ทำการผลิตยุทธโศปกรณ์ของรัสเซีย (license production) เช่น โครงการต่อเรือดำน้ำ โครงการผลิตเครื่องบินรบแบบซู-27 และเครื่องบินขนส่งแบบไอแอล-76 (Ic-76) ซึ่งก็ดูจะไม่แตกต่างจากการผลิตยุทธโศปกรณ์ของจีนที่นำเอาแบบแผนของโซเวียตมาเป็นหลักเช่นในทศวรรษที่ผ่าน ๆ มา

อีกทั้งยังเห็นได้ชัดเจนถึงแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัสเซียที่พัฒนามากขึ้น จนมีผู้กล่าวเป็นข้อสังเกตว่า รัสเซียเองกำลังเล่น "ไพ่จีน" ในความสัมพันธ์กับสหรัฐ

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของการพัฒนากองทัพจีนให้มีความทันสมัยก็อาจจะประสบกับปัญหาเช่นกองทัพของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากสภาพการณ์ของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้รัฐบาลมีข้อจำกัดมากขึ้นในการจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจของประเทศเพื่อการพัฒนากองทัพ แต่จีนก็มีข้อจำกัดเช่นนี้น้อยกว่าประเทศในเอเชียที่ประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจขาลง เพราะสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของจีน ยังไม่ถึงจุดที่เป็นวิกฤต แม้ว่าจีนจะต้องระมัดระวังในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจมากขึ้นก็ตาม อีกทั้งจีนยังคงมีทรัพยากรภายในเพื่อการพัฒนากองทัพอยู่พอสมควร ในขณะที่กองทัพของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องพึ่งพิงกับการนำเข้าอาวุธแต่เพียงประการเดียวเป็นสำคัญ

แต่ก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า ในอนาคตจีนจะสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนากองทัพให้ทันสมัยอย่างไร และหากจีนไม่ต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจแล้ว จะยิ่งหมายถึงการที่จีนมีโอกาสหันไปสู่การใช้ทรัพยากรเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่กองทัพมากขึ้นหรือไม่ ปัญหาเช่นนี้จึงเป็นประเด็นที่จะต้องติดตามในอนาคต

กรณีศึกษาและเปรียบเทียบ : ดุลย์กำลังรบในวิกฤตการณ์ช่องแคบไต้หวัน

สถานการณ์ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นเหนือช่องแคบไต้หวันในปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของเอเชีย-แปซิฟิก การล้อมรอบและการทดลองยิงอาวุธปล่อยของจีนนั้น ได้นำไปสู่ความกลัวว่า สงครามใหญ่ครั้งใหม่ในเอเชีย-แปซิฟิกอาจจะถอยถอยกลับมาอีกในยุคหลังสงครามเย็นนี้

ในอดีตนั้น ความตึงเครียดระหว่างจีนแผ่นดินใหญ่กับไต้หวันที่ย้ายตัวไปสู่การใช้กำลังได้แก่ วิกฤตการณ์คิมมอ-มัตสึ โดยกองทัพปลดแอกประชาชนจีนได้พยายามที่จะใช้กำลังเข้ายึดหมู่เกาะดังกล่าวถึง 2 ครั้ง ในปี 1954 และ 1958 (เกาะคิมมออยู่นอกห่างจากชายฝั่งของแผ่นดินใหญ่ของจีนเพียง 2.3 กิโลเมตร) แต่ความพยายามดังกล่าวประสบกับความล้มเหลว เพราะกองทัพเรือที่ 7 ของสหรัฐได้เข้ามาช่วยเหลือ อันเนื่องมาแต่การที่ไต้หวันและสหรัฐมีสนธิสัญญาป้องกันร่วมแบบทวิภาคี (ความตกลงนี้มีผลระหว่างปี 1954 ถึง ปี 1978) ดังนั้นสหรัฐจึงมีข้ออ้างอย่างเต็มที่ในการที่จะเข้าแทรกแซงวิกฤตการณ์ดังกล่าว

ปัจจุบันความตกลงร่วมด้านความมั่นคงร่วมกันได้ถูกยกเลิกไปเมื่อสหรัฐได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเต็มที่กับจีนแผ่นดินใหญ่แล้ว แต่กระนั้นสหรัฐก็มักจะถือว่าตัวเองมีพันธกรณีที่จะต้องปกป้องและคุ้มครองไต้หวันให้พ้นจากการคุกคามของปักกิ่ง ซึ่งสหรัฐอาจจะอ้างความชอบธรรมในครั้งนี้เป็นเพราะจีนแผ่นดินใหญ่หันไปใช้มาตรการทางทหารมากขึ้นในการรวมจีน แม้ว่าสหรัฐไม่อาจจะอ้างถึงพันธกรณีของสนธิสัญญาตามกฎหมายได้แล้วก็ตาม

ฉะนั้นปัญหาความตึงเครียดระหว่างจีนแผ่นดินใหญ่กับไต้หวันจึงได้มีสหรัฐเป็นตัวแทรกอยู่ด้วย คำถามที่เกิดขึ้นจึงได้แก่ หากวิกฤตการณ์นี้ขยายตัวถึงขั้นมีการใช้กำลังทหารจริงเข้าปฏิบัติการ สหรัฐจะทำอะไร และหากสหรัฐใช้กำลังทางทหารเข้า ตอบโต้กับปฏิบัติเช่นว่านี้ สงครามดังกล่าวจะยุติลงเช่นไร

คำถามเช่นนี้ อาจจะเป็นคำถามด้านการทหารมากเกินไป เพราะมองในเรื่องของการใช้กำลังเป็นสำคัญ แต่หากวิกฤตการณ์ของจีนเป็นเพียงแต่การบุ โดยมุ่งแรงกดดันไปสู่การเลือกตั้งในไต้หวันเป็นสำคัญ เพื่อไปให้นายลิ เก้ง ฮุย ประสบชัยชนะในการแข่งขันเลือกตั้งครั้งนี้ วิกฤตการณ์ครั้งนี้ก็น่าที่จะสามารถควบคุมให้อยู่ในระดับที่ไม่รุนแรงจนถึงขั้นมีการใช้อาวุธได้

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ขึ้น "การแสดงกำลัง" ดูจะเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปที่รัฐจะนำมาใช้เพื่อแสดงถึงอำนาจทางทหารของรัฐจนกระทั่งเพื่อให้่มผู้รัฐคู่กรณีและรัฐอื่น ๆ ที่อาจจะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ดังนั้นในส่วนรายงานนี้ จะนำเสนอกำลังรบเปรียบเทียบของสหรัฐที่เกี่ยวข้องในวิกฤตการณ์นี้ อันได้แก่ จีนแผ่นดินใหญ่ ไต้หวัน และสหรัฐ ในส่วนกำลังรบของสหรัฐในบทนี้ จะใช้ตัวเลขกำลังรบที่อยู่ภายใต้กองบัญชาการภาคพื้นแปซิฟิกของสหรัฐเท่านั้น (มิได้ใช้ตัวเลขกำลังรบ รวมทั้งหมดที่สหรัฐมีอยู่ในกองบัญชาการภาคพื้นอื่น ๆ)

เศรษฐกิจ-การทหาร (ดูตารางที่ 5.9)

เห็นได้ชัดว่าในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา จีน เศรษฐกิจของจีนได้เติบโตอย่างรวดเร็ว โดยในปี 1992 และ 1993 อัตราการเจริญเติบโตสูงถึงร้อยละ 12.8 และ 13.4 ตามลำดับ การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่าส่วนหนึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอกอันเนื่องมาจากการลงทุนของต่างชาติในจีน ดังนั้นหากจีนตัดสินใจเปิดสงครามกับไต้หวัน ก็มีความเป็นไปได้ว่าอัตราการลงทุนดังกล่าวน่าจะลดลง พร้อม ๆ กับการลดลงของอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ปัญหาคือผู้นำไต้หวันให้ความสำคัญกับสถานะทางเศรษฐกิจมากน้อยเพียงใด หากผู้นำจีนเชื่อว่าเมืองอย่างไรเสียชาติต่าง ๆ ก็ต้องแท้ไปลงทุนในจีนอยู่ดี การให้ความสำคัญกับปัจจัยความเติบโตทางเศรษฐกิจที่จะเป็นปัจจัย "ท่วงดัง" การตัดสินใจใช้กำลังทหารของจีนอย่างหนัก สังเกตการณ์ในโลกตะวันตกมองก็อาจจะไม่มีผลเท่าใดนักก็ได้

แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสนใจติดตามดูว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับสหรัฐหรือปัญหาการลงทุนของไต้หวันในจีนจะ คลี่คลายไปอย่างไร

กำลังพล (ดูตารางที่ 5.10)

กองทัพประชาชนจีนนั้นเป็นกองทัพที่ใหญ่ที่สุดในโลก และหากจำแนกเป็นกำลังพลของแต่ละเหล่าทัพ กำลังพลในเหล่าทัพต่าง ๆ ของจีนก็มีขนาดใหญ่มากด้วย ยกเว้นกำลังนาวิกโยธิน ซึ่งมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับไต้หวันและสหรัฐ กล่าวคือ จีนมีกำลังนาวิกโยธินเพียง 5,000 คน ในขณะที่ไต้หวันมี 30,000 คน และกองบัญชาการภาคพื้นแปซิฟิกของสหรัฐมี 28,200 คน

กำลังหลักทางบก (ดูตารางที่ 5.11 และ 5.12)

กองทัพจีนมีจำนวนกองพลทหารราบทั้งหมดสูงถึง 78 กองพล ในขณะที่ไต้หวันมี 12 กองพล และสหรัฐมี 1 กองพล และ 2 กองพลทหารราบเบา แต่อย่างไรก็ตาม ไต้หวันมีกำลังนาวิกโยธินเล็ก 2 กองพลและสหรัฐมี 1 กองพล ส่วนจีนมีกำลังส่วนนี้เพียง 1 กองพลน้อยเท่านั้น

ส่วนกำลังอาวุธสำหรับการสงครามทางบกนั้น จะเห็นได้ว่า จีนมีกำลังรุดตั้งอยู่เป็นจำนวนมากทั้งรุดถังหลัก รุดถังเบาและรุดหุ้มเกราะลำเลียงพล หากพิจารณาในเชิงปริมาณแล้ว จะเห็นได้ว่ากำลังอาวุธทางบกของไต้หวันนั้นมีปริมาณน้อยกว่าของจีนมาก แต่อย่างไรก็ตามไม่มีรายงานว่ากำลังอาวุธทางบกของสหรัฐที่อยู่กับกองบัญชาการภาคพื้นแปซิฟิกนั้นมีจำนวนเท่าใด

กำลังรบทางเรือ (ดูตารางที่ 5.13 และ 5.14)

ดูยี่กำลังรบที่น่าสนใจประการหนึ่ง ก็คือ กำลังรบทางทะเลของทั้ง 3 ประเทศ จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ชัดว่ากองเรือแปซิฟิกของสหรัฐมีขนาดใหญ่และทรงอำนาจมาก กองเรือแปซิฟิกประกอบด้วยกองทัพอากาศที่ 3 และกองทัพอากาศที่ 7 ดังนั้นหากพิจารณาถึงอำนาจกำลังรบทางทะเลแล้ว สหรัฐเป็นฝ่ายได้เปรียบ เพราะสหรัฐมีเรือบรรทุกเครื่องบินอยู่ในกองเรือนี้ถึง 6 ลำ และเรือลาดตระเวนอีก 29 ลำ พร้อมกับเรือพิฆาตและเรือฟริเกตอีกอย่างละ 17 และ 16 ลำ ตามลำดับ นอกจากนี้สหรัฐยังมีเรือดำน้ำนิวเคลียร์ที่ติดตั้งขีปนาวุธนิวเคลียร์ (เรือดำน้ำทางยุทธศาสตร์) อีกถึง 7 ลำ และเรือดำน้ำนิวเคลียร์ทางยุทธวิธีอีก 32 ลำ

ส่วนกำลังหลักทางทะเลของจีนได้แก่ เรือพิฆาตและเรือฟริเกตอย่างละ 18 และ 37 ลำ ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีเรือดำน้ำดีเซลอีก 48 ลำและเรือดำน้ำทางยุทธศาสตร์ 1 ลำ

สำหรับกำลังรบของไต้หวันมีเพียงเรือพิฆาต 22 ลำและเรือฟริเกตเล็ก 11 ลำ ไต้หวันมีเรือดำน้ำดีเซลประจำการอยู่อีก 4 ลำ

แต่อย่างไรก็ตาม นาวิกานุภาพของจีนอาจจะดูไม่ได้มีพลังมากอย่างที่ปรากฏในเชิงปริมาณ เพราะหากเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าและความทันสมัยของกองเรือแปซิฟิกของสหรัฐแล้ว พลาณภาพของกองเรือของสหรัฐมีอยู่สูงกว่ามาก และโดยเฉพาะเมื่อพิจารณารวมถึงกองบินนาวีแล้ว ก็ยิ่งตลกยิ่งถึงค่านาจทางทะเลของสหรัฐ

กองบินนาวิของจีนอาจจะมีเครื่องบินเป็นจำนวนมากถึง 875 เครื่อง แต่ก็เครื่องบินที่ต้องบินออกปฏิบัติการจากฐานทัพชายฝั่งทะเล ซึ่งต่างจากของสหรัฐ ที่กำลังส่วนนี้ประจำการอยู่กับเรือบรรทุกเครื่องบินในทะเล อันทำให้อำนาจการใช้เพื่อการปฏิบัติการทางอากาศจากทะเลนั้น เป็นความได้เปรียบประการสำคัญของสหรัฐ นักการทหารได้ประเมินว่า หากเกิดสงครามขึ้นจริง กำลังทางอากาศจากเรือบรรทุกเครื่องบินของสหรัฐ ที่มีเครื่องบินแบบเอฟ - 14 และแบบเอฟ - 18 นั้น จะสามารถทำลายกำลังรบทางอากาศของจีนลงได้ในระยะเวลาอันสั้น

เครื่องบินรบของกองทัพอากาศ (ดูตารางที่ 5.15)

หากพิจารณาในเชิงปริมาณแล้ว กองทัพอากาศของจีนมีขนาดใหญ่โตมาก กองทัพอากาศของสหรัฐมีเครื่องบินรบทางยุทธวิธีรวมทั้งสิ้น 3,329 เครื่อง ในขณะที่จีนมีเครื่องบินรบอยู่ถึง 4,970 เครื่อง ซึ่งสำหรับสหรัฐนั้น กำลังรบของกองทัพอากาศสหรัฐที่อยู่ภายใต้กองบัญชาการภาคพื้นแปซิฟิกมีอยู่เพียง 270 เครื่อง และได้หัวมีเครื่องบินรบอยู่ 495 เครื่อง

แต่อย่างไรก็ตาม เครื่องบินรบในกองทัพอากาศสหรัฐที่ประจำการอยู่สำหรับการยิงในเอเชีย-แปซิฟิกนั้น เป็นเครื่องบินรบแบบเอฟ - 15 และเอฟ - 16 ในขณะที่เครื่องบินรบที่ทันสมัยของจีนที่ซื้อจากโซเวียตนั้น มีอยู่จำนวนจำกัด เช่น จีนมีเครื่องบินแบบซู - 27 (Su - 27) เพียง 24 เครื่องเท่านั้น ดังนั้นหากเปิดยุทธนาวีระหว่างกำลังทางอากาศของจีนกับสหรัฐ จะเห็นได้ว่าจีนมีความได้เปรียบในเชิงปริมาณ ในขณะที่สหรัฐมีความได้เปรียบทางด้านเทคโนโลยี

ส่วนกำลังรบหลักทางอากาศของไต้หวัน ยังคงเป็นอากาศยานรุ่นเก่าได้แก่ เครื่องบินรบแบบเอฟ - 104 และเอฟ - 5 และสำหรับเอฟ - 16 นั้น ทั้งอยู่ในระหว่างการรอความตกลงใจกับสหรัฐเป็นสำคัญ และมีราว - 2000 ก็เช่นเดียวกัน ฉะนั้นแรงกดดันของปักกิ่งต่อไต้หวัน จึงคงเป็นข้ออ้างอันดีของสหรัฐในการที่จะขายเครื่องบินรบแบบเอฟ - 16 ให้ไต้หวันในอนาคต

ศักยภาพสงครามเปรียบเทียบ

นอกจากนี้ หากพิจารณาเฉพาะในส่วนของวิกฤติการณ์ช่องแคบไต้หวันจากบรรดารัฐผู้เกี่ยวข้องอันได้แก่ จีน, ไต้หวัน, และสหรัฐ โดยเปรียบเทียบดัชนีของศักยภาพสงครามแห่งรัฐหรือพลังอำนาจแห่งชาติ 17 ประการ จะเห็นลำดับของดัชนีต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ อีก 186 ประเทศ ดังต่อไปนี้ : (ดูตารางที่ 5.16)

อันดับของปัจจัยทางสังคม

ดัชนีทางด้านสังคมของปี 1993 ประการแรกที่น่ามาพิจารณาในรายงานนี้ได้แก่ จำนวนประชากร จีนแผ่นดินใหญ่นั้นเป็นประเทศที่มีจำนวนประชากรสูงสุดของโลกมาโดยตลอด และสหรัฐก็อยู่ในอันดับที่สามรองจากอินเดีย ในขณะที่ไต้หวันมีประชากรสูงสุดเป็นอันดับที่ 42 ของโลก

จากจำนวนประชากรนี้ รัฐบาลของแต่ละประเทศได้จัดสรรงบประมาณเฉลี่ยต่อหัวของประชากร จัดเป็นลำดับได้คือ จำนวนงบประมาณต่อหัวของสหรัฐ ไต้หวันและจีนคิดเป็นลำดับที่ 20, 47 และ 101 ตามลำดับ และมีค่าใช้จ่ายด้านการทหารต่อหัวของประชากรจัดเป็นลำดับได้ คือ สหรัฐใช้จ่ายเงินด้านการทหารต่อประชากร 1 คน สูงเป็นลำดับที่ 6 ไต้หวันลำดับที่ 17 และจีนลำดับที่ 79

นอกจากนี้ในจำนวนประชากร 1,000 คนนั้น ไต้หวันมีจำนวนทหารคิดเป็นสัดส่วนสูงเป็นลำดับที่ 6 ของโลก สหรัฐลำดับที่ 49 และจีนลำดับที่ 115 และในจำนวนทหาร 1 คน สหรัฐจะเสียค่าใช้จ่ายในการลงทุนสูงเป็นลำดับที่ 4 ของโลก ไต้หวันเป็นลำดับที่ 44 และจีนลำดับที่ 57

อันดับของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ในปี 1993 ผลผลิตรวมประชาชาติ (GNP) ของสหรัฐสูงที่สุดเป็นอันดับ 1 ของโลก โดยจีนสูงเป็นอันดับ 3 และไต้หวันลำดับที่ 19 และหากเฉลี่ยต่อหัวของประชากร 1 คน จะพบว่าสหรัฐมีผลเฉลี่ยต่อประชากร 1 คน สูงเป็นลำดับที่ 5 ไต้หวันลำดับที่ 29 และจีนลำดับที่ 83

ส่วนการจัดสรรงบประมาณของแต่ละประเทศนั้น สหรัฐมีมูลค่าของงบประมาณสูงสุดเป็นลำดับแรกของโลก โดยจีนจัดอยู่ในลำดับที่ 8 และได้หวันลำดับที่ 27 แต่หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่ง โดยเปรียบเทียบสัดส่วนของงบประมาณต่อผลผลิตรวมประชาชาติ สหรัฐมีสัดส่วนดังกล่าวในอันดับที่ 110 จีนลำดับที่ 143 และได้หวันลำดับที่ 144

นอกจากนี้หากพิจารณาถึงการนำเข้าอาวุธและส่งออกอาวุธ จะพบว่าสหรัฐส่งออกมีมูลค่าสูงสุดเป็นลำดับที่ 1 จีนเป็นลำดับที่ 5 และได้หวันส่งออกเป็นลำดับที่ 28 ส่วนมูลค่าของการนำเข้า สหรัฐนำเข้าอาวุธสูงสุดเป็นลำดับที่ 2 ไต้หวัน 11 และจีน 12

แต่ถ้าเปรียบเทียบมูลค่าของการนำเข้า - ส่งออกกับมูลค่าของสินค้าเข้า - ออก จะเห็นได้ว่าสหรัฐส่งออกมีมูลค่าเป็นสัดส่วนคือ มูลค่ารับเข้าออกทั้งหมดจัดเป็นลำดับที่ 4 ของโลก ไต้หวันลำดับที่ 37 และจีน 47 แต่เมื่อเปรียบเทียบการนำเข้า จีนนำเข้าอาวุธเป็นสัดส่วนของการนำเข้าอื่น ๆ เข้าประเทศมีสัดส่วนสูงเป็นอันดับที่ 6 ไต้หวันลำดับที่ 39 และสหรัฐลำดับที่ 60

สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านการทหารเมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตรวมประชาชาติ (GNP) ไต้หวันมีสัดส่วนดังกล่าวสูงเป็นลำดับที่ 37 สหรัฐลำดับที่ 38 และจีนลำดับที่ 74 แต่เมื่อพิจารณาสัดส่วนนี้กับมูลค่าของงบประมาณรัฐบาลไต้หวันใช้เงินประมาณทหารในงบรัฐบาลทั้งหมดสูงเป็นลำดับที่ 10 ของโลก สหรัฐลำดับที่ 27 และจีนลำดับที่ 41

เปรียบเทียบมูลค่าดัชนีทหาร (ดูตารางที่ 5.17)

แต่หากพิจารณาในลักษณะที่เป็นเชิงปริมาณของปัจจัยต่าง ๆ ในปี 1993 จะพบว่าสหรัฐใช้เงินด้านการทหารสูงถึง 297.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ จีนใช้ประมาณ 56.2 พันล้านเหรียญสหรัฐ และไต้หวันใช้ประมาณ 10.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ

ทางด้านกำลังพลนั้น กองทัพจีนมีกำลังพลรวมทั้งสิ้น 3 ล้านคนโดยประมาณ ส่วนสหรัฐมี 1.8 ล้าน และไต้หวันมี 4.4 แสนคน

สำหรับค่าใช้จ่ายด้านการทหารของรัฐเพื่อผลผลิตรวมประชาชาตินั้น สหรัฐและไต้หวันมีสัดส่วนดังกล่าวร้อยละ 4.7 เท่ากัน ในขณะที่จีนมีสัดส่วนนี้ร้อยละ 2.7

ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการทหารต่อคนประมาณของรัฐบาลนั้น ไต้หวันมีสัดส่วนดังกล่าวสูงถึงร้อยละ 28 สหรัฐร้อยละ 20.1 และจีนร้อยละ 16.2

ในจำนวนประชากร 1,000 คนนั้น ไต้หวันมีทหารมากถึง 21 คน ส่วนสหรัฐมี 7 คน และจีนมี 2.6 คน

ถ้าจะพิจารณาถึงมูลค่าของการนำเข้าอาวุธเข้านั้น สหรัฐนำเข้าอาวุธเข้าประเทศมีมูลค่าสูงถึง 1.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในขณะที่ไต้หวันนำเข้า 400 ล้าน และจีนนำเข้า 440 ล้านเหรียญสหรัฐ

ตารางที่ 5.9
ขีดความสามารถด้านเศรษฐกิจ-การทหาร

	จีน	ไต้หวัน	สหรัฐ
ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP-พินลันเหรียญสหรัฐ)			
- 1992	442.3	204.1	5,904.8
อัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (คิดเป็นร้อยละ)			
- 1992	12.8	6.0	2.6
- 1993	13.4	5.3	2.9
งบประมาณทหาร (พินลันเหรียญสหรัฐ)			
- 1992	6.7	10.3	
- 1993	7.4	12.1	276.1
- 1994	6.7	11.3	281.7
ค่าใช้จ่ายด้านการทหาร (พินลันเหรียญสหรัฐ)			
- 1992	24.3	- ไม่มีข้อมูล -	
- 1993	27.4	- ไม่มีข้อมูล -	

ตารางที่ 5.10
ยอดกำลังพล

	จีน	ไต้หวัน	สหรัฐ
กำลังพลประจำการ	2,930,000	425,000	153,460
- กองทัพบก	2,200,000	289,000	56,600
- กองทัพเรือ	255,000	38,000	25,000
- กองทัพอากาศ	470,000	68,000	43,661
- นาวิกโยธิน	5,000	30,000	28,200
กำลังพลสำรอง	1,200,000	1,657,500	-

หมายเหตุ ยอดกำลังพลของสหรัฐในตารางนี้ เป็นกำลังพลในสังกัดกองบัญชาการ ภาคพื้นแปซิฟิก

ตารางที่ 5.11
จำนวนกองพลหลักของกำลังทางบกและนาวิกโยธิน

	จีน	ไต้หวัน	สหรัฐ
กองพลทหารราบ	76	10	-
กองพลทหารราบยานยนต์	2	2	1
กองพลทหารราบเบา	-	-	2
กองพลทหารม้า	-	6	-
กองพลทหารปืนใหญ่	5	-	-
กองพลส่งทางอากาศ	3	2	-
กองพลนาวิกโยธิน	-	2	1
กองพลน้อยนาวิกโยธิน	1	0	-

หมายเหตุ กองพลของสหรัฐในตารางนี้หมายถึง กองพลในบังคับบัญชาของกองบัญชาการภาคพื้นแปซิฟิก

ตารางที่ 5.12
จำนวนอาวุธทางบก

	จีน	ไต้หวัน	สหรัฐ
รถถังหลัก	7,500 - 8,000	509+	
รถถังเบา	2,000	905	↑
รถรบทหารราบ	- ไม่มีข้อมูล -	225	ไม่มีข้อมูล
รถหุ้มเกราะลำเลียงพล	2,800	950	↓
ปืนใหญ่สาธูง	14,500	1,060	
ปืนใหญ่อัตตาจร	- ไม่มีข้อมูล -	365	

ตารางที่ 5.13
จำนวนเรือรบหลัก

	จีน	ไต้หวัน	สหรัฐ
เรือดำน้ำทางยุทธศาสตร์	1	-	7
เรือดำน้ำทางยุทธวิธี			
- เรือดำน้ำนิวเคลียร์	-	-	32
- เรือดำน้ำดีเซล	48	4	-
เรือบรรทุกเครื่องบิน	-	-	6
เรือลาดตระเวน	-	-	29
เรือพิฆาต	18	22	17
เรือฟรีเกต	37	11	16

หมายเหตุ: กำลังทางเรือของสหรัฐในตารางนี้ หมายถึง กำลังทางเรือของกองเรือแปซิฟิก (กองทัพบเรือที่ 3 และ 7)

ตารางที่ 5.14
กองบินนาวิ

	จีน	ไต้หวัน	สหรัฐ
เครื่องบินรบ	873	32	ไม่มีข้อมูล
เฮลิคอปเตอร์ติดอาวุธ	68	22	ไม่มีข้อมูล

หมายเหตุ: กำลังหลักของกองบินนาวิของสหรัฐประจำการอยู่กับเรือบรรทุกเครื่องบินทั้ง 6 ลำในกองเรือแปซิฟิก

ตารางที่ 5.15
จำนวนเครื่องบินรบของกองทัพอากาศ

	จีน	ไต้หวัน	สหรัฐ
เครื่องบินรบ	4,970	495	270
เฮลิคอปเตอร์ติดอาวุธ	ไม่มาก	-	-

หมายเหตุ: จำนวนเครื่องบินรบของสหรัฐนั้นเฉพาะในส่วนที่สังกัดกับกองทัพอากาศที่ฐานทัพอากาศในอลาสกา ฮาวาย ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้

ตารางที่ 5.18

สหรัฐ - จีน - ไต้หวัน :

ดัชนีสังคม - เศรษฐกิจ - การทหารเปรียบเทียบ
(ลำดับของปี 1993)

	จีน	ไต้หวัน	สหรัฐ
1) ค่าใช้จ่ายด้านการทหาร			
- จัดเป็นลำดับที่ของโลก	1	3	11
2) จำนวนกำลังพลประจำการ			
- จัดเป็นลำดับที่	3	1	13
3) มูลค่าการส่งออก			
- จัดเป็นลำดับที่	1	5	28
4) มูลค่าการนำเข้า			
- จัดเป็นลำดับที่	2	12	11
5) ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP)			
- จัดเป็นลำดับที่	1	3	19
6) มูลค่างบประมาณรัฐบาล			
- จัดเป็นลำดับที่	1	8	27
7) จำนวนประชากร			
- จัดเป็นลำดับที่	2	1	42
8) สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านการทหาร/ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ			
- จัดเป็นลำดับที่	38	74	37
9) สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านการทหาร/งบประมาณรัฐบาล			
- จัดเป็นลำดับที่	27	41	10
10) ค่าใช้จ่ายด้านการทหาร/ประชากร 1 คน			
- จัดเป็นลำดับที่	6	79	17
11) ค่าใช้จ่ายด้านการทหาร/ทหาร 1 คน			
- จัดเป็นลำดับที่	4	57	44
12) จำนวนทหาร/ประชากร/1,000 คน			
- จัดเป็นลำดับที่	49	115	8
13) สัดส่วนของมูลค่าการส่งออก/มูลค่าการนำเข้าทั้งหมด			
- จัดเป็นลำดับที่	4	47	37
14) สัดส่วนของมูลค่าการนำเข้า/มูลค่าการนำเข้าทั้งหมด			
- จัดเป็นลำดับที่	60	0	7
15) ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ/ประชากร 1 คน			
- จัดเป็นลำดับที่	5	83	29
16) งบประมาณรัฐบาล/ประชากร 1 คน			
- จัดเป็นลำดับที่	20	101	47
17) สัดส่วนของงบประมาณรัฐบาล/ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ			
- จัดเป็นลำดับที่	116	143	144

ตารางที่ 5.17
สหรัฐ - จีน - ไต้หวัน
ดัชนีการทหารเปรียบเทียบ 1993

	สหรัฐ	จีน	ไต้หวัน
1) ค่าใช้จ่ายด้านการทหาร (มูลค่าคิดเป็นล้านเหรียญสหรัฐ)	297,800	55,170	10,420
2) จำนวนกำลังพลประจำการ (จำนวนคิดเป็นพันคน)	1,837	3,031	442
3) สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านการทหาร/ผลผลิตรวม ประชาชาติ	4.7	2.7	4.7
4) สัดส่วนของค่าใช้จ่ายด้านการทหาร/งบประมาณ ของรัฐบาล (คิดเป็นร้อยละ)	20.1	16.2	28.0
5) จำนวนทหาร/ประชากร 1,000 คน (คิดเป็นจำนวนคน)	7.0	3.6	21.0
6) มูลค่าการนำเข้าอาวุธ (คิดเป็นล้านเหรียญสหรัฐ)	1,400	440	480

ภาคผนวก
ลำดับเหตุการณ์สำคัญบางประการ

1949	ก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน
1950	กองทัพปลดแอกประชาชนจีนข้ามแม่น้ำยาอู (Yalu) เพื่อช่วยเหนือ กองทัพเวียดนามเหนือ
1953	การทำความตกลงยุติสงครามเกาหลี
1954	จูเลนไฉ่เดินทางเยือนอินเดียอย่างเป็นทางการ
1959	สงครามพรมแดนระหว่างจีนกับอินเดีย
1960	การยุติความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต
1963	ข้อตกลงเรื่องพรมแดนระหว่างจีนกับปากีสถาน
1979	สงครามสี่สัปดาห์เวียดนาม
1980	กองทัพเรือจีนเดินทางเข้าสู่แปซิฟิกได้เป็นครั้งแรก
1988	การสู้รบทางทะเลระหว่างกองทัพเรือจีนกับเวียดนาม
1992	เรือดำน้ำจีนเสียในมหาสมุทรอินเดีย
1994	สงครามการค้าระหว่างจีนกับสหรัฐ จีนได้นำมันจากพื้นที่นอกชายฝั่งของหมู่เกาะสเปตวีเป็นครั้งแรก
1995	ความขัดแย้งระหว่างจีนกับฟิลิปปินส์กรณีหมู่เกาะสเปตวี การทำความตกลงทางทหารกับรัสเซีย ปัญหาความสัมพันธ์กับสหรัฐตกต่ำลง โดยเฉพาะกรณีปัญหาไต้หวัน จีนทำการทดลองนิวเคลียร์ จีนถูกกล่าวหาว่าส่งซีปนาวูทให้ปากีสถาน จีนทดลองยิงซีปนาวูทใกล้ไต้หวัน
1996	จีนดำเนินการทดลองยิงซีปนาวูทใกล้ไต้หวันต่อไป จีนถูกกล่าวหาว่าส่งซีปนาวูทพร้อมก๊าซพิษให้อิหร่าน จีนยืนยันถึงพันธกรณีในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายของนิวเคลียร์ (NPT)

พัฒนาการหลักนิยมและยุทธศาสตร์ของจีน

หลักนิยมทางทหารในยุคของเหมาคือ แนวคิดในเรื่องสงครามประชาชน (people's war) แนวคิดนี้เป็นการผสมผสานหลักสงครามปฏิวัติเข้ากับหลักการสงคราม โดยเน้นความเหนือกว่าของการเมืองและมวลชนต่ออาวุธในการดำเนินการ หลักนิยมสงครามประชาชนเน้นใน 3 ประเด็นใหญ่คือ

1. การใช้กำลังที่อ่อนแกว่าต่อสู้กับกองกำลังที่เหนือกว่า
2. การเคลื่อนไหวทางการเมืองของมวลชน
3. การบีบหนทางทางการเมืองและการทหารของกองทัพ

ต่อมาในยุคเหมาได้ผสมหลักนิยมของสงครามประชาชนเข้ากับ “ยุทธศาสตร์ของการป้องกันเชิงรุก” (active defense strategy) ซึ่งได้เน้นใน 2 แนวคิดคือ

1. การป้องกันทางยุทธศาสตร์และการรุกทางยุทธวิธี

2. การทำสงครามยืดเยื้อทางยุทธศาสตร์และการตัดสินใจทางยุทธวิธีอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการบูรณาการหลักนิยมของสงครามประชาชนเข้ากับการป้องกันเชิงรุกจึงหมายถึงการริเริ่มทำการรบในลักษณะของสงครามทอนกำลัง (attrition warfare) เพื่อให้สามารถเปลี่ยนจากการรับไปสู่การรุก ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. การป้องกันทางยุทธศาสตร์
2. การป้องกันทางลึก (defense in depth)
3. การผสมผสานการสงคราม 3 แบบคือ
 - 3.1 สงครามกองโจร
 - 3.2 สงครามเคลื่อนที่ (mobile warfare)
 - 3.3 สงครามตรึงกำลัง (positional warfare)

ในยุคหลังเหมา มีการพัฒนาหลักนิยมใหม่ แต่ก็ยังคงแนวคิดสงครามประชาชนของเหมาไว้เช่นเดิม โดยเรียกหลักนิยมใหม่ว่า “สงครามประชาชนภายใต้เงื่อนไขใหม่” (people's war under modern conditions) โดยเน้นใน 3 เรื่องใหญ่ คือ

1. การสร้างความทันสมัยทางทหาร
2. เน้นในเรื่องของสงครามท้องถิ่น (local war) มากกว่าการเตรียมทำสงครามเปิดเสรี
3. การสร้างทหารอาชีพ

ฉะนั้นหากพิจารณาในทางยุทธศาสตร์หลักนิยมของสงครามประชาชนภายใต้เงื่อนไขใหม่ก็คือ การยกเลิกแนวคิดของ “ยุทธศาสตร์การป้องกันเชิงรุก” ที่ใช้ในยุคเหมา แก่นักการทหารบางส่วนก็ยังคงถือว่ายุทธศาสตร์ใหม่คือ “การทบทวนยุทธศาสตร์การป้องกันเชิงรุก” (The

revised active defense strategy) หรือหมายถึง “ยุทธศาสตร์ป้องกันเชิงรุกฉบับใหม่” ของจีน โดยมีจุดเน้นต่างจากแนวคิดเดิมคือ

1. เน้นการป้องกันจุดยุทธศาสตร์ มิให้ตกอยู่ในการถูกยึดครองโดยศัตรู
2. ขยายพื้นที่การป้องกันส่วนหน้า
3. พัฒนาขีดความสามารถของระบบอาวุธ

ค่าใช้จ่ายด้านการทหารของจีน

ปี	มูลค่าคิดเป็นพันล้านหยวน	มูลค่าคิดเป็นพันล้านเหรียญสหรัฐ
1991	32.5	6.1
1992	37.0	6.7
1993	43.2	7.4
1994	58.0	6.7
1995	105.6	10.0
1996	70.2	8.4

หมายเหตุ

ข้อมูลด้านการทหารของจีนในข้างต้นเป็นการประเมินของ Jane's Information Group คณะผู้ประเมินเชื่อว่าข้อมูลนี้มีความคลาดเคลื่อน เพราะไม่ได้รวมค่าใช้จ่ายของกำลังทุกสาขารัฐนิวเคลียร์ ค่าใช้จ่ายในอุตสาหกรรมอาวุธรวมถึงค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่กองทัพเข้าไปมีส่วนในกิจการรัฐวิสาหกิจของประเทศ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก

ลำดับการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของจีน

ปี	จำนวนครั้งที่ทดลอง	จำนวนรวม
1954	1	1
1963	1	2
1966	3	5
1967	2	7
1968	1	8
1969	2	10
1970	1	11
1971	1	12
1972	2	14
1973	1	15
1974	1	16

1975	1	17
1976	4	21
1977	1	22
1978	3	23
1979	1	26
1980	1	27
1982	1	28
1983	2	30
1984	2	32
1987	1	33
1988	1	34
1989	1	35
1990	1	36
1992	2	38
1993	1	39
1994	2	41
1998	2	43

ที่มา : รวบรวมจากเอกสารของ Jane's Information Group

คุณลักษณะอาวุธนิวเคลียร์ของจีน

สัญลักษณ์แบบของจีน	สัญลักษณ์แบบที่กำหนดโดยตะวันตก	จำนวน	ประเภท
DF-5	CSS-4	7	ICBM
DF-4	CSS-3	12	ICBM
DF-3	CSS-2	64	IRBM
J-1	CSS-N-3	12	SLBM
J-2	CSS-N-4	12	SLBM
DF-15	CSS-6	36	TBM
DF-11	CSS-7	?	TBM

หมายเหตุ :

- ICBM = ขีปนาวุธข้ามทวีป
- IRBM = ขีปนาวุธพิสัยปานกลาง
- SLBM = ขีปนาวุธยิงจากเรือดำน้ำ
- TBM = ขีปนาวุธทางยุทธวิธี
- ? = ไม่มีข้อมูล

ข้อมูลรวบรวมจากเอกสารของ Jane's Information Group

เอกสารอ้างอิงบางเล่ม

สำหรับผู้สนใจในเรื่องนโยบายป้องกันประเทศ อาจจะเริ่มต้นได้จากหนังสือของ Douglas J. Murray and Paul R. Viotte, ed. *The Defense Policies of Nations : A Comparative Study* (Baltimore : The John Hopkins University Press, 1989) 2 nd edition. และ John Baylis, et. al., *Contemporary Strategy II : The Nuclear Powers* (New York : Holmes & Meier, 1987).

ในเรื่องเกี่ยวกับนโยบายการป้องกันประเทศของจีนนั้น ดู William R. Heaton, Jr, "The People's Republic of China" in Murray and Viotte, ed., *The Defense Policies of Nations* และดู John Baylis, "Chinese Defense Policy" in Baylis, et. al., *Contemporary Strategy*.

ส่วนคำวิจารณ์ต่อการพัฒนากองทัพและยุทธศาสตร์ของจีน ดู Edward W. Luttwak, "Chinese Strategic Security After Mao," and "Problems of Military Modernization for Mainland China," in *Strategy & Politics : Collected Essays* (New Brunswick : Transaction Books, 1982)

สำหรับตัวเลขอาวุธและทำเนียบกำลังรบนั้น ดูได้จาก The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 1997/98* (Oxford University Press, 1997); U.S. Arms Control and Disarmament Agency, *World Military Expenditures and Arms Transfers 1993 - 1994* (Washington, D.C. : U.S. Government Printing Office, 1995) และรายละเอียดเกี่ยวกับระบบอาวุธนั้น ดูได้จาก Christopher Chant, *A Compendium of Armaments and Military Hardware* (New York : Routledge & Kegan Paul, 1987)

ข้อมูลด้านการทหารจากรัฐบาลจีนดูได้จาก The Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *White Paper on Arms Control and Disarmament in China* (1994)

นอกจากนี้รายงานทหารเกี่ยวกับจีนในทัศนะของตะวันตกดูได้จากหนังสือรายสัปดาห์ *Jane's Defense Weekly* และหนังสือวิเคราะห์ข่าวด้านการทหารรายเดือน *Jane's Intelligence Review* หรือดูเพิ่มเติมได้จากทัศนะของญี่ปุ่นในเอกสารรายปี *Defense of Japan* อันเป็นเอกสารที่เป็นทางการของรัฐบาลญี่ปุ่น

บทที่ 6

จีนกับการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจโลก

สุทธิพันธ์ จีราธิวัฒน์

1. บทนำ

บทบาทของจีนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจการเมืองของโลกจะมีความสำคัญเพิ่มขึ้นมากในอนาคต การจบสิ้นของสงครามเย็นและการผงาดขึ้นทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกล้วนแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นต่อไปในจีนสัมพันธ์กับเศรษฐกิจการเมืองของโลกชี้ให้เห็นเด่นชัดขึ้นอีกในทศวรรษที่ ๕๑ ที่กำลังจะเริ่มขึ้นนี้ ตามที่ข้าพเจ้าคาดการณ์ก็คืออะไรจะเกิดขึ้นในประเทศจีนต่อไป และการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในจีนจะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเมืองโลกในอนาคตอย่างไร

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศจีนในระยะหลังนี้ โดยเฉพาะนับตั้งแต่จีนได้มีการปฏิรูปเศรษฐกิจในปลายทศวรรษที่ ๑๙๗๐ เป็นต้นมา การปฏิรูปเศรษฐกิจดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เศรษฐกิจของจีนมีการปรับเปลี่ยนจากระบบสังคมนิยมแบบดั้งเดิมมาเป็นสังคมนิยมในรูปแบบใหม่ในความหมายที่รัฐบาลจีนปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้น ในขณะที่บทบาทของจีนยังไม่เป็นที่ยอมรับในเวทีเศรษฐกิจโลก เช่น การที่จีนยังไม่สามารถเข้าเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (WTO) เป็นต้น จีนได้อาศัยบทบาทของ “สามจีน” กล่าวคือนำเข้าฮ่องกงและไต้หวันเข้ามามีส่วนร่วมกับการปฏิรูปเศรษฐกิจประเทศ ทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าและการลงทุนในประเทศจีนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ไม่รวมถึงการที่ฮ่องกงจะต้องถูกส่งมอบกลับไปสู่จีนในกลางปีค.ศ. ๑๙๙๗ ที่จะถึงนี้ และมากเก๊าที่จะถูกส่งมอบกลับไปสู่จีนในปลายปีค.ศ. ๑๙๙๙

การศึกษถึงบทบาทของจีนทางด้านการค้าและการลงทุนกับประเทศต่าง ๆ ของโลกจะทำให้สามารถทราบถึงบทบาททางด้านเศรษฐกิจของจีนกับประเทศต่าง ๆ ของโลก เนื่องจากขนาดและความสำคัญของจีนมีมากในระดับโลกทำให้ประเทศต่าง ๆ ไม่พ้นที่จะมองจีนในฐานะมหาอำนาจเศรษฐกิจนอกจากมหาอำนาจทางการเมืองที่จีนเป็นอยู่แล้ว การก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของจีนในระบบเศรษฐกิจโลกนี้มีผลต่อประเทศต่าง ๆ ไม่มากนักก็เนื่องเพราะเป็นการ

^๑ ผู้เขียนขอขอบคุณ ธนพ ปัญญาพัฒนกุล ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการศึกษางานทั้งทางสารนิเทศหาข้อมูล และการจัดพิมพ์เรียบเรียงตั้งแต่ต้นจนจบการศึกษานี้ ความผิดพลาดที่เหลือเป็นของผู้เขียนคนเดียวเท่านั้น

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่จีนมีต่อเศรษฐกิจโลกทั้งในความหมายของขนาดและผลกระทบที่จะตามมา ดังนั้นประเทศต่างๆ จึงได้จับตามองการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สำหรับประเทศอื่นๆ ที่เป็นมหาอำนาจแล้วเช่น สหรัฐอเมริกา, สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น ก็นับได้ว่าได้พยายามสร้างบทบาทและฐานะต่อรองกับมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่จีนกำลังเพิ่มบทบาทมากขึ้น

โดยรวมแล้ว การเปิดตัวของจีนกับเศรษฐกิจโลกถือเป็นการเปิดตัวที่ไม่เหมือนกับประเทศอื่น เนื่องจากจีนยังเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่สำคัญ มีประชากรมาก ความเหลื่อมล้ำทางสังคมยังคงมีอยู่ การจัดการระบบเศรษฐกิจส่วนใหญ่ยังอยู่ในมือของรัฐและกลุ่มบุคคลที่ยังกุมอำนาจ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของจีนที่มีลักษณะเปิดตัวต่อกายนอกจึงได้อาศัยบทบาทของชาวจีนโพ้นทะเลเป็นอันมาก นอกจากนี้ยังมีประเทศพัฒนาแล้วรวมถึงประเทศมหาอำนาจอื่นๆ ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องทุน, เทคโนโลยี และการจัดการที่จะทำให้จีนสามารถก้าวขึ้นในแง่การพัฒนาได้ จีนเป็นตลาดใหญ่ที่มีศักยภาพ และจีนสามารถพัฒนาบทบาทตนเองโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับเศรษฐกิจโลกอย่างแน่นแฟ้น ดังนั้นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจจีนที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจโลกจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่การศึกษานี้มุ่งที่จะให้คำตอบในทางด้าน

2. จีนกับ “การก้าวกระโดด” ในระบบเศรษฐกิจโลก

ที่ผ่านมาในทศวรรษที่ 1970 โดยเฉพาะหลังจาก เหม่า เจ๋อ ตง ถึงแก่กรรมในปี 1976 ประเทศต่างๆ ในโลกก็ได้เริ่มตั้งคำถามกับทิศทางและอนาคตของจีนหลังจากนั้น ต่อมาเมื่อจีนมีการโค่นอำนาจแก๊งสี่สี (Gang of Four) ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดอดีตประธานา เหม่า เจ๋อ ตง และเริ่มทำการปฏิรูปเศรษฐกิจ ประเทศต่างๆ ก็เริ่มมองเห็นว่าจีนมีแนวโน้มที่จะเปิดตัวกับประเทศต่างๆ โดยการนำของเติ้ง เสี่ยว มิง

เนื่องจากจีนเป็นประเทศที่ใหญ่ ประชากรมาก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจีนย่อมจะมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจการเมืองโลกได้มาก ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของจีนในโลกสมัยใหม่จึงเป็นที่น่าสนใจของผู้ที่ติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศนี้ การศึกษาวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง จึงเป็นไปอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ในทศวรรษที่ 90 ภาพโดยรวมที่เกิดขึ้นก็คือจีนจะเข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจการเมืองโลกอย่างแน่นอนและหลีกเลี่ยงไม่ได้อีกแล้ว สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปจนกระทั่งถึงทศวรรษที่ 20 ก็คือจีนจะทวีบทบาทของตน จนเห็นเด่นชัดขึ้นในระบบเศรษฐกิจการเมืองโลก

จีนจะกลายเป็นมหาอำนาจใหม่ในระบบเศรษฐกิจสี่ขั้วมหาอำนาจ (Four-Pole Superpower System) ของระบบเศรษฐกิจการเมืองโลก โดยจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อสามมหาอำนาจ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา, สหภาพยุโรป และ ญี่ปุ่น ที่เคยมีบทบาทในระบบมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อเป็นเช่นนี้ การก้าวขึ้นมามีบทบาทอำนาจของจีนในระบบที่จีนเปิดตัวกับโลกมากขึ้นย่อมจะส่งผลกระทบต่อประเทศต่าง ๆ ของโลกอย่างแน่นอน

การเปิดตัวของจีนกับระบบเศรษฐกิจการเมืองโลกได้รับการกล่าวขานพร้อมกับการทะยานตัวขึ้นทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออก เห็นเด่นชัดจนกระทั่งธนาคารโลกได้กล่าวไว้ในรายงานที่ชื่อในปี 1993 ว่า “การประเมินความหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียตะวันออกจะไม่สมบูรณ์หากไม่ได้นำศักยภาพและความสามารถของจีนเข้ามาพิจารณาด้วย” นอกจากนี้ การมุ่งสร้างการรวมตัวทางเศรษฐกิจของจีน เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจภูมิภาคได้ลดการติดต่อกับโลกภายนอก โดยเฉพาะเครือข่ายชาวจีนโพ้นทะเล จัดหาแหล่งทุนเข้ามาประกอบกิจการสารพัดร่วมกับคนจีนในประเทศ ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนเพิ่มขึ้นรวดเร็วมาก (ดูตารางที่ 6.1) ในทศวรรษที่ 80 ปรากฏว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจรวดเร็วถึงร้อยละ 9 ต่อปีหรือเกือบสูงที่สุดในเอเชีย ยกเว้นประเทศเกาหลีที่มีอัตราการขยายตัวสูงกว่าเท่านั้น และตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมาจีนมีการขยายตัวรวดเร็วที่สุดในเอเชียคิดเป็นร้อยละ 11.4 ในช่วงระหว่างปี 1991-1994 (ดูตารางเดียวกัน)

จากศักยภาพที่มีทั้งจำนวนประชากรกว่า 1,200 ล้านคน ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังมีอยู่ค่อนข้างอุดม บวกกับการจัดการสมัยใหม่ในระบบเศรษฐกิจโลกที่จีนกำลังก้าวขึ้นไป ทำให้ภาพของประเทศไทยที่เคยถูกมองว่าปิดประเทศอยู่ด้วยระบบภายในของตนเองกลายเป็นภาพการเปิดตัวกับโลกภายนอกวันเอาสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลง ทำให้ระบบสังคมนิยมดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้มีการคาดการณ์ว่าจีนคงไม่สามารถย้อนกลับไปสู่ระบบเดิมได้อีกแล้ว ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจีนจะมีความสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นกับการรวมตัวของจีนในระบบเศรษฐกิจโลก นั่นคือจีนต้องมีการปรับตัวในหลายสิ่งหลายอย่างที่ต้องเผชิญในหลักปฏิบัติของระบบเศรษฐกิจการค้าโลก แต่จีนก็ได้เดินมาถึงจุดที่คาดว่า การเปิดตัวนี้จะช่วยสร้างความเจริญต่อเนื่องไปจากระบบสังคมนิยมที่ได้วางรากฐานมาตั้งแต่สมัยพระบาท เหมา เจ้อ ตง แล้ว

3. จีนกับการปฏิรูประบบเศรษฐกิจ^{*}

เมื่อเริ่มแรกนั้น การปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนมุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้ได้เพิ่มขึ้นเท่าตัวภายในทศวรรษที่ 1980 และเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวภายในทศวรรษที่ 1990 ดังนั้นเมื่อถึงตอนปลายทศวรรษที่ 20 หรือเริ่มต้น ศตวรรษที่ 21 ผลัดกันทศวรรษรวมประชาชาติของจีนจะเพิ่มขึ้นถึง 4 เท่าตัวเมื่อเปรียบเทียบกับระยะเริ่มแรกของการปฏิรูปเศรษฐกิจจีน

^{*} ดู สุทธิพิณต์ จิราธิวัฒน์, จีนกับเศรษฐกิจโลกในยุคโลกาภิวัตน์, เอเชียปริทรรศน์ เทพญาณ-สิงหาคม 2537, ปีที่ 15 ฉบับที่ 2.

แต่สิ่งที่เกิดขึ้นปรากฏว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนเกิดขึ้นรวดเร็วกว่าที่คาดการณ์ไว้หลายสิบปี เพิ่มขึ้นแล้วเมื่อปี 1994 เป็นต้นมา และอาจขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวภายในต้นทศวรรษที่ 21 นี้ กลายเป็นการขยายตัวเพิ่มขึ้นถึง 8 เท่าตัวเมื่อเทียบกับผลที่ได้มีการคาดคิดกันไว้

เป็นที่แน่นอนว่า การสร้างฐานเศรษฐกิจแห่งสังคมนิยมให้เป็นปึกแผ่นภายใต้การนำของลัทธิมาร์กซ์-เลนินและความคิดของเหมา เจ๋อ ตง แม้จะมีอุปสรรคและปัญหามากับประการ แต่ก็มีส่วนทำให้ประเทศจีนได้หลุดพ้นจากระบบดั้งเดิมซึ่งเป็นแบบกึ่งการเมืองขึ้น จนในที่สุดจีนได้เข้าสู่การเป็นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมโดยมีการวางแผนเบ็ดเสร็จจากส่วนกลางควบคุมโดยรัฐอย่างสมบูรณ์

การใช้ระบบเศรษฐกิจตามแบบทางสังคมนิยมในสมัยเหมา เจ๋อ ตง ไม่ได้หมายความว่ามีการหยุดนิ่งในเชิงกระบวนการ ในทางตรงกันข้ามก็ได้มีการปรับเปลี่ยนในการปรับใช้ระบบดังกล่าวมาตลอด แต่เมื่อพัฒนาการของระบบตามแนวสังคมนิยมดั้งเดิมดำเนินมาถึงปลายทศวรรษที่ 1970 โดยเฉพาะภายใต้การนำของผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ เหมา เจ๋อ ตง ก็เริ่มมองเห็นว่าระบบดังกล่าวมีข้อบกพร่องหลายประการ จึงได้หันกลับมาทบทวนเพื่อทำการปรับเปลี่ยนระบบดังกล่าว

การปรับเปลี่ยนในครั้งนี้จึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด เรียกเป็นการปฏิรูปเศรษฐกิจจีนภายใต้การนำของเติ้ง เสี่ยว ผิง เรียกการปฏิรูปนี้ว่าเป็นการปฏิวัติครั้งที่สองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและได้ถือเอาปี 1978 เป็นปีเริ่มต้นของการปฏิรูปเศรษฐกิจมาจนถึงปัจจุบัน

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการการปฏิรูปเศรษฐกิจจีนนั้นได้รับความสำเร็จสูง ทั้งนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการได้แก่^๑

การปรับการใช้การจัดฟาร์มโดยเอกชนภายใต้ระบบความรับผิดชอบของครัวเรือน

การกระตุ้นการประกอบธุรกิจของภาคเอกชน

การปรับโครงสร้างของรัฐวิสาหกิจ

การสนับสนุนการค้ากับต่างประเทศ

การใช้นโยบายกระตุ้นให้มีการจัดหาแหล่งเงินทุนจากภายนอก

^๑ จากข้อเขียนของ Dr. Huang Fui, "China's Economic Reforms", Briefing Paper Development Institute, London, February 1993.

การบริหารที่เน้นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่มณฑล(province)และท้องถิ่น

หากพิจารณาถึงเนื้อหาที่สำคัญของการปฏิรูปเศรษฐกิจจีนในแต่ละด้านจากกล่าวได้ดังนี้

การปรับใช้การจัดฟาร์มโดยเลกชนภายใต้ระบบความรับผิดชอบของครัวเรือน

การปฏิรูปเศรษฐกิจจีนเริ่มในภาคการเกษตรในพื้นที่ชนบท พื้นที่เพาะปลูกจีนคิดเป็นร้อยละ 7 ของพื้นที่เพาะปลูกของโลก แต่ขณะเดียวกันจีนต้องเลี้ยงปากท้องสูงถึงร้อยละ 22 ของประชากรโลก* ดังนั้นการปฏิรูปการเกษตรจึงเน้นการสร้างระบบสัญญา(contract-based system)ผูกมัดทางการเกษตรโดยอาศัยความรับผิดชอบของครัวเรือนมาทดแทนระบบคอมมูน ชาวไร่ชาวนามีสิทธิ์ที่จะจัดการที่ดินของตนเอง โดยยกเลิกระบบผูกพันระหว่างฟาร์มด้วยกันเองซึ่งแต่ก่อนควบคุมโดยรัฐ นอกจากนี้ยังได้ยกเลิกการควบคุมราคาพืชเกษตรโดยรวมทำให้เกษตรกรสามารถผลิตตามความต้องการตลาดและสามารถซื้อขายโดยเฉพาะได้

การใช้ระบบดังกล่าวทำให้ผลผลิตเกษตรโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น ทำให้รายได้เกษตรกรเพิ่มขึ้นมาก โดยมีประชากรในภาคการเกษตรเองทำอาชีพโดยอิสระจำนวนมาก แต่อย่างไรก็มีข้อจำกัดเพราะขนาดฟาร์มที่ครอบครองครัวเรือนมักมีขนาดเล็กทำให้ไม่มีประสิทธิภาพและมีครอบครัวจำนวนมากที่ถือครองพื้นที่ไม่อุดมสมบูรณ์สำหรับการเพาะปลูก ดังนั้นจำนวนแรงงานที่ต้องอยู่กับการเพาะปลูกโดยตรงส่วนมากจึงหันมาสู่การพัฒนาหมู่บ้านและบริษัทหมู่บ้าน(townships enterprises) ซึ่งมีจำนวนสูงถึง 120 ล้านคนในปี 1994 (ดูตารางที่ 6.2 และ 6.3) คิดเป็นร้อยละ 23 ของปริมาณแรงงานในชนบทรวมสัดส่วนผลผลิตชนบทรวมของผลิตบริษัทดังกล่าวได้ขยายสัดส่วนเพิ่มจากร้อยละ 26 ในปี 1980 มาเป็นร้อยละ 59 ในปี 1991 โดยการเปิดโอกาสให้ภวนาครัวไร่ได้ออกพื้นที่ทำการเกษตรและไม่ได้ล็อกจากพื้นที่ชนบท จีนจึงยังคงรักษาแรงงานส่วนหนึ่งให้อยู่ในชนบทได้ โดยที่ไม่ต้องอพยพมาเป็นกองทัพแรงงานในเมืองใหญ่ๆที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสูงดังเช่นเมืองชายฝั่งทะเล

การกระตุ้นการปะทะกันธุรกิจของภาคเอกชน

การะที่สำคัญด้านหนึ่งของการปฏิรูปเศรษฐกิจจีนก็คือ การปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจจีนจากระบบที่มีรัฐเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียวมาสู่ระบบที่มีการเปิดโอกาสให้การเป็นเจ้าของร่วมหลายฝ่าย และสำหรับบางด้านก็เปิดโอกาสให้มีระบบที่เอกชนสามารถเป็นเจ้าของได้

ผลที่เกิดขึ้นก็คือรัฐได้ปฏิบัติตนในเรื่องนี้จริงจึงทำให้ความเป็นเจ้าของโดยรวมของรัฐลดลง ในขณะที่สัดส่วนการเป็นเจ้าของร่วมหลายฝ่ายและเอกชนเป็นเจ้าของโดยตรงนั้นเพิ่มสูงขึ้น

* ซึ่งทำให้ Lester Brown เป็นห่วงว่าเมื่อคนจีนหันมาบริโภคโปรตีนมากขึ้นจะมีผลอย่างมากต่อความบริโภคสินค้าเกษตรของโลก กล่าวคืออินเดียจะขาดแคลนในโลกเพราะจีนลดการเพาะปลูก และเมื่อสัตว์ก็จะขาดแคลนเพราะจีนบริโภคเพิ่มสูงขึ้น

จากตารางที่ 6.4 ซึ่งแสดงสัดส่วนความเป็นเจ้าของในภาคอุตสาหกรรมและภาคการค้า จากตารางดังกล่าวจะพบว่า ภาครัฐบาลโดยรวมได้ลดบทบาทลง โดยเฉพาะทางด้านสัดส่วนในการผลิตและการค้าขายในจีน ซึ่งในอีกด้านก็แสดงให้เห็นขยายตัวที่รวดเร็วของสัดส่วนการถือครองโดยภาคเอกชน ในระยะหลังนี้จะพบได้ว่าธุรกิจของภาคเอกชนจีนมีการขยายขนาดและเติบโตรวดเร็วจำนวนมาก³

ทางด้านราคานั้น รัฐบาลค่อยปลดปล่อยราคาที่กำหนดโดยรัฐมาเป็นกลไกตลาดมากขึ้น โดยรวมราคาสินค้าเกษตรเปลี่ยนแปลงจากที่รัฐควบคุมร้อยละ 92 ในปี 1972 มาเป็นร้อยละ 15 เท่านั้นในปี 1993 และสำหรับสินค้าที่จำหน่ายในตลาดนั้นเปลี่ยนแปลงจากร้อยละ 90 ในช่วงเวลาเดียวกันเหลือเพียงร้อยละ 5 ของการค้ารวมซึ่งถือเป็นการปรับใช้กลไกตลาดเต็มที่

การปรับโครงสร้างของรัฐวิสาหกิจ

สำหรับภาระที่สำคัญในภาครัฐบาลนั้น การปฏิรูปที่สำคัญก็คือการนำรัฐวิสาหกิจที่ควบคุมโดยรัฐอย่างเด็ดขาดมาสู่การบริหารที่เน้นประสิทธิภาพและคุณภาพมาก และก็มีรัฐวิสาหกิจจำนวนไม่น้อยที่จะต้องเน้นการบริหารแบบภาคเอกชนด้วย

ในปี 1984 รัฐบาลได้ออกกฎระเบียบอนุญาตให้รัฐวิสาหกิจสามารถตัดสินใจได้ในเรื่องผลผลิต การขาย และการจัดการ ซึ่งนับเป็นความก้าวหน้าหลายประการ แต่รัฐบาลก็ไม่ได้เปิดเสรีทั้งหมด โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงปี 1989 เป็นต้นมา รัฐบาลยังจำเป็นต้องดำเนินปรับรัฐวิสาหกิจควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาภาวะเงินเฟ้อที่เกิดขึ้นรุนแรงในจีน

อุปสรรคสำคัญที่ทำให้การปรับโครงสร้างรัฐวิสาหกิจดำเนินการได้ยากก็คือ การแบ่งอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างฝ่ายจัดการและฝ่ายตัวแทนรัฐบาลภายใต้โครงสร้างและองค์การบริหารรัฐวิสาหกิจ นอกจากนี้ยังมีรัฐวิสาหกิจบางแห่งที่รัฐยังคงควบคุมราคาโดยการกำหนดการทรงการบริหาร (administered prices) ทำให้ราคาจำหน่ายอาจบิดเบือนไปจากโครงสร้างเศรษฐกิจที่เป็นอยู่โดยเฉพาะพลังงาน บ้านดิน การขนส่ง และสินค้าจำเป็นหลายชนิด รัฐวิสาหกิจเหล่านี้จึงเรียกร้องขอให้รัฐได้ให้การสนับสนุนทางการเงินโดยการอุดหนุนด้วย สำหรับอุปสรรคอื่นๆ ที่สำคัญของรัฐวิสาหกิจได้แก่ การจ้างและจำหน่ายออกสำหรับแรงงาน การฝึกงาน ตลอดจนค่าใช้จ่ายทางการประกันสังคมซึ่งถือว่าสูงในระบบเก่าก็ปรับตัวได้ค่อนข้างลำบาก

³ ดังเช่น Nan-De Economic Group ประสมบริษัท ได้แก่บริษัท Qi-Zhong Mou ในทศวรรษที่ 1970 เองทั้งเป็นครูโรงเรียนอยู่ แต่ในต้นทศวรรษที่ 1980 เขามีกิจการมากกว่า 40 บริษัทแล้ว โดยมียอดขายต่อปีไม่ต่ำกว่า 100 ล้านเหรียญสหรัฐ.

การสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศ

ในระบบสังคมนิยม รัฐบาลจะควบคุมการค้าภายในประเทศรวมไปถึงการค้ากับต่างประเทศ อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ปี 1979 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ทำการปฏิรูประบบการค้าระหว่างประเทศมาอย่างต่อเนื่องมีผลทำให้การค้ากับต่างประเทศมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด (ดูตารางที่ 8.5 และ 8.6)

สาระสำคัญของการปฏิรูปการค้ากับต่างประเทศก็คือ การกระจายอำนาจโดยให้สิทธิ์แก่ภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นรัฐบาลท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่และขนาดกลาง ตลอดจนบรรษัทที่สำคัญ ทำการค้าขายกับต่างประเทศได้โดยตรง โดยภาครัฐฯ ทั่วมาสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมถึงกฎระเบียบด้วย ที่สำคัญได้แก่ทางด้านการแลกเปลี่ยน การให้เครดิต ให้สิทธิ์ขยายขอบเขตการค้ากับต่างประเทศโดยภาครัฐฯ พยายามทำให้เกิดบรรยากาศทางการแข่งขันทางการค้าขาย

ความสำเร็จของการค้ากับต่างประเทศพร้อมกับการปรับระบบค้าขายที่สนับสนุนการค้ากับต่างประเทศซึ่งรวมระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศนี้ ทำให้จีนสามารถประสานเศรษฐกิจของตนเข้ามาในระบบเศรษฐกิจโลกในระยะเวลาอันรวดเร็วจนสหรัฐอเมริกาเป็นตัวอย่างของประเทศที่ต้องขาดดุลการค้ากับจีนมากขึ้น และเร่งรัดให้จีนต้องปรับตัวทางการค้า โดยเฉพาะประเด็นสิทธิและการขูดรีดแรงงาน ตลอดจนปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเรื่องนี้ได้กลายเป็นปัญหาในช่วงต้นปี 1995 ที่ผ่านมามีแนวโน้มจะแก้ไขผ่อนคลายเป็นได้ระยะหนึ่ง แต่ปัญหาดังกล่าวจะกลับมามีขึ้นอีก โดยเฉพาะบทบาทที่เด่นชัดของจีนในระบบการค้าโลกในขณะที่จีนยังไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลกในปัจจุบัน ซึ่งทำให้จีนต้องมีการต่อรองต่อไปกับมหาอำนาจอื่น ๆ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา

บทบาทของเงินทุนจากภายนอก

โดยรวมแล้วเงินทุนจากภายนอกของจีนสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทได้แก่ หนึ่งต่างประเทศและการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ในช่วงปี 1979 ถึง 1991 จะพบว่าเงินทุนจากภายนอกโดยรวมคิดเป็น 66 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ แยกเป็นเงินกู้รวม 47 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ หรือร้อยละ 70 และการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ 19 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ หรือร้อยละ 30

สำหรับหนี้ต่างประเทศของจีนนั้น ตั้งแต่ปี 1985 ถึงปี 1992 ได้ขยายปริมาณเพิ่มขึ้น 3 เท่าตัว คิดเป็นมูลค่าหนี้ต่างประเทศรวม 60.7 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี 1992 โดยส่วนใหญ่เป็นหนี้เงินกู้ทางการค้า (commercial loans) คิดเป็นกว่าร้อยละ 70 ส่วนที่เหลือเป็นหนี้ระยะยาว

และระยะกลาง และในปี 1994 มูลค่านี้ต่างประเทศรวมได้เพิ่มขึ้นเป็น 90 พันล้านเหรียญสหรัฐ⁹ ทำให้จีนกลายเป็นประเทศถูกหนีรายใหญ่เป็นอันดับที่ 5 ของโลก¹⁰

การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่มณฑลและท้องถิ่น

การปฏิรูปเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 สำหรับเรื่องนี้ก็คือการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่มณฑลและท้องถิ่นอย่างจริงจัง การปรับแก้นโยบายภาษีใหม่ทำให้รายได้ส่วนกลางลดลงจาก ร้อยละ 23.3 ในปี 1980 มาเป็นร้อยละ 14 ในปี 1991 และสัดส่วนงบประมาณส่วนกลางลดลงจากร้อยละ 64 เหลือ ร้อยละ 18

การกระจายอำนาจในลักษณะนี้ทำให้มณฑลและท้องถิ่นมีอิสรภาพในการดำเนินนโยบายมากขึ้นโดยอาจไม่สอดคล้องกับนโยบายจากส่วนกลาง

ปัญหาความเป็นใหญ่ในเรื่องรับผิดชอบโดยเฉพาะการแบ่งอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคเป็นปัญหาสำคัญสำหรับเรื่องนี้เพราะรัฐบาลส่วนท้องถิ่นมักเน้นผลประโยชน์ระยะสั้นเป็นหลักทำให้เกิดปัญหาวินัยทางโครงสร้างตามมา

4. จีนกับการเปิดตัวกับต่างประเทศ

ความสำคัญทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศของจีนได้เพิ่มขึ้นมากในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมานับตั้งแต่รัฐบาลได้ทำการปฏิรูประบบเศรษฐกิจการค้าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การค้าและการลงทุนกับต่างประเทศของจีนได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นที่ไม่มีใครคาดขนาดการขยายตัวได้มาก

4.1 การค้ากับต่างประเทศ

ภาพรวม

ถ้าพิจารณาทางด้านการค้าของจีนกับต่างประเทศจะพบว่าการค้าโดยรวมขยายตัวเพิ่มขึ้นคิดเป็น 12 เท่าตัวเมื่อเทียบระหว่างปี 1978 จนถึงปี 1994 (ดูตารางที่ 6.5) ทั้งนี้บทบาทของการส่งออกและการนำเข้ามีความสำคัญเพิ่มขึ้นมากจากระดับเพียงประมาณร้อยละ 2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในปี 1978 มาเป็นกว่าร้อยละ 20 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในปี 1992 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการค้าระหว่างประเทศของจีนโดยรวมคิดเป็นกว่าร้อยละ 40 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในปัจจุบัน (ดูตารางที่ 6.6 และ รูปที่ 6.2)

เป็นที่น่าสังเกตว่าถึงแม้จีนจะมีการขยายตัวทางด้านการส่งออกเพิ่มขึ้นมากในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา แต่จีนก็มีการนำเข้าในมูลค่าที่สูงเช่นกัน สถานการณ์เช่นนี้ทำให้บางช่วงปี เช่น ปี

⁹ Bangkok Post, April 3, 1995, p.21

1990-1992 จีนมีการเกินดุลการค้า แต่ในช่วงปี 1992-1994 กลับกลายเป็นขาดดุลการค้า ซึ่งสามารถพิจารณารายละเอียดได้จากรูปที่ 6.1 (และดูตารางที่ 6.5 ประกอบ)

เมื่อพิจารณาคู่ค้าที่สำคัญของจีนสำหรับการส่งออก(ดูตารางที่ 6.7) จะพบว่าฮ่องกงเป็นคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของจีนคิดเป็นกว่าร้อยละ 40 ของการคำนวณนับตั้งแต่ปี 1989 เป็นต้นมา สำหรับประเทศคู่ค้าที่สำคัญรองลงไปทางด้านการส่งออกได้แก่ประเทศญี่ปุ่นอยู่ในระดับประมาณร้อยละ 14 ในช่วงปัจจุบันซึ่งความสำคัญดังกล่าวได้ลดลงเมื่อเทียบกับอดีตที่ผ่านมา สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นคู่ค้าอันดับสามของประเทศจีนก็นับว่ามีบทบาทตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องคิดเป็นประมาณร้อยละ 10 ส่วนประเทศคู่ค้าอื่นๆที่มีความสำคัญรองลงไป คือ ประเทศเยอรมัน(ร้อยละ 3.2) อดีตสหภาพโซเวียต(ร้อยละ 2.8) ประเทศเกาหลี(ร้อยละ 2.8) ประเทศแคนาดา(ร้อยละ 2.4) เป็นต้น

สำหรับคู่ค้าที่สำคัญของจีนทางด้านการนำเข้าที่สำคัญที่สุดได้แก่ฮ่องกงเช่นกัน คิดเป็นประมาณกว่าร้อยละ 25 ตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา รองลงไปได้แก่ประเทศญี่ปุ่นคิดเป็นประมาณร้อยละ 15 ในช่วงปัจจุบัน ส่วนสหรัฐอเมริกาก็เป็นอันดับที่สามคิดเป็นประมาณร้อยละ 12 ตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา ส่วนคู่ค้าทางด้านการนำเข้าที่รองลงไปได้แก่ ประเทศเยอรมัน (ร้อยละ 5) อดีตสหภาพโซเวียต (ร้อยละ 8) ประเทศเกาหลี (ร้อยละ 2.4) เป็นต้น

ตัวกลางฮ่องกง

อย่างไรก็ตาม ตัวเลขคู่ค้าทางด้านการส่งออกและนำเข้าของจีนนี้ ไม่ได้สะท้อนถึงแบบแผนทางการค้า (Patterns of Trade) ของจีนที่มีกับต่างประเทศอย่างแท้จริง เนื่องจากจะเห็นได้ว่าฮ่องกงเป็นประเทศที่สำคัญที่สุด ทั้งทางด้านการส่งออกและการนำเข้าของจีน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ฮ่องกงมีพลเมืองเพียงเล็กน้อยซึ่งเป็นไปได้ที่ฮ่องกงจะสามารถดูดซับสินค้าของจีนได้ทั้งหมดยกเว้นในหมวดอุปโภคบริโภคที่จำเป็นสำหรับการบริโภคของประชาชน ดังนั้น สินค้าที่เหลือโดยส่วนใหญ่จึงส่งออกไปสู่ตลาดโลกโดยอาจจะส่งออกโดยตรง หรือแปรรูปบ้าง สำหรับการนำเข้าก็จะมีลักษณะเดียวกัน ดังนั้น ฮ่องกงจึงเปรียบเสมือนสะพานทางการค้าทำให้จีนสามารถค้าขายกับต่างประเทศได้ในฐานะที่เป็นตัวกลางในการอำนวยความสะดวกและเป็นคลังสินค้า (Entrepot Trade) ในเวลาเดียวกัน¹

ดังนั้นในความเป็นจริงการค้าของจีนกับประเทศอื่นในโลก แม้จะมีเพิ่มสูงขึ้น เช่น จีนที่ค้ากับญี่ปุ่นโดยผ่านบริษัทตัวกลางในฮ่องกงซึ่งอาจเป็นบริษัทการค้าของจีนหรือบริษัทการค้า

¹ ศึกษานโยบายการค้าระหว่างจีนและฮ่องกงได้ในบทที่ 6 และ 7 ของ Sung, Yun-Wing (1991) และนอกจากนี้ จากการศึกษาล่าสุด ยังพบว่าการส่งออกต่อ Reexport ของสินค้าจีน โดยผ่านฮ่องกงได้มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะการกระโดดจากที่เคยคิดเป็นเพียงร้อยละ 30.5 ในปี 1980 เปลี่ยนเป็น ร้อยละ 64.9 ในปี 1990 และเพิ่มขึ้นล่าสุดเป็นร้อยละ 81 ในปี 1994 (จาก Building a Greater China, Newsletter Vol.8, International Institute for the Asian Study, Spring 1996, Leiden, Netherland หน้า 34)

ของญี่ปุ่น จีนที่ค้ากับสหรัฐอเมริกาเช่นกันก็น่าจะสูงกว่านี้ รวมไปถึงสหภาพยุโรปที่เป็นประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศ สำหรับการค้าที่จีนมีกับประเทศต่างๆ ในเอเชียโดยผ่านทางฮ่องกงก็น่าจะสูงเช่นกัน โดยเฉพาะการค้าระหว่างประเทศจีนกับไต้หวันโดยผ่านฮ่องกง ซึ่งปัจจุบันปัญหาทางการเมืองทำให้ทั้งสองประเทศไม่สามารถที่จะมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้าได้โดยตรงระหว่างกันและกัน

สำหรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการค้าของจีนก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากเช่นกัน ในปัจจุบันการค้าสินค้าอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 88 ของการส่งออกโดยรวม และเกือบทั้งหมดเป็นสินค้าที่เป็นแรงงานเข้มข้น ซึ่งถือว่าการเปลี่ยนแปลงไปมากจากโครงสร้างที่เคยเป็นอยู่ในปี 1985 สินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออกคิดเป็นร้อยละ 49 ของการส่งออกโดยรวม การขยายตัวทางการค้ามีความสำคัญที่จะเพิ่มรายได้ต่อผู้ผลิต และช่วยในการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมของจีนซึ่งนับว่า ฮ่องกง ไต้หวัน และจีนโพ้นทะเลอื่นๆ มีบทบาทในการดำเนินการเหล่านี้

"สามจีน"ในการค้าของจีน

นอกจากนี้ในกรณีของไต้หวันซึ่งค้ากับจีนจะพบว่า ในปี 1995 นับว่าเป็นครั้งแรกที่ไต้หวันส่งออกไปจีนมากกว่าส่งออกไปสหรัฐอเมริกา โดยสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องจักร วัตถุดิบ และสินค้ากึ่งสำเร็จรูป ส่งไปไบกินเพื่อใหักิจการร่วมทุนในจีน อย่างไรก็ตามความไม่แน่นอนทางการเมืองระหว่างจีนและไต้หวันทำให้การค้าระหว่างสองประเทศนี้ยังมีความไม่แน่นอนอยู่มากในขณะนี้

สำหรับในกรณีของฮ่องกงซึ่งแน่นอนว่ามีความผูกพันกับจีนมานานแล้วจะพบว่าสินค้าจำนวนมากที่นำเข้าประเทศจีนจะมีการส่งผ่านฮ่องกงไปเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามการคืนฮ่องกงให้กับจีนของอังกฤษในปี 1997 น่าจะส่งผลกระทบต่อการค้าที่จีนมีกับประเทศอื่นของโลก ผลกระทบดังกล่าวจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ การดำเนินการตามนโยบายของจีนว่าจะให้ฮ่องกงมีบทบาทหนึ่งทางด้านการค้าหรือจะให้มีการปรับบทบาททางการค้าใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการบางส่วนของรัฐบาลกลางของจีน

โดยสรุปก็คือแบบแผนทางการค้ากับประเทศจีนจะมีลักษณะไม่เหมือนกับประเทศอื่น ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจการเมืองที่ผ่านมาในอดีต ทำให้ฮ่องกงมีบทบาทมากทั้งทางด้านการส่งออกและการนำเข้า ในขณะเดียวกันการติดต่อทางการค้ากับประเทศไต้หวันก็เป็นไปโดยทางอ้อม ส่วนการค้ากับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงอาเซียนก็ได้อาศัยบทบาทของสิงคโปร์เป็นสำคัญ นอกจากนี้ จีนน่าจะเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การแข่งขันทางการผลิตสินค้าส่งออกในภูมิภาคเปลี่ยนแปลงไปมากในอนาคตเพราะจีนเป็นประเทศใหญ่และมีบทบาทสำคัญในการส่งออกและมีศักยภาพสูงในด้านการส่งออก ดังนั้นประเทศต่างๆ ในภูมิภาคจึงต่างจับตามองในการเปลี่ยนแปลงในด้านการส่งออกของประเทศนี้ ส่วนทางด้าน การนำเข้าของประเทศจีน ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคต่างก็หวังจะส่งออกสินค้าไปถึงตลาดดังกล่าวเพราะเป็น

ตลาดใหญ่ แต่จนถึงปัจจุบันหลายประเทศยังมีความไม่แน่ใจว่าจีนจะสามารถเป็นตลาดรองรับสำหรับสินค้าของตนได้เพียงใด โดยเฉพาะประเทศที่มีระดับการพัฒนาใกล้เคียงกัน เช่นกลุ่มอาเซียน เป็นต้น

การปฏิรูปการค้าในช่วงปรับเปลี่ยนระบบ

จากการที่จีนมีการปรับเปลี่ยนระบบ มีการเปิดตัวทางเศรษฐกิจ (open-market economy) รวดเร็วเช่นนี้ จึงเกิดมีคำถามว่าจีนได้มีการปรับตัวทางนโยบายการค้าอย่างไร ที่สำคัญก็คือจีนได้ใช้แนวทางทบทวนนโยบายแบบค่อยเป็นค่อยไป (gradualist approach) มาโดยตลอดในช่วงการปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจ แนวทางนโยบายที่ใช้มานี้อาจไม่เพียงพอที่จะปรับใช้ในช่วงที่เศรษฐกิจการค้ามีการขยายตัวรวดเร็วดังนั้นในกรณีของจีนก็เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ที่จำเป็นต้องมีการเร่งรัดการปฏิรูปนโยบายการค้าเพื่อให้เหมาะสมกับแบบแผนทางการค้าที่เปลี่ยนไป ตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1980 จีนได้สนับสนุนการส่งออกโดยการเปิดเสรีทางการค้า (trade liberalization) และการกระจายอำนาจกิจกรรมการส่งออก (decentralization of export activities) ในขณะที่การนำเข้าส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการควบคุมโดยมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี (non-tariff measures หรือเรียกย่อว่า NTMs)^๓ คิดเป็นกว่าร้อยละ 30 ของการนำเข้ารวม สำหรับมาตรการภาษีนั้นก็ยังเป็นการใช้เพื่อปกป้องการนำเข้าจากเงินในกรณีที่เป็นการนำเข้าเพื่อส่งเสริมการส่งออกก็จะมีอัตราระดับภาษีที่แตกต่างกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้ระบบการนำเข้าของจีนจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวอีกมากควบคู่กับการปรับเปลี่ยนนโยบายการค้ากับต่างประเทศโดยรวม ความจำเป็นที่จะต้องทำให้ระบบการนำเข้าเสรี และเป็นเหตุเป็นผลในช่วงที่เศรษฐกิจจีนเปิดตัวรวดเร็วกับเศรษฐกิจโลกยังเป็นความจำเป็นที่สำคัญในอีกหลายปีในอนาคต ทั้งนี้จีนจะต้องไม่สร้างความกลั้วในการปรับใช้นโยบายระหว่างมาตรการภาษีและมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากจีนยังปรารถนาที่จะเข้าเป็นสมาชิกของ WTO ในอนาคต^๔ นอกจากนี้นโยบายการค้าของจีนที่จะเปลี่ยนแปลงไปจะต้องสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงนโยบายของระบบเศรษฐกิจภายใน จนถึงปัจจุบันจีนยังไม่สามารถให้คำมั่นสัญญาที่ชัดเจนว่าจีนจะมีการเปิดเสรีทางการนำเข้าเพื่อสร้างความเหมาะสมกับการที่จีนจะรวมตัวในระบบเศรษฐกิจโลก ทำให้ประเด็นนี้เป็นที่วิจารณ์มาทมาจากผู้สังเกตการณ์โดยทั่วไป

^๓ มาตรการที่ไม่ใช่ภาษีที่จีนมักจะใช้ในการควบคุมสินค้านำเข้ามีมากมายหลายชนิดได้แก่ mandatory import plan, canalisation of imports (i.e. imports allowed only through designated FTCS), imports licensing, and import controls. ดู Fukusaku, Kichiro and Lecomte, Henri-Bernard Solignac (1996), OECD Development Centre, Technical Paper No. 112, "Economic Transition and Trade: Policy Reform: Lessons from China", July 1996

^๔ ในปี 1986 รัฐบาลจีนได้เริ่มสมัครเป็นสมาชิกของ GATT จากนั้น GATT ได้จัดตั้งคณะทำงานเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของจีนตั้งแต่เดือนมีนาคม 1987 ถึงปัจจุบันจีนยังไม่ได้เป็นสมาชิกของ WTO

4.2 การลงทุนจากต่างประเทศ

ขนาดและมูลเหตุ

ในปัจจุบันจะพบว่าการลงทุนจากต่างประเทศในจีนได้พุ่งเพิ่มขึ้นสูงสุด เป็นอันดับสองของโลกรองจาก สหรัฐอเมริกาคิดเป็น 34 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ²⁰ ในปี 1994 ซึ่งสูงสุดในบรรดาประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน ทั้งนี้การขยายตัวของการลงทุนจากต่างประเทศในจีนได้เพิ่มความสำคัญสูงขึ้นมากในต้นทศวรรษ 1990 ที่ผ่านมานี้เอง จากตารางที่ 6.4 จะเห็นได้ว่าในปี 1990 การลงทุนจากต่างประเทศในจีนคิดเป็น 3.5 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ น้อยกว่าประเทศสิงคโปร์ซึ่งมีการลงทุนจากต่างประเทศสูงสุดในเอเชียตะวันออก ในปี 1994 จีนได้ขยายการลงทุนจากต่างประเทศถึง 10 เท่าตัวเมื่อเทียบกับปี 1990 ในขณะที่สัดส่วนของสิงคโปร์ยังขยายตัวไม่มากในปี 1994 คิดเป็นประมาณ 5.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ

ด้วยเหตุนี้จึงเกิดคำถามตามมาในแวดวงผู้ติดตามสถานการณ์การลงทุนในนานาชาติว่าอะไรเป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดการขยายตัวของการลงทุนในจีนเพิ่มขึ้นมากเช่นนี้

ในความเป็นจริงจะพบว่าการปฏิรูปที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1980 ยังไม่ได้ทำให้จีนสามารถดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศได้ในระยะต้น อย่างไรก็ตามการปฏิรูปทางเศรษฐกิจต่างต่อเนื่องโดยเน้นในทางปฏิบัติสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจภายในและต่างประเทศทำให้จีนสามารถฝ่าอุปสรรคที่สำคัญในหลายด้าน ที่สำคัญก็คือจีนได้หันมาเน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมส่งออก พร้อมกับการปรับปรุงการดำเนินงานและการเปิดโอกาสให้บริษัทในประเทศได้เกิดขึ้น (township enterprises)²¹ พร้อมกับการร่วมลงทุนกับต่างประเทศในกิจการนานาชนิด

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญได้เห็นชัดแจ้งทางด้านการส่งออกก็คือ การลงทุนจากต่างประเทศในกิจการนานาชนิดได้เป็นตัวเร่งผลให้เกิดการส่งออกของจีนโดยตรง ซึ่งกิจการของจีนต่างๆเหล่านี้ อาจกล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นการร่วมลงทุนกับต่างประเทศทำการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่ให้แรงงานเข้มข้นมีผลทำให้การส่งออกของจีนได้รับผลสำเร็จ

เมื่อเห็นเช่นนี้ มูลเหตุจูงใจของการลงทุนจากต่างประเทศในจีนนอกจากจะเน้นทางด้าน การส่งออกแล้วยังได้ประโยชน์จากการขยายตัวของตลาดภายในประเทศที่มีขนาดมหึมา การผลักดันด้วยการเพิ่มรายได้ของชาวจีนโดยเฉพาะในชนบทหลายฝั่งและในเขตเศรษฐกิจพิเศษในหลายพื้นที่ รวมไปถึงในชนบทของประเทศ ทั้งนี้ไม่รวมถึงการได้ประโยชน์จากทรัพยากรที่จีนมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบเช่นค่าจ้างแรงงานและทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบบางส่วนยังสามารถจัดหาได้ในประเทศ

²⁰ ดูบทความของ Huang Fan Zhang (1996), China's Choice for the Industrialization Road, (mimeograph)

ลักษณะการลงทุน

เมื่อพิจารณาถึงแบบแผนการลงทุนที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมาพบว่าในระยะแรกการลงทุนจากต่างประเทศจะกระจุกอยู่ตามเมืองอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่อยู่แล้ว เช่น กวางโจว เซี่ยงไฮ้ ปักกิ่ง เป็นต้น นักลงทุนที่เริ่มเข้าไปลงทุนในระยะแรกในทศวรรษ 1980 ได้แก่คนจีนโพ้นทะเล โดยส่วนใหญ่โดยเฉพาะฮ่องกง ไต้หวันและชาวจีนโพ้นทะเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในกรณีของฮ่องกงนั้น จะพบว่านักลงทุนชาวฮ่องกงให้ความสำคัญกับการลงทุนในจีนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ในฮ่องกงได้ริเริ่มเข้าไปลงทุนก่อนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในระยะแรกก็คือเขตเศรษฐกิจเงินเจิ้น (Shenzhen) ซึ่งเป็นพื้นที่ติดกับฮ่องกง ก่อนที่จะมีการขยายไปในบริเวณลุ่มแม่น้ำเพิร์ล (Pearl River) เหตุผลสำคัญที่ทำให้ฮ่องกงต้องขยายไปในบริเวณณฑลกวางตุ้งก็คือผลประโยชน์ที่จะได้รับจากค่าจ้างแรงงานที่ต่ำและทรัพยากรที่จะได้รับจากเงินเป่ากหวี่ อุตสาหกรรมประเภทใช้แรงงานเพิ่มขึ้นของฮ่องกงได้ย้ายฐานไปผลิตในณฑลกวางตุ้งอย่างเห็นได้ชัดในหลายกิจกรรม เป็นต้นว่าการขยายตัวของผลผลิตในณฑลกวางตุ้งได้มีการขยายตัวกว่า 11 เท่าตัว ในช่วงปี 1983 ถึง 1992¹¹ เช่นเดียวกับการขยายตัวของการจ้างงานของผู้ใช้แรงงานซึ่งทำให้ค่าจ้างเพิ่มสูงขึ้นมีผลดึงดูดคนจีนในเขตอื่นที่อยู่ไกลออกไปแม้กระทั่งมณฑลเสฉวน เป็นต้นซึ่งมีค่าจ้างต่ำกว่าพอพยกั้ยถิ่นฐานมาทำงานในอุตสาหกรรมต่าง ๆ

ปัจจุบันการลงทุนจากฮ่องกงในจีนก็มีความสำคัญอยู่ถึงแม้จะยังคงกระจุกตัวอยู่ในณฑลกวางตุ้ง แต่ก็ได้เริ่มขยายไปยังพื้นที่ส่วนต่างๆของประเทศที่มีศักยภาพ ทั้งนี้ฮ่องกงนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการส่งเงินทุนเข้าออกเพื่อไปสนับสนุนการลงทุนอุตสาหกรรมในจีนในอุตสาหกรรมนานาชนิด นับว่าแนวโน้มดังกล่าวเป็นแนวโน้มที่ประเทศต่างๆจับตามองและได้ใช้เป็นตัวอย่างในการประกอบธุรกิจจีน ในขณะที่รัฐบาลกลางของจีนค่อย ๆ ดำเนินการผ่อนคลายการเปิดเสรีทางการเงิน

ในกรณีของประเทศไต้หวัน¹² เป็นประเทศที่มีความผูกพันในทางประวัติศาสตร์กับจีน ถึงแม้ว่าจะไม่ราบรื่นก็ตาม นักลงทุนไต้หวันส่วนใหญ่จะทำการลงทุนในพื้นที่เขตชายฝั่งตรงข้ามกับเกาะไต้หวัน เป็นส่วนใหญ่ในรายแรกเพราะส่วนหนึ่งคนจีนที่อยู่ในเขตดังกล่าวมีพื้นเพและถิ่นกำเนิดเดียวกันทำให้ง่ายต่อการที่ไต้หวันจะเข้าไปประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้ไต้หวันก็ยังพบว่าจำเป็นที่จะต้องไทยกั้ยฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลายชนิดออกไป

¹¹ ดูบทความของ Ng, Linda Fung-Yee และ Chyan Tuan (1995), Hong Kong's Outward Investment and Regional Economic Integration with Guangdong: Process and Implications, Journal of Asian Economies, Vol. 8, Fall

¹² ไต้หวันมิได้เปิดความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนกับจีนโดยตรง แต่รัฐบาลไต้หวันอนุญาตให้ทำการค้าขายกับจีนโดยผ่านประเทศที่สามได้ ซึ่งก็ได้สายส่งฮ่องกงเป็นทางผ่าน และทางด้านการลงทุน ไต้หวันได้เข้ามาลงทุนในจีนโดยผ่านทางฮ่องกง เข้ามายังเมือง เซี่ยงไฮ้ กวางเจา และ เทียนจิน

นอกประเทศจากการที่ตนเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ มีค่าจ้างแรงงานสูงขึ้น พื้นที่มณฑลซานตง(Shandong) จึงถูกใช้เป็นแหล่งส่งเสริมอุตสาหกรรมจากไต้หวันในจีน จนกระทั่งเมื่อไต้หวันมีประสบการณ์มากพอแล้วทางด้านการดำเนินงานการลงทุนจึงได้ขยายไปยังพื้นที่อื่น

การลงทุนจากต่างประเทศในจีนได้หลั่งมันไปอย่างมากในช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาและไม่จำกัดอยู่เฉพาะคนจีนโพ้นทะเลอีกต่อไป แต่กลายเป็นกระแสของการลงทุนบรรษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ บริษัทขนาดกลางและขนาดเล็กที่เล็งเห็นโอกาสที่จะทำธุรกิจในจีน ทำให้เกิดกระแสการลงทุนขนาดใหญ่เกิดขึ้นจากนั้นมา

เหตุผลสำคัญที่ทำให้การลงทุนในจีนขยายตัวลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ เนื่องจาก 2 ปัจจัยหลักได้แก่ ประการแรกก็คือ ปัจจัยภายนอก สงครามเย็นจบสิ้นลง ความสำคัญของเรื่องเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญในระบบเศรษฐกิจโลก จีนจะกลายเป็นมหาอำนาจทางด้านเศรษฐกิจ เพราะประเทศมีศักยภาพสูงที่จะพัฒนาเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในโลก ประการที่สองก็คือ ปัจจัยภายในได้แก่ จำนวนและคุณภาพประชากร รากใต้ที่จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนความเลื่องลือทางการเมืองภายในประเทศลดลงไปมาก ทั้งนี้เพื่อพลิกผันความรู้สึกของชาวโลกที่มีต่อเหตุการณ์เทียนอันเหมิน จีนได้ประกาศการปฏิรูปเศรษฐกิจทางด้านการค้าและการลงทุน โดยการเปิดประเทศกว้างขึ้น

การลงทุนในมณฑลเศรษฐกิจ

ในปี 1992 นั้น เจียง เจี๋ยว มิ่ง ได้เดินทางไปทั้งมณฑลกว๋างตุ้งด้วยตนเอง และได้ประกาศแนวทางการส่งเสริมอุตสาหกรรมในภูมิภาค ซึ่งต่อมาเรียกว่า “กลยุทธ์พัฒนาสี่แนว” (“four alongs” policy)

แนวที่หนึ่งคือ แนวชายฝั่งทะเล นั่นคือการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจเปิดตั้งแต่เหนือสุดแถบเมืองดาเหลียน (Dalian) มาจนจุดใต้สุด คือแถบมณฑลกว๋างตุ้ง และ มณฑลไหหลำ

แนวที่สองคือ แนวชายฝั่งแม่น้ำที่สำคัญ คือ เมือง 18 แห่งที่ตั้งอยู่บนแม่น้ำแยงซี

แนวที่สามได้แก่ แนวพรมแดน ซึ่งคือการเปิดเมืองตามแนวพรมแดนที่สามารถพัฒนาร่วมกับเพื่อนบ้านได้ ที่สำคัญได้แก่ มณฑลกว๋างสี มณฑลยูนนาน มณฑลเสฉวน เป็นต้น

แนวที่สี่คือ แนวทางรถไฟที่เป็นสะพานข้ามทวีประหว่างยุโรปและเอเชียโดยเฉพาะตามแนวทางเส้นทางสายไหม

เขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตเศรษฐกิจเปิดเหล่านี้ได้ขยายไปมากกว่า 10 มณฑลและได้มีมาตรการส่งเสริมการลงทุนพิเศษไม่เพียงอุตสาหกรรมทั่วไป แต่ยังเน้นส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ใช้

เทคโนโลยีสูงและ อุตสาหกรรมการบริการ รวมถึงอสังหาริมทรัพย์ การค้า การเงิน และการประกันภัย เป็นต้น

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า บรรษัทข้ามชาติขนาดใหญ่จำนวนมากเกือบทั่วโลกได้เข้าไปลงทุนในจีนในกิจกรรมต่างๆ เช่น การผลิตรถยนต์ปิรามิดลาดจีน การส่งเสริมอุตสาหกรรมสิ่งทอเพื่อส่งออก การผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เพื่อขายในประเทศ และส่งออกในเวลาเดียวกัน บรรษัทข้ามชาติเหล่านี้ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป คล้ายกับที่ตามก็มีบรรษัทข้ามชาติใหม่ๆของกลุ่มเอเชียตะวันออก ให้ความสนใจและไปลงทุนเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

นโยบายการเปิดประเทศของผู้นำ เต๋ง เสี่ยว ผิง นี้ได้อาศัยการเปิดตัวทางด้านการลงทุน กับต่างประเทศควบคู่ไปกับการค้าเสรี ด้วยเหตุนี้ผู้ที่เห็นช่องทางและโอกาสนี้จึงได้ทยอยเข้าไปลงทุนในประเทศจีน ที่สำคัญที่สุดได้แก่ การลงทุนจากประเทศฮ่องกงและไต้หวันคิดเป็นการลงทุนถึงร้อยละ 80 ของการลงทุนจากต่างประเทศ ก่อนถึงคิกราชใหม่ของการลงทุนในต้นทศวรรษที่ 90 นอกจากนี้ ก็มีชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศอื่นๆ ซึ่งมีความมั่นใจในประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงทุนในประเทศนี้ก็ทยอยการลงทุนมาในประเทศนี้ด้วย สำหรับประเทศญี่ปุ่นเองที่เข้ามาลงทุนในประเทศจีนมักจะเป็นกิจกรรมขนาดใหญ่ที่เป็นบรรษัทข้ามชาติเหมือนบรรษัทข้ามชาติในอเมริกาและยุโรป เป็นที่น่าสังเกตว่านักลงทุนที่เป็นชาวจีนโพ้นทะเลหรือประเทศที่อยู่ใกล้กับจีน เช่น ฮ่องกง ไต้หวัน เกาหลี¹³ ญี่ปุ่น¹⁴ มักมีแนวโน้มที่จะมีการลงทุนในเขตเศรษฐกิจที่อยู่ใกล้ติดกับประเทศนั้นเป็นสำคัญทำให้เขตเศรษฐกิจหลายเขตที่พัฒนาขึ้นมาจะมีส่วนผูกพันคล่องน้อยในระยะแรกกับประเทศที่อยู่ใกล้ติดกับประเทศจีนด้วย เช่น

-เขตเศรษฐกิจที่อยู่ใกล้กับฮ่องกง ก็จะอาศัยนักลงทุนจากฮ่องกงเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในเขตเศรษฐกิจ เจินเจิ้น ซึ่งมีการลงทุนในอุตสาหกรรมหลายอย่าง ตลอดจนเขตเศรษฐกิจที่พัฒนาขึ้นมาใหม่บริเวณริมแม่น้ำเหลียง¹⁵ ทำการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออกเป็นอย่างมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมาทั้งอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมเบา¹⁶

¹³ รัฐบาลเกาหลีได้เสนอการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจระหว่างจีนกับเกาหลีใต้ที่เรียกว่า Yellow Sea Economic Zone

¹⁴ นอกจากการเข้าไปลงทุนในเมืองเซี่ยงไฮ้แล้ว ญี่ปุ่นยังสนใจที่จะเข้ามาลงทุนในเขตเมืองจ่าเหลียง มณฑลเหลียงผิง (Liaoning) ริมฝั่งทะเลเหลืองของจีน ที่มีระยะห่างจากญี่ปุ่น 1,600 กิโลเมตร

¹⁵ เขตเศรษฐกิจทั้งสี่ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเหลียง เรียกว่าเป็นสี่เสือเล็ก ซึ่งเปรียบเทียบกับสี่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย (อ่าน China Economic Reform and Development Strategy of Pearl River Delta, Nanyang Commercial Bank, Ltd., August 1992)

¹⁶ เดิมทีแรกในปี 1992 เงินทุนต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนที่จีน คิดเป็น 1050 ล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มขึ้น 300% เมื่อเทียบกับปี 1991

- มณฑลฟูเจียน (Fujian) ซึ่งอยู่ใกล้กับประเทศไต้หวัน มณฑลนี้มีท่าที่สำคัญชื่อ ซีเหมิน (Xiamen) ซึ่งได้ประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจเขตแรกในมณฑลนี้ในปี 1980 ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ความสำเร็จของเขตเศรษฐกิจซีเหมิน รัฐบาลกลางได้ประกาศเขตเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มขึ้นอีกหลายเขตเศรษฐกิจในมณฑลฟูเจียน¹⁷ นี้ ซึ่งปริมาณการลงทุนส่วนใหญ่มาจากชาวจีนโพ้นทะเลโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนจากประเทศไต้หวันคิดเป็นกว่าครึ่งหนึ่งของการลงทุนจากต่างประเทศโดยรวมในมณฑลฟูเจียน นอกจากนี้ชาวไต้หวันในอดีตยังเชื่อว่า ทหารกลุ่มก๊กมินตั๋งจากไต้หวันจะสามารถช่วยปลดปล่อยประเทศจีนให้เข้ามาสู่ระบบเดิมโดยเริ่มในเขตนี้ด้วย ความผูกพันทางเชื้อสายและภาษาพูดนับเป็นเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้ไต้หวันมีความผูกพันใกล้ชิดกับประชาชนในมณฑลฟูเจียน

- มณฑลซานตง (Shandong)¹⁸ เป็นมณฑลที่อยู่ติดกับมณฑลเจียงซู ที่ตั้งเมืองเซี่ยงไฮ้ในอดีตถือว่าเป็นมณฑลที่มีความผูกพันมากที่สุดในโลกภายนอกไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การปลูกอู่น เพื่อใช้ทำเหล้าไวน์ที่ดีที่สุดในเมืองจีน เชื่อมโยงกับตะวันตกในอดีต ตลอดจนความผูกพันที่มีกับความคุ้นเคยในการผลิตเครื่องจักรทางอุตสาหกรรมในอดีตทำให้กานตงเปิดตัวรับกับการลงทุนจากต่างประเทศง่าย ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมปิโตรเคมี อิเล็กทรอนิกส์ ซิเมนต์ อย่างไรก็ตามชาวฮ่องกง ไต้หวันมาลงทุนค่อนข้างมาก นอกจากนี้ภาพสัไดท์ที่เคยประสบปัญหาทางด้านการเมืองในอดีตก็ได้ช่วยขยายการลงทุนในมณฑลนี้ในปี 1990 เพราะมณฑลซานตงอยู่ใกล้เกาหลี

- มณฑลเหลียวหนิง (Liaoning) ซึ่งอยู่ติดกับเกาหลีเหนือนั้นเป็นที่ตั้งที่สำคัญของเมืองต้าเหลียน (Dalian) มีการขุดเจาะน้ำมันที่สำคัญของจีนในแถบนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าความมั่งคั่งของมณฑลนี้ส่วนใหญ่มาจากการขุดเจาะน้ำมันธรรมชาติจึงมีอุตสาหกรรมแปรรูปที่สำคัญจำนวนมาก

สำหรับมณฑลอื่นๆที่มีการพัฒนาใหม่ เป็นมณฑลกวางสี (Guangxi) มณฑลยูนนาน มณฑลกวางซี ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจใหม่ที่ประกาศขึ้นในปี 1992 คาดว่าจะมีนักลงทุนเข้าไปลงทุนเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะชาวจีนโพ้นทะเลเช่นในมณฑลกวางสี ก็จะมาจากชาวจีนในประเทศฮ่องกง ชาวไทยเชื้อสายจีน ส่วนมณฑลยูนนานซึ่งอยู่ใกล้ประเทศไทย คาดว่าจะมีคนไทยเชื้อสายจีนเข้ามาลงทุนมากเช่นกัน

¹⁷ มีประชากร 86 ล้านคน ในขณะที่เมือง Habei มีประชากร 62 ล้านคน รวมเขตเทศบาลเมืองฉินกิงและเทียนจินเข้าด้วยกันจะมีประชากร 82 ล้านคน

¹⁸ ในปี 1988 มี 3 บริษัทกานตงที่เข้าร่วมกับบริษัทในมณฑลซานตง ในปี 1991 มี 105 บริษัท ในปี 1992 และ 1993 มีการขยายเพิ่มขึ้นแต่ไม่ทราบว่าเป็นจำนวนเท่าไร ในเชิงประวัติศาสตร์ชาวจีน เมือง Yantai ได้อพยพไปอยู่ในประเทศเกาหลี ซึ่งปัจจุบันยังมีพลเมืองประมาณ 20,000 คนที่มาจาก Yantai ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีความผูกพันกับครอบครัวที่อยู่ในเมือง Yantai

ปักกิ่ง เชิงไฮ้ และเทียนจิน

สำหรับเมืองที่มีความสำคัญกับเศรษฐกิจได้แก่ เชิงไฮ้ ปักกิ่ง และเมืองเทียนจิน นับที่คาดว่าจะมีการลงทุนจากต่างประเทศเข้าไปในเขตดังกล่าวมากเช่นกัน เมืองปักกิ่งในฐานะที่เป็นเมืองหลวงและมีฐานะเทียบเท่ากับมณฑลหนึ่งของประเทศจะสามารถดึงดูดการลงทุนอุตสาหกรรมและบริการหลายรูปแบบรวมถึงการเป็นที่ตั้งของการลงทุนของธุรกิจต่างชาติเพื่อสามารถติดต่อกับรัฐบาลกลางได้ ดังนั้นจึงเป็นการดึงดูดกิจกรรมบริษัทข้ามชาติ กิจกรรมอุตสาหกรรมบางประเภทโดยเฉพาะในสาขาบริการและอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น

สำหรับเมืองเชิงไฮ้ซึ่งจัดเป็นเมืองที่มีประชากรสูงสุดของประเทศจีนซึ่งเทียบเท่ากับมณฑลนั้นจัดได้ว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจสูงสุดในเชิงนโยบายของจีนในอนาคตเมื่อคำนึงถึงภูมิภาคเศรษฐกิจพิเศษผู่ตง (Pudong) ที่อยู่ติดเมืองเชิงไฮ้ ตลอดจนเขตเศรษฐกิจอื่นๆ ที่อยู่ภายในมณฑลโกลด์โคสต์และบริเวณริมแม่น้ำแยงซีด้วย นอกจากนี้เชิงไฮ้ก็เป็นเมืองที่มีความสำคัญสูงสุดทางการค้าและการลงทุนกับนานาชาติของจีนมีเมืองท่าเชิงไฮ้ที่มีความสำคัญสูงสุดสำหรับการขนส่งทางเรือของจีน การค้าขายที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในและต่างประเทศที่ดำเนินการอยู่ในเขตเชิงไฮ้ก็จัดได้ว่ามีความสำคัญสูงสุดเช่นกัน นอกจากนี้รัฐบาลกลางยังมีแผนนโยบายที่จะให้เมืองเชิงไฮ้สร้างความพร้อมในฐานะเมืองเศรษฐกิจหลักของจีนเทียบเคียงได้กับประเทศฮ่องกง ซึ่งจะต้องได้รับมอบกลับคืนจากประเทศอังกฤษในกลางปี 1997 แต่รัฐบาลจีนยังมีความไม่แน่ใจในเชิงนโยบายว่าจะบริหารประเทศฮ่องกงในปัจจุบันซึ่งมีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากสำหรับจีนแต่มีระบบเศรษฐกิจที่ปฏิบัติอยู่บางด้านซึ่งรัฐบาลจีนอาจไม่เห็นด้วย ดังนั้นการสร้างความพร้อมให้เมืองเชิงไฮ้ในด้านอื่นๆ เช่นการเป็นศูนย์กลางทางการเงินเพิ่มขึ้นจึงเป็นภาพที่ค่อนข้างแน่ชัดว่าเมืองเชิงไฮ้จะมีความสำคัญในฐานะเมืองเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับเมืองหลวงปักกิ่งโดยตรงและรัฐบาลกลางปักกิ่งสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ดีกว่าเมื่อเทียบกับประเทศฮ่องกง

สำหรับศูนย์กลางทางการเงินที่คือตลาดหุ้นเชิงไฮ้ได้เริ่มในเดือนธันวาคม 1990 ในขณะที่ตลาดเซินเจิ้น เริ่มเดือนกรกฎาคม 1991 ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นตลาดหุ้นทั้งสองแห่งเป็นตลาดที่สำคัญของประเทศจีน ผู้ซื้อขายในตลาดหุ้นแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มหนึ่งจะเรียกว่ากลุ่ม A เฉพาะนักลงทุนจีนเท่านั้น กลุ่มหุ้น B จะสงวนไว้สำหรับชาวต่างชาติเท่านั้น การที่แยกให้ชาวต่างชาติเป็นนักลงทุนกลุ่ม B คือให้ชาวต่างชาติส่วนมากใช้เงินตราต่างประเทศโดยตรงในการซื้อหุ้นได้โดยตรงที่ซึ่งจะให้เงินดอลลาร์สหรัฐฯ ส่วนตลาดเซินเจิ้นจะใช้เงินดอลลาร์ฮ่องกงเป็นหลักทุกบริษัทที่เปิดตลาดหุ้นจะขายหุ้นประเภท A และจะมีบริษัทอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความพร้อมที่จะขายหุ้นประเภท B ด้วยการขยายตัวการซื้อขายในตลาดหุ้นเป็นไปรวดเร็วจนมีปัญหาด้านมากมายในที่สุดรัฐบาลได้กำหนดให้ Securities Regulatory Commission เข้ามาควบคุมทางด้านการซื้อขายในตลาดเป็นไปอย่างยุติธรรมและถูกต้องมากยิ่งขึ้น

เมืองเทียนสินอยู่ใกล้ ๆ เมืองปักกิ่งเช่นกันจัดได้ว่าเป็นเมืองที่มีความสำคัญอันดับสามในแง่ประชากรตั้งอยู่ไม่ไกลจากปักกิ่งมีเมืองท่าที่สำคัญสำหรับขนส่งสินค้าสำหรับเมืองเทียนสินเอง และเมืองปักกิ่งในเวลาเดียวกันเนื่องจากที่ตั้งเทียนสินอยู่ทางเหนือของจีน และเป็นเมืองชายฝั่ง และอยู่ใกล้กับทรัพยากรของจีนหลายอย่างทำให้เมืองเทียนสินมีประวัติศาสตร์อันยาวนานในเรื่อง การพัฒนาอุตสาหกรรมที่สำคัญหลายอย่างเช่น เหล็กกล้า ปีโตรเคมี เครื่องจักร สิ่งทอ รถยนต์ เกล็ดกรรม อีเล็กทรอนิกส์ และอุตสาหกรรม ในปี 1991 มณฑลเทียนสินได้อนุมัติการลงทุนในการร่วมลงทุนกับต่างชาติมากกว่า 900 โครงการการลงทุน คิดเป็นมูลค่ากว่า 1480 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งมีนักลงทุนฮ่องกงสูงสุดคิดเป็นครึ่งหนึ่งของลงมาได้แก่ญี่ปุ่น สหรัฐ ไต้หวัน และจากการที่ประเทศจีนได้ผูกสัมพันธ์กับเกาหลีใต้¹⁰ ทำให้มีการลงทุนจากเกาหลีใต้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

แนวทางต่อไป

กล่าวโดยสรุปถึงการลงทุนจากต่างประเทศในจีนที่ผ่านมาในช่วง 10 กว่าปี โดยส่วนใหญ่จะเป็นไปในประเทศเศรษฐกิจพิเศษภายใต้เขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวนโยบายของรัฐบาลที่ประกาศเขตเศรษฐกิจเพิ่มอย่างต่อเนื่อง นอกเหนือไปจากการลงทุนในเมืองใหญ่ ๆ เช่น ความเจา ปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ เทียนสิน การลงทุนจากต่างชาติที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนโพ้นทะเล โดยเฉพาะจากประเทศฮ่องกงและไต้หวันเป็นหลัก มาในขณะนี้ที่ชาวจีนโพ้นทะเลและประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ติดประเทศจีนได้สร้างความสัมพันธ์กับประเทศนี้อย่างใกล้ชิดกับประเทศเหล่านี้และส่วนใหญ่จะเป็น มณฑลชายฝั่ง เช่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฮ่องกง เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลจีนได้ประกาศอย่างแน่วแน่ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา เน้นการเปิดเสรีการค้าและการลงทุนทำให้นักลงทุนจากต่างประเทศได้หือ่งไหลเข้าไปทำกิจการต่าง ๆ ในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คิดเป็นจำนวนสูงถึง 1.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี 1993 โดยกลุ่มนักลงทุนที่เข้าไปใหม่นี้จะเป็นนักลงทุนที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ของโลกโดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะชาวจีนโพ้นทะเลอีกต่อไปจึงเป็นที่น่าจับตามองในอนาคตว่ารูปแบบและการเปลี่ยนแปลงทางการลงทุนในประเทศนี้จะเป็นอย่างไรต่อไปในอนาคต

สำหรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการลงทุนที่มีความแตกต่างกันระหว่างมณฑลที่ตั้งอยู่ชายฝั่งของจีนและมณฑลต่าง ๆ ที่อยู่ภายในของประเทศนั้นจะยังคงมีอยู่ต่อไปในอนาคตซึ่งรัฐบาลกลางก็ตระหนักถึงปัญหานี้จึงได้พยายามประกาศเขตเศรษฐกิจการลงทุนใหม่เพิ่มขึ้นในพื้นที่มณฑลตอนในของประเทศที่คาดว่าจะมีศักยภาพ อย่างไรก็ตามปัญหาความแตกต่างระหว่างมณฑลชายฝั่งและมณฑลภายในอาจลดลงไปได้ หากรัฐบาลกลางไปร่วมมือกับมณฑลต่าง ๆ ในการพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่งและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นเอื้ออำนวยให้การลงทุนเศรษฐกิจสามารถขยายเข้าไปภายในของประเทศได้ นอกจากนี้ความแตกต่างในระดับค่า

¹⁰ เกาหลีใต้อยู่ห่างจากเทียนสินทางเรือเพียง 36 ชั่วโมง ทำให้นักลงทุนชาวเกาหลีสนใจที่จะเคลื่อนย้ายอุตสาหกรรมมาในเขตเทียนสิน

จำระหว่างสองส่วนก็อาจเป็นจุดดึงดูดทำให้เกิดการใช้แรงงานในมณฑลที่อยู่ตอนในของประเทศเพิ่มมากขึ้น³⁹

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงการลงทุนจากต่างประเทศในจีนจึงนับเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งของ การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกัน 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรก การลงทุนจากต่างประเทศดังกล่าวนี้จะขยายตัวอย่างต่อเนื่องยาวนานเพียงใดซึ่งยังไม่มีใครตอบได้แน่นอน การที่จะตอบคำถามนี้ได้นั้นจะต้องพิจารณาจากปัจจัยหลักกล่าวคือ ประการที่หนึ่ง การดำเนินต่อเนื่องทางนโยบายปฏิรูปของผู้ปกครองระดับสูง ซึ่งจะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ประการที่สอง รัฐบาลจีนจะสามารถช่วยเหลือและแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างมณฑลต่างๆ ของประเทศที่เป็นปัญหาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วได้มากน้อยเพียงใด เพราะปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในสังคมระหว่างบุคคลกลุ่มต่างๆ ประการที่สาม รัฐบาลจีนจะมีนโยบายรองรับเพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจมหภาคของประเทศในอนาคตในลักษณะใด เช่นปัญหาเงินเฟ้อ ปัญหาแรงงานและการเคลื่อนย้ายแรงงาน ปัญหาความเชื่อมั่นในเรื่องค่าเงิน เป็นต้น ลักษณะที่สอง ที่สำคัญที่สุดก็คือการลงทุนจากต่างประเทศมีความสำคัญต่อไปในอนาคตก็จะทำให้จีนเป็นจุดดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศที่สำคัญซึ่งกระจายอยู่ตามมณฑลต่างๆ ของประเทศ ในแง่นี้ก็คิด ประเทศต่างๆ ที่เป็นเพื่อนบ้านของจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับผลกระทบในฐานะที่ต้องแข่งขันดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเช่นกัน ซึ่งทำให้ประเทศเหล่านี้ต้องมีการปรับตัวทางด้านการลงทุนและจำเป็นต้องหาความร่วมมือภายในกรอบอันเหมาะสมกับประเทศจีนด้วย เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ที่อาจจะตามมาในอนาคตได้

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับจีนในปัจจุบันนี้คือ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา มูลค่าการลงทุนจากต่างประเทศที่เข้ามาทั้งจีนได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งหลังจากปี ค.ศ. 1995 มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศก็ลดลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนโดยตรงจากสหรัฐอเมริกาที่เข้ามายังจีนนั้นได้เพิ่มขึ้นมาโดยตลอดและมีมูลค่าสูงที่สุดในปี ค.ศ. 1995 โดยมีมูลค่าสูงกว่า 7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และได้ลดลงอย่างรวดเร็วโดยเมื่อสิ้นปี ค.ศ. 1997 มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากสหรัฐอเมริกาได้ลดลงเหลือเพียงประมาณ 5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จึงเกิดคำถามขึ้นว่าเพราะเหตุใดจึงเกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้นในประเทศจีนซึ่งครั้งหนึ่งเคยได้รับการกล่าวขานว่าเป็นแหล่งที่มีศักยภาพมากสำหรับการลงทุน และจีนจะสามารถหาแนวทางในการแก้ไขได้ต่อไปอย่างไรในอนาคต

สาเหตุที่ทำให้มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่เข้ามาสู่จีนลดลงอย่างรวดเร็วแล้วแต่เกิดจากปัญหาภายในของจีนเอง เป็นที่ทราบกันดีว่านับตั้งแต่จีนเริ่มนำ

³⁹ ในเรื่องการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานการทำงานของประชาชนจีนนั้น ได้มีการผ่อนผันให้แรงงานสามารถเคลื่อนย้ายเพิ่มมากขึ้นได้อย่างเสรี ในช่วงการบริหารโดยผู้นำ เด็ง เสี่ยว ผิง การเคลื่อนย้ายแรงงานสามารถกระทำได้โดยหน่วยผลิตท้องถิ่นร่วมกับรัฐบาลท้องถิ่นจัดการการโยกย้ายการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่มีลักษณะเดียวกันในเขตอื่น